

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2019-YL-258

**NEO-LİBERALİZMİN SİRAYETİ, MEKAN VE YEREL
YANSIMALAR**

HAZIRLAYAN
Ecem ESKİCİOĞLU

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Emin YİĞİT

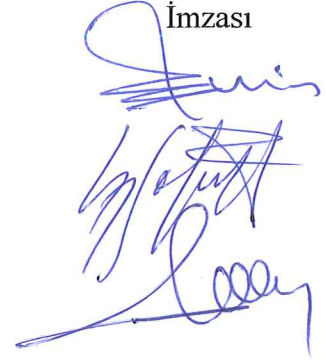
AYDIN – 2019

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ecem Eskicioğlu tarafından hazırlanan “Neo-liberalizmin Sirayeti, Mekan ve Yerele Yansımalar” başlıklı tez, 21.11.2019 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu
Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Emin YİĞİT	ADÜ
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nilgün Sofuoğlu KILIÇ	ADÜ
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Devrim ERTÜRK	DEÜ

İmzası

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulununsayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

21/11/2019

Ecem ESKİCİOĞLU

ÖZET

NEO-LİBERALİZMİN SİRAYETİ, YEREL VE MEKANA YANSIMALAR

Ecem ESKİCİOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Emin YİĞİT

2019, XIV + 101 sayfa

Tüm dünyada belirleyici olan küreselleşme süreci ve neo-liberal uygulamalardan hareketle şimdiye kadar kamuya ait malların şirketleştirilmesi, metalaştırılması ve özelleştirilmesinin yanı sıra, günümüzde artık sermaye birikimi için insanların içinde bulunduğu mekâna kadar müdahale edildiği görülmektedir. Mekânlar üzerinde uluslararası ve ona bağlı işleyen sermaye ilişkilerinin giderek egemen olduğu gerçeğinden hareketle, bu mekâna sermaye tarafından müdahaleye birtakım yerel tepkilerin ortaya çıktığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Neo-liberal küreselleşmenin yerinden eden unsurlarına karşıt olarak yerelin yeniden yerleştirici unsurları arasında sürekli bir ilişki söz konusudur ve yerelin yeniden yerleştirici güçleri genellikle küresel olana bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de 1980'lerden itibaren neo-liberal ekonomi politikalarının temel dinamiklerini benimsemiş, küresel işleyişle eklemlenebilmenin gereklerini yerine getirmeye başlamıştır. Özellikle yapısal uyum programları bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Bu çalışmada, küreselleşme süreci ve onun ekonomik görünümü olan neo-liberal politikalar aracılığıyla sermayenin mekana ve yerelliklere nasıl sirayet ettiği ve yerelin bu sirayete verdiği tepkiyi tartışmak temel amaç durumundadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Küreselleşme, Neo-Liberalizm, Mekân, Yerellikler.

ABSTRACT

THE ORDER OF NEO-LIBERALISM, REFLECTIONS ON THE LOCAL AND THE PLACE

Ecem ESKİCİOĞLU

MSc Thesis at Sociology

Supervisor: Dr. Öğretim Üyesi Emin YİĞİT

2019, XIV + 101 pages

As well as the corporatization, commodification and privatization of public goods so far, due to the globalization process and neoliberal practices that are decisive all over the world, today it is seen that the intervention is now up to the place where people are in for capital accumulation. It is an undeniable reality that a number of local reactions to interference by capital in this space have arisen, citing the fact that the International and its related functioning capital relations are increasingly dominant over the spaces. In response to the displaced forces of Neo-liberal globalization, there is a constant relationship between the local's relocating forces, and the local's relocating forces often arise as a response to the global one.

Since the 1980s, Turkey has adopted the basic dynamics of neo-liberal economic policies and has started to fulfill the requirements of articulation with global functioning. Structural adjustment programs in particular play an important role in this process. In this study, it is essential to discuss the process of globalization and its economic outlook through neoliberal policies, how capital relates to places and localities, and the response of the local to this order.

KEYWORDS: Globalization, Neo-Liberalism, Place, Localities.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında küreselleşme ve onun ekonomik görünümü olan neo-liberal politikalar sayesinde sermayenin mekana müdahalesi ve yerelin bu müdahaleye verdiği tepki derinlemesine incelenmiştir.

Bu çalışmada yoğun temposu arasında bana zaman ayıran ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Emin YİĞİT'e, tezi bitirebilmem için son ana kadar her türlü fedakarlığı yapan canım arkadaşım Cana Dede'ye, bu süreçte bana sürekli destek olan aileme ve iş arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Ecem ESKİCİOĞLU

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xi
HARİTALAR DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	4
1. SERMAYE BİRİKİM POLİTİKALARININ GÖRÜNÜR ALANI: KÜRESELLEŞME ..	4
1.1. Bir Olgu Olarak Küreselleşme.....	4
1.2. Küreselleşme: Temel Görünümler ve Yansımalar.....	7
1.2.1. Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Boyut	7
1.2.2. Küreselleşmenin Siyasal Görünümü.....	11
2. BÖLÜM	18
2. SERMAYE VE MEKANA MÜDAHALE	18
2.1. Mekan, Sermaye ve Mekansal Dönüşüm	18
2.2. Mekan, Müdahale ve Yaratılan Eşitsizlikler.....	25
2.3. Sosyal Hareketler ve Mekan	29
2.3.1. Türkiye’de Çevre Hareketleri ve Mekan	35
3. BÖLÜM	38
3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE METODOLOJİSİ	38
3.1. Araştırmanın Amacı ve Sorunsalları.....	38
3.2. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği	38

4. BÖLÜM	43
4. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	43
4.1. Neo-Liberal Politikalar, Sermayenin Sirayeti ve Mekan.....	43
4.1.1. “Soyut Mekan” ve Sermayenin Sirayeti	47
4.1.2. Sermayenin Sirayeti ve Mekanın Tüketilmesi.....	52
4.1.3. El Koyma Stratejileri ve Mülksüzleştirme	56
4.1.4. Sermayenin Sirayeti ve Mekanın (Toprağın) Metalaşması	59
4.1.5. Sermayenin Sirayeti, Mekân ve Çevre (Doğa)	64
4.1.6. “Mekan Hakkı” ve “Sosyal Adalet”	69
4.2. Yerellikler, Mekan ve Yerleşik Olma Hali.....	73
4.2.1. “Sosyal Mekan” ve Mekansal Pratikler	73
4.2.2. Yerleşikliğin Bir Yansıması Olarak Kimliğin Mekanı	75
4.2.3. Mekan Hakkı ve Taban Hareketi.....	78
4.2.4. Aykırı Mekan/Karşı Gelen Mekan ve Direniş Pratikleri.....	84
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	90
6. KAYNAKLAR	94
ÖZGEÇMİŞ	101

TABLolar DİZİNİ

Tablo.4.1. Aydın İli Maden Potansiyeli Tablosu.....	46
---	----

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 4.1. Köyün Yakınında Bir Jeotermal Faaliyeti	61
Görsel 4.2. Tarım Alanına Kurulan Bir Jeotermal Santral Kuyusu Örneği	62
Görsel 4.3. Kızılcaköy'deki İncir Bahçesinden Bir Görüntü	65
Görsel 4.4. Köydeki Görüntü ve Hava Kirliliğini İfade Eden Bir Fotoğraf.....	68
Görsel 4.5. Yaşlı Bir Teyzenin Direnişi	79
Görsel 4.6. Kızılcaköy Direnişinden Bir Kare	81
Görsel 4.7. Kızılcaköylü Kadınların Tiyatrosundan Bir Fotoğraf.....	87

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 4.1. Türkiye’deki Jeotermal Kaynaklar Dağılımı ve Uygulama Haritası.....	44
Harita 4.2. Aydın İli Jeotermal Sahaları.....	45
Harita 4.3. Aydın İlinde Açılması Planlanan Jeotermal Kuyu Lokasyonları	47

KISALTMALAR DİZİNİ

ADÜ	: Adnan Menderes Üniversitesi
Akt	: Aktaran
AVM	: Alışveriş Merkezi
AYÇEP	: Aydın Çevre ve Kültür Derneği Platformu
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇATAK	: Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirket
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi
GATS	: Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
HES	: Hidroelektrik Santral
IMF	: Uluslararası Para Fonu
JES	: Jeotermal Santral
Km	: Kilometre
Kw	: Kilowatt
NATO	: Kuzey Atlantik Asamblesi
RES	: Rüzgar Enerjisi Santrali
Sn	: Sayın
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vb	: Ve başlıcalar
Vd	: Ve diğerleri
WB	: World Bank

GİRİŞ

Küreselleşme olgusu, insanlığı küresel ölçekte etkisi altına alan ve yaşanan her değişimin/dönüşümün açıklanması için referans alınan bir kavram haline gelmiştir. Küresel neo-liberalizme ilişkin farklı yaklaşımlar söz konusu olmakla birlikte, bu neo-liberal ekonomik politikaların ülkeleri bir şekilde dönüştürdüğü akademik çevrelerde sıkça tartışılmaktadır. Süreç açıklanırken ekonomik, kültürel, siyasal, toplumsal, çevresel ve ortaya çıkardığı sorunlar temelinde farklı anlamlar kazanabilmektedir. İster akademik çalışmalarda, ister popüler çalışmalarda olsun küreselleşmenin farklı boyutlarından kaynaklanan bakış açıları ortaya çıkabilmektedir. Küreselleşmeye kimi yazarlar, tamamen ekonomik çerçevede ve bu alandaki etkileri anlamında bakabilirken, başkaları siyasal, toplumsal veya kültürel boyutunu öne çıkararak farklı bir bakış açısı sağlamaktadırlar. Böyle geniş bir perspektiften ve farklı yönlerinden incelenmesinin sebebi, küreselleşmenin çok boyutlu bir süreç olmasından kaynaklanmaktadır. Tarihsel süreçte olduğu gibi, geçen yarım asırda da sürekli birikim krizi yaşayan ve bu krizlerden kendini yeniden üreterek çıkma çabasında olan kapitalizm, şirketlere artan oranda kar aktarımı sağlayıcı uygulamaları neo-liberal düzenlemeler aracılığıyla devreye sokmuştur. Özellikle 1980 sonrasında uygulamaya konulan politikalar ile devlet özelleştirme, piyasalaştırma ve serbestleştirme gibi birtakım uygulamalarla birçok hizmet alanından çekilmiş ve piyasa başlıca rekabet unsuru haline gelmiştir.

Sermaye birikim yapabilmek için yeni sahalara açmak amacıyla mekânların da sermaye ilişkileri bağlamında şekillendirilmesi, egemen grup ve kurumların ideolojisini yansıttasının yanı sıra mekânların kullanım ve üretiminin içinde yaşayanlar yerine sermayenin taleplerine göre belirlenmesi söz konusudur. Mekâna müdahale ile birlikte süreç yerellikleri de kapsamakta ve neo-liberal küreselleşmenin yerinden eden unsurlarıyla yerelin yeniden yerleştirici unsurları arasındaki ilişkiden hareketle, yerelin yeniden yerleştirici güçlerinin küresel olana bir tepki olarak geliştiğini ifade etmek mümkündür. Bu tepki geçmişteki sosyal hareketlerden birçok yönden farklılık göstermektedir. Zira günümüzde sosyal hareketler, içinde bulunduğumuz küreselleşme sürecine eklenen bir sosyal olgu olarak, hem bu süreci etkileme potansiyeli taşıyan bir aktör rolüyle öne çıkmakta, hem de bu süreçten etkilenerek şekillenmekte olan bir toplumsal muhalefet hareketi olarak sosyal hareketlerin “yeni” biçimlerini sunmaktadır. Neo-liberalizmin son derece sirayet eden doğasına karşı gelişen hareketler Türkiye’de de kendisini göstermektedir.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde, küreselleşme kavramının genel bir analizi verilmeye çalışılmıştır. Küreselleşmeyi ortaya çıkaran faktörlerin neler olduğu bu bölümde irdelenmiştir. Bağlı olarak küreselleşme kavramına ve ne zaman ortaya çıktığına ilişkin tartışmalar ele alınmış, bu bağlamda küresel arenanın güçlenen aktörlerinin faaliyetlerine yer verilmiştir. 1980 sonrasında uygulanmaya başlanan neo-liberal iktisat politikalarının özellikle gelişmekte olan ülkelerde yarattığı dönüşümler ele alınarak, bu politikaların en önemli uygulamalarından olan özelleştirme, piyasalaştırma ve serbestleştirme gibi süreçlerle devletin hızla mal ve hizmet üretimi alanlarından çekilmekte ve mal ve hizmet ürettiği alanlarda da piyasadaki rakiplerle rekabet edebilir düzeye gelmek istemektedir. Bu bölümde, küreselleşme sürecinin çok boyutlu yapısı irdelenmiş ve küreselleşme; ekonomik ve siyasal boyutları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Küreselleşme sürecinin tam olarak anlaşılması çalışmamız için önemli olduğundan bu bölüm çalışmanın iskeletini oluşturmaktadır.

İkinci bölümde, neo-liberal politikalarla önü açılan sermayenin piyasa koşullarında rekabet edebilmek ve karını maksimize edebilmek amacıyla mekâna nasıl müdahale ettiği tartışılmaktadır. Aynı zamanda mekânda uluslar arası ve ona bağlı olarak işleyen sermaye ilişkilerinin nasıl giderek egemen olduğu Lefebvre, Harvey ve Castells gibi kent kuramcılarının görüşlerinden hareket edilerek açıklanmaktadır. Bu kuramcılardan hareketle mekânın sermayenin etkisinde kalışı ve devletlerin mekân üzerindeki etkisinin giderek azaldığı ortaya konulmuştur. Yine bu bölümde mekândaki sermaye etkisine ve bağlı olarak küreselleşmeye karşı ortaya çıkan toplumsal hareketlere de değinilmiştir. Bu yeni toplumsal hareketlerin eskisinden farkı ortaya konulmaya çalışılmış ek olarak Türkiye’de yakın geçmişte ortaya çıkan hareketlere kısaca değinilmiştir.

Üçüncü bölüm araştırmanın metodoloji kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde araştırmanın amacı, konusu, problemi ve önemi üzerinde durulmuştur. Araştırmanın nasıl yapıldığı, hangi tekniklerin kullanıldığı, alan araştırması esnasında karşılaşılan güçlükler bu bölümde anlatılmıştır. Araştırmanın evrenini oluşturan kitleye ait bilgilerin verilmesinin ardından derinlemesine görüşme yapılan örneklemin nasıl seçildiği ve hangi özellikleri taşıdığı ifade edilmiştir. Aynı zamanda problem çerçevesinde ele alınan temalardan ve alt temalardan bahsedilecektir.

Dördüncü bölüm araştırmanın yapıldığı temel kitle olan mekâna müdahaleye direniş gösteren kişilerle görüşmeleri ele alması bakımından çalışmanın önemli bölümlerinden

birini oluşturmaktadır. Genellikle küresel olanın ve neo-liberalizmin antidemokratik doğasına karşı tepki olarak ortaya çıkan yerelin yeniden yerleştirici güçleri açıklanarak, neo-liberalizm, sermayenin mekâna müdahalesi ve yerellikler arasındaki ilişki ortaya konmaktadır. Türkiye’de birçok örneği görüldüğü üzere, kitlelerin mekâna müdahaleye tepkisi, bugünün dünyasındaki neoliberal dizgeden kaynaklanan çelişkilerin yerel düzeye yansımalarının bir sonucu olarak görülmektedir. Ayrıca bu bölümde, çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılacak; sonuç ve öneriler sunulacaktır.

Araştırmanın her aşamasındaki temel amacımız özgün bir çalışma ortaya koymaktır. Bağlı olarak çalışmanın sosyoloji literatürüne katkı yapması en büyük dileğimizdir.

1. BÖLÜM

1. SERMAYE BİRİKİM POLİTİKALARININ GÖRÜNÜR ALANI: KÜRESELLEŞME

1.1. Bir Olgu Olarak Küreselleşme

Yaygın etkilerinin esasen 1980’li yıllarda kendini göstermeye başladığı küreselleşme; ekonomi ve siyaset gibi birçok alanda tartışılan bir olgudur (Aktel, 2001). Kavram, akademik çevrede yaygın olarak kullanılmasına rağmen, üzerinde uzlaşılmış net bir içeriğe sahip değildir. Hal böyle olunca kavramın neyi ifade ettiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır ve bir süreç olarak da başlangıcı ve nasıl ortaya çıktığına ilişkin tartışmalar söz konusudur ki sürecin başlangıcına ilişkin tartışmalar-çok genel bir ifade ile de olsa- insanoğlunun var olduğu tarihten beri olagelen bir süreç olduğu; kapitalizmin ve bağlı olarak modernizmin gelişmesi ve yayılması neticesinde ortaya çıkan bir süreç olduğu; endüstri ve modernleşme sonrası ve kapitalist sistemin yeniden inşası sonucunda ortaya çıkan bir olgu (Konak, 2011) olduğu etrafında toplanmaktadır. Ancak 15. yüzyıla kadar değişimin kısmen de olsa daha müdahalesiz oluşu, diğer bir deyişle tarihsel değişim sürecinin doğrusal olmaması ve içerisinde çeşitli kopuklukları barındırması, özellikle belirtilen tarihe kadar geçen süreci küreselleşme ile açıklamada şüpheli davranmayı gerektirmektedir. Çünkü Kopernik’ten önce insanoğlu bir küre üzerinde yaşadığının bilincinde değildir. Hatta farklı kıtalardaki topluluklar, birbirinin varlığından bile habersiz bir yaşam sürmektedirler. Oysaki bugünün dünyasındaki bu farkındalık küreselleşme sürecinin işletim mekanizmalarının temelini oluşturmaktadır (Eşkinat, 1998). Dolayısıyla, 15. ve 16. yüzyıldan sonra Dünya, adına modernleşme denilen ve merkezi Avrupa olan dönüşümleri takip eden müdahale edilebilen ve eskiye göre daha doğrusal bir değişim sürecine girmiştir. Gerçekten de Giddens’in Modernliğin Sonuçları (2014) isimli eserinde de belirttiği gibi -modernleşmenin doğasında küreselleşmenin yattığı argümanından hareket edildiğinde- küreselleşme Batı’nın deniz aşırı yeni keşiflere başlamasıyla ortaya çıkan zenginleşmelere dayandırılabilir. Hal böyle olunca, sömürgeciliğin bir politika haline gelmesiyle birlikte, elde edilen kaynakların Avrupa’ya aktarılması sonucu Avrupa’nın daha çok zenginleşmesi ve gelişmesi sağlanmakta ve buna paralel olarak ortaya çıkan ekonomik ve bilimsel gelişmenin Sanayi Devrimi’nin gerçekleşmesi için uygun ortam yarattığı görülmektedir (Çıtır, 2002).

Merkezi Batı Avrupa’da başlayan kapitalistleşme süreci olan ve bütün dünyayı tamamen içine alan bir ‘dünya-sisteminin’¹ kurulduğunu ileri süren Wallerstein’e göre 15. yüzyıl’dan sonra Batı kendi lehlerine avantaj yaratmak için, Batılı olmayan diğer ülkeleri (çevre) sömürerek zenginleşmiş ve bu süreç içerisinde eşitsizliği sürekli arttırmıştır. Bu çevre ülkeler önceleri, ekonomileri ve toplumları Batılı (merkez) devletlerin ordularının ve pazarlarının gücüyle neredeyse tamamen Batıya bağımlı hale getirilen, özellikle Doğu Avrupa ve Güney Amerika’da hammadde ihraç eden bölgelerdir. Merkez ülkelerin çevre ülkelerdeki kaynakları kendilerine çekmesi kapitalist ‘merkez’i daha da zenginleştirmiş ve bu zenginliğin yaratmış olduğu dinamizm ve güç ile birlikte bütün dünyada denetim alanının da genişlemesi sağlanmıştır. Dolayısıyla çevre, gittikçe geri kalmış ve yoksullaştırılmıştır (Ragin&Chirot, 1999: 276-77). Böylece merkez ve çevre ülkeler arasında oluşan bu durum, çevrenin merkeze sürekli bir bağımlılığını beraberinde getirmiştir.

Belirtilen hali alan süreci, Sanayi Devrimi sonrasındaki yeni teknolojiler desteklerken Sanayi Devrimi’ne bağlı olarak gelişen işbölümü ve uzmanlaşma üretimdeki verimliliği arttırmış ve insanlık daha önce hiç şahit olunmamış bir üretim artışına tanık olmuştur. Üretim sisteminin kapitalistleşmesi ile sürekli olarak mal ve hizmet artışının olması, sermayenin alanını yeniden biçimlendirmiş ve böylelikle, ekonomideki arz-talep dengesini belirleyen temel unsur doğa olmaktan çıkmıştır. Hal böyle olunca sanayi ve bilim-teknik arasındaki ilişki ekonominin en belirleyici kriteri haline gelmiştir (Hobsbawn, 2000). Modern bilimin çok sistemli olarak ekonomi ile bütünleşmesi neticesinde ekonomik çerçevede yerel olanın yerini ulusal ve uluslararası pazarlar almaya başlamıştır (Deane, 2000).

Kapitalist küreselleşme için pozitif anlamda gelişen bu durumun, 1914’lerden 1945-50’lere kadar olan süreç çerçevesinde terse döndüğü iddia edilmekle birlikte, I. Dünya Savaşı ile başlayan ve II. Dünya Savaşı ile sona eren bu süreç küreselleşme aktörlerinin ve küresel entegrasyon akımlarının önemli bir şekilde bozguna uğramış olduğu bir dönem olarak görülmektedir (Bayar, 2012).

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra, bugünkü küreselleşmenin temel faktörü olan kapitalist ekonomiler 1945-1970’li yıllarda sürekli gelişme sağlamışlar fakat özellikle

¹ Bu konudaki daha ayrıntılı açıklamalar için Bkz. Wallerstein, Immanuel (2011), Dünya Sistemleri Analizi, İstanbul, BGST Yayınları

1970'lerde petrol fiyatlarının artmasına istinaden tüm dünyada kendini gösteren ekonomik kriz özellikle az gelişmiş ülkelerin ekonomilerini kötü etkilemiş ve büyük borç krizleri yaşayarak eski büyüme stratejilerini devam ettiremez hale gelmişlerdir (Şenses, 2003).

Açıktır ki kendi dinamiklerini genellikle üreten, gelinen noktada fikir ve eylem açısından sorgulanmaya açık bir alan olan küreselleşme, kapitalist sistemin var olduğundan beri kendini gösteren, fakat birbirinden çok farklı boyutlarla ortaya çıkan bir olgudur (Güvenç, 1980). Örneğin, kuşkucular² “dünyada yeni bir şey olmadığını, başka bir deyişle küreselleşmenin öncesiz bir süreç olmadığını” ifade etmekle birlikte, küreselleşmeyi “sosyal devleti bile ortadan kaldıracak şekilde minimum devlet ve hükümeti tercih eden çevrelerin çoğunlukla kullandığı sade bir terim” olarak tanımlamaktadırlar (Giddens, 1999, 56). Paralel olarak kuşkucular, küreselleşme adı verilen sürecin kapitalist modernlik ile beraber düşünülebileceği ve sadece bu şekilde açıklanabileceğini iddia etmekle birlikte, olgunun kapitalizmin günümüzdeki boyutu ve görünümü olduğunu ifade etmektedir. Başka bir anlatımla, küreselleşme, kapitalizmin dünya üzerinde genişlemesi, esnemesi ve dünyayı sarmasıdır (Kızılcelik, 2002). Nitekim Hirst ve Thompson'da küreselleşmeye kuşkuyla yaklaşarak küreselleşmenin ülkeler arasında hacimli sermaye aktarımının gerçekleştiği açık ekonomi olarak tanımlandığı takdirde, küreselleşmenin öncesiz bir olgu olmadığını vurgulamakta ve bağlı olarak 1870-1913 arasındaki ekonominin büyük ölçüde uluslararasılaşmış bir ekonomi olduğuna gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla onlara göre “bugünün birçok ulusu etkisi altına alan ekonomisi gücünü önceden almaktadır. Ekonominin modern endüstriyel teknoloji üzerine kurulmasının yaygınlaştığı 1860'lı yıllardan beri varlığını sürdüren birçok uluslararası ekonomi konjiktürlerinden ya da durumlarından birisidir” (Hirst ve Thompson, 2000).

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle günümüz küreselleşmesi ile öncesinden farklı olarak, 1980'li yıllarla birlikte küresel bir dünyanın kapılarının aralandığına işaret edilse de, bu süreci 80'li yıllardan itibaren ele almak, bu dönem öncesinde var olan tüm mantığı anlamaya engel olmaktadır. Bu nedendir ki Giddens'da “modernlik yapısal olarak küreselleştirir” derken, başlangıcı 17. yüzyılda, Avrupa'da gerçekleşen ve daha sonra yaklaşık bütün dünyayı saran toplumsal hayat ve örgütlenme şekillerini ele alan modernleşme süreçlerinin ki bu süreçler Batı kapitalizminin ideolojik yönden üstünlüğünü

² Bu konudaki daha ayrıntılı açıklamalar için Bkz. Giddens, A. , "Küreselleşmenin İnkilemleri", Sosyal Demokrat Değişim Dergisi, 1999, s. 56.

de ima etmektedir- bugünkü küreselleşme dinamiklerinin üreticisi olduğunu vurgular (Giddens, 2014).

1.2. Küreselleşme: Temel Görünümler ve Yansımalar

Küreselleşme çok boyutlu ve geniş kapsamlı bir süreçtir. Küreselleşmenin birçok boyutu olmasına rağmen, ülkeler arasındaki mal, sermaye ve emek akışkanlığı, üretim ilişkileri gibi konuları içerisine alan “ekonomik küreselleşme”; uluslararası şirketler, uluslar üstü kurumlar ile ulus-devletlerin birbirleri ile ilişkilerini içeren bağlı olarak farklı yansımaları olan “siyasal küreselleşme”, bu sürecin etkili olan temel süreçlerdendir.

1.2.1. Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Boyut

Küreselleşmenin ekonomik bir imgeye sahip olması temelsiz değildir. Çünkü küreselleşmenin siyasi ve kültürel gelişimlerini hızlandıran, yeni toplumsal değişme ve sorunların ortaya çıkmasına neden olan gelişmeler, esas olarak ekonomik küreselleşme temelinde ortaya çıkmaktadır (Özvar, 2007). Küreselleşmenin ekonomik boyutunun yarattığı gelişmelerin en önemlileri, kuşkusuz özellikle siyasi ve toplumsal kuruluşlarda gerçekleşenlerdir. Bir önleyici olarak gördüğü sınırları ortadan kaldırmayı amaçlayan ekonomik yapı, toplumsal hayatı da dönüştürmekte ve buna bağlı olarak klasik yapı ve kurumları değişime itmektedir. Ekonomi sahasındaki etkili devlet kontrolünün azalmasına paralel olarak, piyasanın merkeze alındığı bir düzen gün geçtikçe hakim hale gelmektedir.

Küreselleşmenin görünülerinden bir tanesini oluşturan ekonomik küreselleşme, ulusal ekonomilerin dünya piyasaları ile bütünleşmesi (Yeldan, 2001), bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesinin akabinde, ülkeler arasında mal, sermaye ve emek serbestisinin giderek çoğalması neticesinde ülkeler arasında ortaya çıkan ekonomik bağların derinleşmesi ve ülkelerin birbirlerine daha yakın bir duruma gelmesi biçiminde (Aktan, 2002) açıklanabilmektedir. Ancak sürecin, belirtildiği gibi tarafsız olmadığını, tüm ekonomik karar aşamalarının gün geçtikçe dünya kapitalizminin sermayesini arttırmayı sağlayacak uygulamaları ile üretildiğini de (Yeldan, 2001) belirtmek gerekir. Dolayısıyla sermayenin merkeze alındığı bu süreçte mal ve hizmetlerin yanı sıra uluslararası sermaye hareketleriyle alakalı sınır ötesi işlemler gün geçtikçe artmakta ve teknoloji tahmin edilemez bir biçimde gelişmektedir (Aktan, 2002). Hatta Adda'ya göre (2002) ekonomik açıdan tarih, pazarların yerel düzeyde ekonomik faaliyete başlaması ile başlarken bölgesel ve uluslar arası

pazarlardan geçerek bugünkü evrensel pazara ulaşmış ve pazarların birbirleri ile entegre olması şeklinde bir süreç izlemiştir.

Bu sürecin kökenleri, neo-liberalizmin 1970'li yıllardaki yükselişiyle açıklanabilirken sürecin kök salması ve derinleşmesinde ise 1980'lerin başından beri yürürlüğe konulan neo-liberal ekonomi politikaları -dış ticaret, yabancı sermaye, her şeyden önce ekonomik eğilimlerin hızlı bir şekilde çoğalması ve çok uluslu şirketlerin faaliyet alanlarının akıl almaz bir şekilde genişlemesi- önemli bir faktör olarak kendini göstermiştir. 1970'li yıllarda kapitalizmin içine girdiği krizden kendisini yeniden üretmek için çıkmasını sağlayan neo-liberal politikalar az gelişmiş ülkeleri gözüne kestirmiş ve 1970'lerin sonlarına doğru, benzer hedefler için ortak hareket eden IMF ve Dünya Bankası'nın yardımıyla az gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğuna yayılmıştır (Şenses, 2004).

1980'li yılların başlarında gelişmekte olan ülkelerin özellikle dış borçlarını ödeyememelerine bağlı olarak, bu ülkelerde kamu açıklarını meydana getirmiş ve bağlı olarak makro istikrarlarının zedelenmesini sağlamıştır. Neredeyse tüm dünyada finansal anlamda bir durağanlaşma yaşanırken, uluslararası faizler de giderek artış göstermiştir. Gelişmekte olan ülkelerin borçlarının gün geçtikçe yükselmesi ile birlikte ortaya çıkan kriz her gün daha belirgin hale gelmiştir ve gelişmekte olan bu ülkeler tam da bu sırada, dışarıdan gelen şokların tesirini hafifletmek amacıyla dış ülkelere borç almak yerine, dışarıda mevcut olan kaynağın aracısız bir şekilde yabancı yatırımlar ve portföy yatırımları olarak kendi ülkelerine çekmeyi sağlayacak yapısal uyum programlarını uygulamaya koymuşlardır (Kaya, 1998).

Gelişmiş ülkelerde yaşanan iktisadi kriz, yapısal uyum politikalarının uygulanmasını sağlamış; özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında uygulanan politikalardan bir kopuş yaşanmıştır. Böyle olunca, kaynağın dağıtımında etkisini gösteren devlet ve piyasa arasındaki uyum, 80'lerden sonra piyasa açısından pozitif olarak değiştirmiştir. Kamuya ait masrafların azaltılması ya da tamamen sıfırlanması, artan oranlı vergilendirmede indirim yapılması, tam istihdamı sağlayacak politikalarının terk edilmesi, sendikaların kısıtlanması, emek piyasalarının esnekleştirilmesi, kamu kurumlarının özel sektöre devrolması, yeniden yapılanmanın ana hatlarını oluşturmuştur. Yapısal uyumun kuralsızlaştırma, özelleştirme ve serbestleştirme politikaları; teknolojiye ilişkin ilerlemeler sayesinde bütün dünyayı içine alan küresel arenayı kaçınılmaz, kısmen kontrol edilemez bir gerçek haline dönüştürmüştür. Kar oranlarındaki düşüş ve buna bağlı olarak artan rekabet,

teknolojide bilgi birikiminin artması ve çok uluslu şirketlerin örgütlenmesinde farklı şekillerin oluşması sonucunu doğururken; ulusal mal, finans ve hizmet piyasalarının serbest hale getirilmesi; uluslararası sermayeye engel teşkil eden tüm kısıtlamaların ortadan kaldırılması; ulusal üretim ve buna bağlı olarak emek piyasalarının kuralsızlaştırılmasını beraberinde getirmiştir. Yaşanan kriz, yapısal uyum politikalarını meydana getirirken, bu politikalar da (Özşuca, 2003) gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin daha bağımlı hale gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla ekonomik anlamda günümüz koşullarında hangi gerekçeden hareket edilirse edilsin yapısal dönüşümün en önemli taşıyıcı "özelleştirme" politikaları oluşturmaktadır.

Özelleştirmenin yanı sıra onu tamamlar nitelikte "piyasalaştırma" ve "serbestleştirme" uygulamaları da yapısal dönüşümün önemli taşlarındandır. Özelleştirme, devletin mal ve hizmet üretiminden çekilip bu alanı özel idarelere aktarmasını; serbestleştirme ise, mal ve hizmet üreten devletin bu konuda tekel olma hevesinden vazgeçmesi ve bu açıdan özel sektörün önünün açılmasını; piyasalaştırma ile ise devletin üretim açısından özel sektörle yarışabilir duruma gelmesini anlatmaktadır. Ele alınan bu uygulamalarla devlet çok hızlı bir şekilde mal ve hizmet üretme işini bırakmakta ve kendi mal ve hizmet ürettiği alanlarda da piyasa koşulları ile rekabet edebilir hale gelmeyi amaçlamaktadır (Tokatlıoğlu, 2005).

Bu noktada çokuluslu şirketler oldukça ciddi bir görevi devralmakta ve bu şirketler sayesinde teknoloji gelişmekte olan ülkelere doğru hızla genişlemektedir. Küresel firmaların yanı sıra, bu firmaların kurumsal bir kimliğe kavuşmaları ve gelişim sürecinden geçmelerinde, şirketlerin yatırım alanlarını genişleten uluslararası örgütler önemli bir etkiye sahiptir (Cebeci, 2008).

"Ülkeler arasındaki hizmet ve mal akışlarında var olan kısıtlamaların yok edilmesi ya da en aza indirgenmesi" (Seyidoğlu, 2003: 142) olarak tanımlanabilen ticaretin küreselleşmesi ile birlikte gümrük tarife oranlarının azaltılması, düşen taşımacılık faaliyetleri, iletişim ve bilgiye ulaşma maliyetlerindeki azalmalar, savaşların görece azalması ve toplam arz ve talebi belirleyen unsurların etkisi gibi faktörler- özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ulusal bir nitelik taşıyan sermayenin niteliğini de değiştirerek- 1980'ler sonrasında yeni bir dünya düzenin habercisi olarak kendilerini göstermişlerdir (Günsoy, 2006). Sermaye, önce yakın ülkeler arasındaki işbirliği sonucunda çok uluslu şirketlerin kurulmasına olanak sağlamıştır. Bu gelişmeler, kârların, dolayısıyla da

sermayenin hızlı artışına sebep olmuştur. Bu süreç devam etmiş ve sermaye uluslar üstü (supra-national) şirketlerin doğmasına sebep olmuştur. Böylelikle sermaye ulusal niteliğini kaybetmiş ve küreselleşmiştir. Bağlı olarak 2000'li yıllarda sermaye ile işgücü arasındaki uzlaşma yok olmuştur (Sayın, 2002).

Gelinen noktada gelişmekte olan ülkelerde devletin başındakilerin, gelişmiş ülkelerdeki uluslararası ekonomik etkinliklerini kendi ülkelerine getirmek için finans sektöründe var olan her türlü kısıtlamayı kaldırdığı veya en aza indirdiği deregülasyon uygulamalarının bir neticesi şeklinde görülmektedir (Durusoy, 2000). Özellikle 1980'li yıllar ve sonrası dönemde, küreselleşen ekonomik faaliyetler neticesinde uluslararası finansal pazarları ayıran sınırlar yok denecek dereceye gelmiştir. Bu aşama, uluslararası sermaye hareketlerinin kanallarının, hacminin ve kaynağının değişmesini sağlamıştır. Bu değişmelerin özünde, gelişmekte olan ülkelerin uluslararası finansal unsurları ülkelerine getirmek amacıyla uyguladıkları, kurlarda esnekliğin sağlanması, deregülasyon politikaları, finansal araç çeşitlerinin fazlalaşması, iletişim aletleri vb. faktörler bulunmaktadır (Durusoy, 2000)

Finansal küreselleşme olarak adlandırılan bu süreç, sermayenin uluslararası sınırların ötesinde farklı ülkelerdeki finans sektöründe serbestçe gezinmesi, global ölçekte kâr fırsatlarını takip etmesi, gitmiş olduğu ülkede negatif bir ortam sezmesi halinde ise hemen bulunduğu yeri terk edip daha güvenilir bir yere geçmesi anlamına gelmekte ve direkt yabancı yatırımlar ve uzun vadeli olmayan banka borçlarını içine alan sıcak para akışları halinde ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2007). Bunun yanı sıra teknolojik gelişmelerin artması ve liberal yaklaşımların da tesiriyle birlikte küresel finansal sermayede artış yaşanmasına bağlı olarak; dünya adeta tek bir finansal piyasa haline gelmiştir (Bayraktutan, 2004).

Ekonomik açıdan neredeyse küresel bir kumarhane ekonomisi halini alan dünya piyasaları, ekonomi kaynaklarını ellerinde bulunduran gelişmiş ülkeler açısından çok ciddi bir avantaj sağlarken, gelişmekte olan ülkeler için bu yönde bir avantaj ortaya çıkarmamıştır. Küresel anlamda dünyada, ekonomik faaliyetlere bağlı olarak; doların diğer paralar karşısında aşırı değerlenmesi, küresel ekonominin bütünleşik yapısı nedeniyle yaşanan daralmalardan küresel çapta etkilenme, ulusal ekonomilerin para politikalarını kontrol edemez duruma gelişleri, küresel finansal krizler ve çok uluslu şirketlerin aşırı bir şekilde güçlenmeleri gibi gelişmelerle karşı karşıya kalınmıştır (Eroğlu, 2002: 17).

Var olan piyasa koşullarında birbirleri ile rekabet eden şirketler de, üretim faaliyetlerini maliyeti en aza indirgeyecekleri ülkelere taşımanın yollarını aramakta ve bağlı olarak faaliyetlerini işgücü maliyeti, ara malı maliyeti, dışsal maliyetler ve ara malı maliyeti bakımından daha karlı olacağını düşündükleri ülkelere taşımaktadırlar. Bağlı olarak bu durum üretimin küreselleşmesi açısından önemli bir kriter olmakla birlikte ortaya çıkan sonuç sermayenin dünyayı üretim alanı olarak bir bütün halinde değerlendirmesine yol açmaktadır. Üretimin küreselleşmesi, sınırları aşan üretim ve yatırımın yayılmasını, engellerin yok edilmesini ve yasal düzenlemelerle desteklenmesini içermekle birlikte (Bayraktutan, 2004: 154) üretim sürecinin yeryüzü ölçeği temel alınarak yapılmasıdır. Küresel üretim, maliyet avantajları, üretim faktörlerinin çokluğu ve fırsat maliyetleri değerlendirilerek herhangi bir hizmet ya da mal üretiminin değişik aşamalarının dünyanın değişik bölgelerinde ve ülkelerinde gerçekleştirilmesi biçiminde ortaya çıkan bir sistemdir (Acar, 2009: 32). Bu anlamda üretimin küreselleşmesi, çok uluslu şirketler, bu şirketlerin şubeleri, ortakları ve taşeronları aracılığıyla meydana gelen sınırları aşan bir üretim” (Seyidoğlu, 2003: 741) olarak ifade edilebilir.

1.2.2. Küreselleşmenin Siyasal Görünümü

Küreselleşme birçok yönden tartışılan bir olgu olsa da ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmeler, sermayenin sınırları aşmasının da etkisiyle siyasi alanda büyük değişimleri meydana getirmiştir. Bu değişimler beraberinde özellikle son yıllarda literatürde sıkça rastlanan “egemenliğin dönüşümü” ve “ulu devletin sonu” gibi kavramları da getirmiştir. Bağlı olarak, sınırları zorluyor olsalar da ulus-devletler güçlerini yitirmeye başlamakta ve zorunlu bir şekilde değişmektedirler (Şener, 2014).

Ulus-devlet, ulusal siyasi mekanizmalar ve kurumların halkın kaderini belirlediği bir devlet modelini ifade etmekle birlikte feodal karakterdeki bir politik düzenden, daha merkezîyetçi bir politik yapıya evrilmeyi yansıtmaktadır. Birbirleriyle benzer genetik özellikleri taşıyan, ortak bir dile sahip olan, aynı dini benimseyen, aynı kültürel özelliklere değer veren, geçmişte yaşadıkları olaylar açısından aynı tarih bilincine sahip, aynı kişileri düşman olarak bilen insanların bir araya geldiği bir toplum olarak “millet”in, siyasi açıdan örgütlenmiş hali olarak adlandırabileceğimiz ulus-devlet, kaynağını meşruiyetten alan ulusun çevresinde birleşmiş olduğu bir kuruluştur (Cebeci, 2008).

“Ulus devlet, dünya üzerinde en çok görülen devlet şekli olarak kabul edilmekle birlikte, 15-16. yüzyıllarda özellikle Avrupa’da merkezden bir yönetim şeklini benimseyen ve tüm grup ve kurumları himayesine almış olan modern devletin (Heywood, 2011) bir parçası niteliğinde kendini göstermiştir. Tarihi sosyolojik bir unsur olan ulus-devlet, Avrupa’da doğmuş olan merkantalizm politikası, kapitalizmle birlikte gelişme gösteren ve sömürgeciliğin oluşturduğu bir olgu olmakla birlikte bir kurum olarak tarihsel süreç içerisinde birden çok işlevi yerine getirmiş ve bu nedenle de varlığını sürdürebilmiştir. Ekonomik anlamda, sermaye lehine güvenli bir ortam oluşturmak, kar etmeyi sağlayacak platformu oluşturmak vb. gibi fonksiyonları bulunan ulus-devlet, sosyal devlet kimliğini benimsemesi oranında, yurttaşlarının iş imkânlarını, kültür, sağlık ve eğitim seviyesinin artmasını teminat altına almıştır (Kazgan, 2002). Çünkü genelde koruyucu devlet temelinde kurulan ulus-devletin her üyesi bir vatandaş sayılmakta ve devletin vatandaşlar karşısında yukarıda tüm belirtilenlerin yanı sıra yaşama, özgürlük, konut, iş, eşitlik gibi sorumlulukları da bulunmaktadır (Sayın, 2002).

Ulus-devlet, hakimiyeti altında bulunan yerleri, çizmiş olduğu sınırlar sayesinde başka hakim ülke arazilerinden ayırt etmekte ve bu topraklar içerisinde kendisinden başka hiçbir güce razı olmamaktadır. Devlet, çizmiş olduğu sınırlar çerçevesinde kanunlar koyan bir otorite olmakla birlikte bu otorite ülkede yaşanan her vatandaşta içermekte; ülkede yaşayan herkes, devlet gücünden başka herhangi bir otoriteyle karşılaşmamaktadır (Cebeci, 2008). Öte yandan, “ulus-devletin politik bir yapılanma olarak faaliyeti ciddi oranda kendi alanına kurmuş olduğu hâkimiyetiyle orantılıdır. Bahsedilen bu hâkimiyet de sınırlarında meydana gelen bilgi, mal ve kapital üzerindeki denetimi sayesinde mümkün olmaktadır” (Tekeli ve İlkin, 2000: 118). Devlet kendi ülke vatandaşı olmayan birisinin ülkesine gelmesine veya kendi yurttaşının başka ülkeye gitmesine izin vermeme yetkisine sahiptir (Cebeci, 2008: 25). Ancak, ulus-devletlerin sınırları dahilinde en büyük emretme gücüne sahip olmaları ve ulus devletlerin politikalarının daima kazanma arzusunda olan sermayenin istekleriyle sürekli örtüşmemesi sermaye ile ulus-devlet dengesinin bozulmasına sebep olmuştur (Bakan, 2012). Bunun nedeni her ülkenin kendi ekonomisini küresel ekonomiye adapte ederken öncekinden çok daha kazançlı bir durum tahayyülünden ve bu yönelimlerin esasen ülkelerin uyguladığı siyasete yansımalarıdır. Bunun ötesinde, bu süre zarfında bir ülkenin ne şekilde küresel ekonomiyle uyum sağlayacağı gibi hükümler sermaye aracılığıyla çözümlenmektedir. Hal böyle olunca, bu iki taraf arasında bir takım sıkıntıların baş göstermesine engel olunamamaktadır (Şeylam, 1995).

“Devletlere, ürettikleri bağlamında ortaya çıkan, belli şekillerde davranmayı zorunlu kılan “yapısal bir sınırlandırıcı” olarak küreselleşme süreci, ulus-devletin yeniden konumlandırılması ve egemen siyasal örgütlenmeler olma pozisyonlarına ilişkin sınırlarının yeniden belirlenmesi süreci olarak da değerlendirilebilir. Çünkü küreselleşme süreci, genel olarak diğer ülkelerle aradaki bağların kuvvetlenmesi, milletlerarası ekonomik geçişkenliklerin genişlemesi, sınırı olmayan, açık bir ekonomik düzenin var olması amacıyla her türlü sınırın yok edilmesi için uğraşılan bir süreç şeklinde anlaşılmakta ve sürece ilişkin tartışmaların ortak noktası, küreselleşme içindeki dinamiklerin devlet davranışlarını sınırlandırma yeteneğine sahip olmasıdır. Bu işleyişte özellikle gelişmekte olan/az gelişmiş ulus devletler en dezavantajlı pozisyonda olanlardır” (Kılınç, 2002:27)

Gelinen noktada bundan böyle “ülkelerin toprakları içinde yerleşik durumdaki ulusa özgü ekonomilerden ziyade, piyasaların hakim olduğu devletlerden” (Habermas, 2000:204) bahsetmek mümkündür. Çünkü dünya üzerindeki sermaye akışları hızlanmış ve ülkelerin ekonomik durumları küresel ölçekte diğerlerine eklenmiş sermaye piyasaları aracılığıyla belirlenir hale gelmiştir. “Aslında söz konusu değişim ulus-devletin üstünlüklerinin aşınması şeklinde üç şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlar: Devletin kontrol etme gücünün gün geçtikçe hafiflemesi veya başka bir deyişle özerklik kaybı, karar alma süreçlerinin gittikçe artan meşruiyet kaybı ya da demokratik meşruiyet açığı ve meşruiyeti sağlamaya yardımcı olan yönetsel ve örgütsel fonksiyonlarla alakalı gün geçtikçe artış gösteren bir yönetsel yetersizliktir. Habermas da ele alınan bu üç aşamanın etkisi ülkenin başında bulunanların, ekonomik gelişmeye ivme kazandırma, yurtiçi ekonomiyi idare etmeye yönelik var olan organların hepsini seferber etme, ve meşruiyetleri için ihtiyaç duyulan temelleri sağlama gücünü yitirmesine yol açmaktadır” (Habermas, 2000: 206).

Açıktır ki ulus-devletlerin karar almasında giderek artan meşruiyet kaybında 1980 yılından sonraki dönemde etkinlikleri hızlı bir şekilde artan ÇUŞ’lar son derece etkin bir rol oynamakta ve bu etkinlik ulus-devletin egemenliğini tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Tarihsel geçmişlerinin ne kadar eskiye gittiği tam olarak bilinmese de bu şirketlerin 19. yüzyılın ortalarına doğru üretim sektöründe kendini gösterdikleri ve II. Dünya Savaşı’na kadar olan süreçte kurumsal bir kimliğe ulaştıkları ifade edilebilir (Hirst ve Thompson, 1996). Bu şirketler, devletin işlevlerini değiştirmekle birlikte genellikle devletlere izleyecekleri yolu gösteren bir yapıya da sahiptirler. 19. yüzyılda ekonominin neredeyse tüm alanlarını denetim altına alan devletin 20. yüzyılda yeni bir biçime girmesi sonucu, devletlerin bundan böyle ticari ve hukuksal kısıtlamalar aracılığıyla çok uluslu şirketlerin

işlevlerini engelleyemez hale gelmeleri, şirketlerin artık uluslararası ekonomiyi denetimi altına almalarına neden olmuştur (Şener, 2014). Uluslararası ekonomiyi yönlendirir hale gelen büyük şirketler, hukuki ve siyasi anlamda tam bir serbestlik içinde ulus-devletin sınırlarını zorlamaktadırlar. Bugünlerde askeri işgal ve sömürgecilik uygulanabilir metotlar olmadığından, bu küresel şirketler, kar alanlarını korumak için uluslararası hukuka başvurumaktadırlar (Kongar, 2001: 29). Ulus-devletler ile ÇUŞ'lar arasında herhangi bir sorun meydana geldiğinde bu sorunu çözüme kavuşturacak olan kurum, ulus-devletin yargı organları değil; “uluslararası bağımsız tahkim kurulları”dır. Hal böyle olunca ulus devletlerin, kendi ülkelerinde yargı gücünü kullanma yetkileri uluslararası hukuk tarafından sınırlandırılmaktadır (Kongar, 2001: 36).

Çok uluslu şirketlerin, imalat, personel ve yatırım konuları ile alakalı tüm kararların alındığı bir genel merkezi bulunurken, üretimi gerçekleştirmek ve ucuz işgücünden faydalanmak için üçüncü dünya ülkeleri kullanılmaktadır. Bu anlamda uluslararası konjonktürdeki eşitsizliklerin daha da derinleştiği söylenebilmektedir. Gelişmiş ülkeler bu şirketlerin karlarından faydalanırken, üretim aşamasında ortaya çıkan çevre kirliliği ve ucuz işgücü de üçüncü dünyanın payına düşmektedir (Çımrın, 2009).

Çok uluslu şirketlerin yabancı bir ülkeye yatırım yaparken dikkat ettiği en önemli unsurlar üretim yaparken maliyetlerin düşük olması ve şirketlerin yatırım yapacakları ülkede kendilerine sağlanacak siyasi ve ekonomik faydalardır. Bu nedenle çok uluslu şirketler, yerleştikleri ulus-devlet yönetimini gerçekleştiren yerel hükümetlerden kendi çıkarlarına uygun her türlü kanuni düzenlemeyi yapmalarını istemektedirler. Çünkü bu şirketlerin yerleştikleri ülke hükümetleri kendi bütçe ve kalkınma hesaplarını bu şirketlerin ülkelerine yaptıkları yatırımlara göre yapmaktadırlar. Dolayısıyla bu devletler bir anlamda bu şirketlere mecbur olmuşlardır. Ellwood'a (2007:58) göre, bu şirketlerin kendilerini “küresel şirketler” olarak göstermeleri aslında çok uluslu şirketlerin “herhangi bir devlete bağlı olmayan ve insanlığın faydası için çalışan kuruluşlar” olduğunu ispat etmemektedir. Süreç karşımıza çok karışık bir yapı çıkarırken, dünya üzerinde devlet desteği olmayan şirketler çok nadirdir. Hatta birçok şirketin yapısı ulusal temellidir. ÇUŞ'lar buldukları yerel hükümetlerden vergi muafiyeti ve hibe gibi ayrıcalıklar istedikleri zaman hemen ulusal bayrağa sarılmaktadırlar. Ancak bu yapılanmalar çoğunlukla güven uyandırmamaktadır. Çünkü başka bir ülkede şu anda bulduklarından daha iyi şartlar sağlanırsa hemen oraya gitmektedirler. Dolayısıyla, ÇUŞ'ların serbest bir yapıya sahip olmak istediklerinde çok hızlı bir şekilde yer değiştirmeleri anlamına gelmektedir. Bunlardan hareketle küresel

ekonomik sistem tüm ulus devletleri bu anlamda birbirleri ile çekişmeye itmektedir. Bu çok uluslu şirketleri sürecin sahibi olarak gören Chomsky, küreselleşmenin “mükemmel bir şekilde dizayn edilmiş ve özel güçlerin faydasına hizmet eden yeni bir yol olduğunu ve birbiriyle ilişkili birkaç devlet ve dev şirketlerin maddi çıkarlarını tekrar düzenleyen bir süreç olduğunu iddia etmektedir” (Chomsky, 2001: 111). Hirst ve Thompson(1996) da buna benzer olarak küresel ekonominin temel aktörlerinin, piyasanın sunduğu çıkarlara uygun strateji belirleyen, herhangi bir devletle ilişkili olmayan, “çok uluslu firmalar” olduğunu belirtmektedir.

“Klasik egemenlik anlayışı ve devlet sadece iç egemenlik açısından değil, dış egemenlik açısından da ciddi anlamda değişime uğramıştır. Egemenlik anlayışının dış egemenlik bakımından geçirdiği dönüşüm, iç egemenlik anlayışında meydana gelen dönüşüme oranla daha görünür düzeydedir. Bu aşamada ulus-devlet, yetkilerinin büyük bir kısmını uluslararası kurumlar ve yerel otoritelerle paylaşmaya mecbur olmuş ve zamanında ulus devletin mesuliyeti altında bulunan ekonomik yönetim ve savunma gibi birçok konu ciddi oranda WB., IMF., BM. ve NATO vb. uluslararası kuruluşlar ya da bölgesel düzeydeki siyasi ve ekonomik birlikler (Avrupa Merkez Bankası, Avrupa Konseyi vb.) öncülüğünde kontrol edilebilir hale gelmektedir.” (Cebeci, 2008). İlerleyen zamanlarda bu kuruluşların liderliğinde dünya üzerindeki ekonomik yapının işlemlerini sağlamak gayesiyle birçok girişim yürütülmekte ve bu girişimler sermaye hareketlerinin sirkülasyonunda karşılaşılan engellerin kaldırılmasına yönelik olmaktadır.

Bu kuruluşların belirlediği politikalar büyük oranda çok uluslu şirketlerin faydasına yönelik olmaktadır. Örneğin, “temel bir ekonomik politika çizgisi olan Uluslararası Para Fonu (IMF), bir hükümete borç vereceği zaman, kamu harcamalarını azaltması, refah programlarına verdiği desteği çekmesi ve parasını devalüe etmesi gibi konularda ısrar edebilmektedir” (Hall&Jacques, 1995:195). Bu politikalar bazı ülkeler için olumlu sonuçlar doğururken, bazılarında ise yoksulluğun artmasına ve ülkelerin borç batağına girmesine sebep olmaktadır, buna bağlı olarak da ülkeler ve bölgeler arası eşitsizlikler artmaktadır.

Devletler, bu şirketlere alacakları kararları destekleyeceklerinin sözünü vermekte; GATT, Stand-by, GATS, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi vb. antlaşmalara imza atarak, antlaşmalarda yer alan kurallara uyacaklarının taahhütünü vermektedirler. Uluslararası kuruluşlara üye olmak ve uluslararası antlaşmaları imzalamak, ulus-devlet ve buna bağlı olarak klasik egemenlik anlayışının yıpranmasına neden olmaktadır. Bu aynı zamanda

devletlerin herhangi bir baskı altında kalmadan, kendi rızalarıyla hakimiyetlerini kısıtlandırmaları ve egemenliğin “tek” ve “mutlak” olan yapısını değiştirmeleri şeklinde açıklamak mümkündür. Bu nedenle küreselleşme sürecinde hükümetlerin tek başına karar alıp düzenleme yapabilecekleri alan ve konular gün geçtikçe azalma eğilimindedir. Bugün sermaye, ulus devletin neden olduğu herhangi bir engelle karşı karşıya gelmeden, küresel bir pazara ulaşmaktadır (Uygun, 2003).

Sivil toplum kuruluşları, hükümetlerin müdahale edebilecekleri alanların azalması neticesinde ortaya çıkan sorunların çözümünde görev almaktadırlar. Ortak çıkarları olduğu için bir araya gelmiş olan insanlardan oluşan sivil toplum kuruluşları vatandaşların isteklerini dile getirerek, birtakım politikaları ve programların uygulamalarını izleyerek ve toplum seviyesinde çıkar sahiplerinin katılımını teşvik ederek çok çeşitli hizmetler ve insani fonksiyonları yerine getirmektedir (Küçükyağcı, 2006). Bu kuruluşlar tüm bunların yanı sıra çıkarımlarını ve tecrübelerini göz önünde bulundurarak, erken uyarı sistemleri olmakta ve uluslararası antlaşmaların uygulanması ve izlenmesine de yardım etmektedirler. Bu kuruluşların etkileri arttıkça, devletler de bu kuruluşları eskisinden daha çok dikkate almaya başlamışlardır. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, STK'nın gelişmesinin en önemli sebebi liberal felsefenin yeniden güçlenmeye başlamış olmasıdır. Geçtiğimiz çeyrek yüzyıldan itibaren, neo-liberalizmin kanunları yönünde, özellikle devlete yüklenmiş olan sosyal sorumlulukların azaltılması için STK'ların daha belirgin olduğu, “sivil toplum” kavramının neredeyse neo-liberal felsefenin bir dalı özelliği kazandığı görülmektedir (Özdemir, 2004b: 142).

“Tüm anlatılara rağmen ortaya çıkan durum ulus-devletlerin sürece tam anlamıyla eklemlenemediklerini göstermektedir. Dolayısıyla her ne kadar küreselleşme sürecinde kapitalist ekonomik sistemler ve onun aktörleri ile uluslararası şirketlerin ellerinde bulundurdukları güçle küresel alanda etkinlik sağlasalar da bu sürece ulus-devletler de değişen rolleri ile birlikte entegre olabilmektedirler. Başka bir anlatımla süreç içerisinde yaşananlar devlet kurumu, devletin toplumsal rolü ve işlevi üzerinde belirleyici olmaktadır. Özellikle bu süreçte gelişmekte olan ulus-devletlerin yapısal uyum programları ile küresel sermayenin istekleri doğrultusunda gerekli olan düzenlemeleri yapmak zorunda kaldıkları ve böylelikle sosyo-ekonomik yapılarının, yüksek oranda, sektörel bazda, plan, politika ve program düzeyinde küresel kapitalizmin amaçlarına uyarlandığı tartışılmaktadır” (Yiğit, 2010).

Sonuç olarak, ulus-devletler, yapısal düzenlemeleri gerçekleştirmeye yönelik politikaları uygulamaya zorlanırken aynı zamanda küresel anlamda çok hareketli olan sermayeyi kendi ülkelerine çekebilmek adına bazı düzenlemeleri kendiliğinden gerçekleştirmektedirler (Adalı, 1997). Başka bir anlatımla, “küresel politika, ele alınan yapının dört ana ögesi olan ulus-devlet, yerel yönetimler, devletler-üstü kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarının karşılıklı ilişkisine bağlı olarak belirlenmektedir. Ulus-devlet, küreselleşme sürecinde ana aktör olarak etkin bir faktör olsa da yetkisi altında bulunan alanlar belli miktarda sınırlandırılmaktadır” (Bayar, 2010).

Küreselleşme sürecinde meydana gelen değişimlerin büyük çoğunluğu, egemenlik bakımından çok değişik bir aşamaya gelindiğinin sinyalini vermektedir. Bu aşamada, hukuk devletinin, federalizmin, insan haklarının, uluslararası hukukun, kuvvetler ayrılığının, uluslararası ve uluslar üstü örgütlerin, ÇUŞ’ların ve STK’ların oluşmasıyla “devredilemez” “tek”, “sınırsız”, “bölünemez” ve “mutlak” gibi özelliklerle anılan klâsik egemenlik düşüncesinin savunulması mümkün değildir (Arslanel ve Eryücel, 2013: 24). Bugünkü koşullarda bir devletin tüm gücü elinde bulundurması mümkün değildir. Zira hükümetlerin artık kendi başlarına karar alacakları ve bu kararları uygulayacakları alanlar her geçen gün azalmaktadır.

Tüm bunlardan hareketle sermaye sirayet ettiği her alanı bir şekilde dönüştürmektedir. Bu dönüşüm sadece devlet yapısında değil, aynı zamanda mekan üzerinde de kendisini göstermektedir. Sermaye çeşitli el koyma yöntemleriyle buldukları mekanı dönüştürmekte ve buralara etki etmektedirler. Sermaye devletin gücünün azalmasıyla birlikte artık yatırıma uygun gördükleri ve kar elde edebileceklerini öngördükleri mekanları denetim altına almayı ve buralara sirayet etmeyi kendilerine hak görmektedirler. Ve özellikle gelişmekte olan ülkeler şirketleri ülkelerine çekmek için gerekli düzenlemeleri yaparak bu şirketlere destek olmaktadır.

2. BÖLÜM

2. SERMAYE VE MEKANA MÜDAHALE

2.1. Mekan, Sermaye ve Mekansal Dönüşüm

Modernleşmenin ve sanayi kapitalizminin toplumda yaratmış olduğu temel dönüşümler; toprağa bağlı yaşayan insanların yoğun olarak kentlerde yaşamaya başlaması, kır ve kent arasındaki ilişkinin değişime uğraması ve topraktan ziyade kentin artık toplumsal yaşamda ön plana çıkmış olmasıdır. Açıktır ki sanayi kapitalizmi üretimin de daha çok kentlerde yoğunlaşmasını sağlamıştır. Böylece kent, geçmiş yüzyıllardan değişik olarak, insan yaşamının merkezi haline gelmiştir (Yırtıcı, 2005).

Modernleşmenin sosyolojik açıdan temel özelliklerinden birini sanayileşme oluştururken, bir diğerini ise kentleşme oluşturmaktadır ve buna bağlı olarak kapitalizmin esasen kentlerde hayat bulduğunu söylemek mümkündür. Küreselleşmenin etkilerinin kentte çok daha etkin bir şekilde 1980’li yıllardan sonra hissedilmesine paralel olarak günlük yaşamdaki ilişkiler ve bu ilişkilerin mekân üzerindeki dönüştürücü gücü yadsınamaz boyutlara ulaşmıştır (Akıncı vd., 2004).

Modernleşme, daima bir yok olma ve kendini baştan oluşturma düzeni içinde kentsel mekânı da daima dönüştürürken, kent burjuvazi için sermaye birikiminin ana mekânı haline gelmiş ve modernleşme sürecinin kaçınılmaz bir unsuru olmuştur. Kenti yalnızca belli bir kitlenin özgür olduğu bir alan olarak gören burjuvazi, mekândan ayrı düşünülemez insanlar arasındaki toplumsal ilişkileri de daima yeniden inşa etmiştir. Buna bağlı olarak modernitenin barındırdığı bütün katı ilişkileri eriten hali en somut haliyle kentlerde kendini göstermektedir (Işık, 1993).

İlhan Tekeli (1988) mevcut kaynaklarda kentin sermayeyle ilişkisinin dört aşamada gerçekleştiğini ifade eder. “İlk olarak kent bir üretim alanı olarak artı-değerin yaratıldığı mekandır; ikinci olarak, mevcut toplumsal formasyonun veya üretim biçiminin yeniden üretildiği alanken, kentin kendisi altyapısıyla, üretim ve hizmet işlevli binalarıyla bir sermaye birikimi alanıdır ve son olarak, kent yarattığı rantlarla artı ürünün toplumda bölüşülmesini, bağlı olarak sermaye birikimini etkileyen bir mekândır” (Tekeli, 1988).

Kapitalist çelişkilerin en yoğun yaşandığı alanlardan biri olan kentler, birikim stratejileri ve hegemonya projelerinin gerçekleşmesi için stratejik alanlar olarak görülmekte ve buna bağlı olarak, kentsel mekânın örgütlenme süreci de sermayenin ihtiyaçları, devletin müdahaleleri, değişen üretim ilişkileri ve toplumsal mücadelelerden bağımsız düşünülemez. “Kapitalizm bir siyasal-ekonomik sistem olarak gelişmişse bunu coğrafi yayılma, mekânsal düzenleme ve eşitsiz coğrafi/bölgesel gelişmeler olmadan gerçekleştiremezdi” (Harvey, 2008). Buradan hareketle, sınırlı bir coğrafi mekânda sermayenin aşırı bir şekilde artması olarak görülen kapitalizm kendi iç mantığından oluşan çelişkileri gidermek amacıyla sürekli olarak mekânsal çözüme başvurmuştur. Kentsel yapının sermaye dolaşım sürecinde nasıl bir rol oynadığını açıklamaya çalışan Harvey’ e göre, “kentlerin sermayenin üretim sürecindeki stratejik rolü vurgu yapılması gereken temel noktadır. Kentleşme, artık-ürünün bir yerden diğerine götürülmesine dayandığından, kapitalizmin gelişmesi ile kentleşme arasında çok sıkı bir bağ olduğu açıktır. Ekonomide mekânsal bir bütünleşmenin gerçekleştirilebilmesi için toplumsal artının yaratılması, harekete geçirilmesi ve yoğunlaştırılması gerekir; kısaca kentselliğin toplumsal bir biçim olarak devam ettirilebilmesi için bir mekân ekonomisinin oluşturulması gerekir” (Harvey, 2003).

Kapitalistlerin artı-değer sağlamaları için gereğinden fazla üretim yapmaları gerekir; bu üretilenlerin de değeri arttırmak için yatırıma çevrilebilir olması gerekir. Daimi olarak yeni yatırımlar yapıldıkça, artı-üretim tarihine ve buna bağlı olarak sermaye birikiminin geçmişine bağlı olan mantıksal eğriler (para, ürün ve nüfus), kapitalizmin çerçevesinde kentleşmenin izlediği büyüme yoluna bağlı olarak ilerler. “Sermayenin mekân içinde etkili bir dolaşımı ve bunun sonucunda birikimi her şeyden önce mekânda etkili bir iktisadi bütünleşmenin gerçekleştirilebilmesine bağlıdır” (Harvey, 2003).

Gelinen noktada geçmişte kamunun denetiminde olan malların, metalaştırılması, şirketleştirilmesi ve özelleştirilmesi, neoliberal projenin en önemli özelliklerinden biri olmakla birlikte daha önceleri kar elde edilecek bir alan olarak görülmeyen sektörlerde bile, daha çok sermaye birikimi yaratmak amacıyla yeni sahalar açmak amaçlanmıştır ve böylece tüm kamu hizmet kuruluşları (ulaşım, telekomünikasyon, su), sosyal refah tedarikleri (sağlık, emeklilik, eğitim, kamu konutları), kamu kurumları (hapishaneler, araştırma laboratuvarları, üniversiteler) ve hatta belli bir dereceye kadar savaş -Irak’ta silahlı kuvvetlerin yanında faaliyette bulunan özel sözleşmelilerden oluşan “ordu”nun gösterdiği gibi- özelleştirilerek sermaye birikimine katkı sağlayacak yapıya uygun hale getirilmiştir

(Harvey, 2013). Artık denetim altına ve sermaye birikim sürecine sokulması gereken şeyler, doğrudan bedeni ilgilendiren veya kuşatan gündelik meselelere kadar uzanmıştır.

Neoliberalizm, yaşanan ülkeden başlayarak bulunulan kente, kentten sokağa, sokaktan içinde oturduğumuz evlere, evlerden de insan bedenine kadar etki etmektedir. (Bayırbağ, 2013). Neoliberalizmin bu sirayetini Lefebvre “metaların mekânda üretiminden, mekanın bir meta olarak üretimine geçilmekte ve kapitalizm kendisini yeniden üretmeyi böylece sürdürmektedir” şeklinde ifade etmektedir (Lefebvre, 1972). Kendisini sürekli olarak yeniden üreten mekâna paralel şekilde kapitalizm de kendini yeniden üretmeye odaklanmıştır. Lefebvre(1972) de, kapitalizm ile birlikte mekânın değişim değerinin olduğu kadar kullanım değerinin de öne çıktığı bir mekan anlayışını vurgulamaktadır.

Açıktır ki hem değişim hem de kullanım değeri üzerinden hareket edildiğinde, mekânlar üzerinde uluslararası ve ona bağlı işleyen sermaye ilişkilerinin giderek hakim olduğu görülmektedir. “Her türlü özelleştirme, kamu-özel ortaklıkları, belediyelerin şirketleşmesi gibi süreçlerle mekânda etkisini hissettiren politikalarla neoliberalizm zenginliğin yeniden paylaşılmasının bir yolu olmuştur” (Harvey, 2013). Bu “zenginliğin” paylaşılması sermaye ilişkileri özelinde şekillenmektedir. Bu ilişkiler doğrultusunda, mekânların kullanım ve üretiminin içinde yaşayanlar yerine sermayenin çıkarlarına göre belirlenmesi, dolayısıyla meydana gelen her türlü “planlama”, “yenileme”, “imar” hareketlerinin de meta ve sermaye akışlarına göre düzenlenmesi söz konusu politikaların mekânlardaki tezahürünün tipik örneğidir. Bu bağlamda, sadece mekânlar değil yaşam da her alanda metalaşarak, sermayenin istediği biçimde kurgulanmaktadır. (Şengül, 2009).

Harvey, sanayi kapitalizmine bağlı olarak ortaya çıkan kentin aslında yaratılan çevrenin bir ürünü olduğunu ve pazar mekanizmasının, kar ve paranın devreye girmesi ile kır ve kent arasındaki ayrımı tamamen ortadan kaldırdığını vurgulamaktadır ve özellikle modern kentlerde mekanın çok uluslu şirketlerin yer seçimi, özel yatırımcıların faaliyetleri, ev ve toprak alım satımı ve hükümetlerin toprak ve sanayi üretimi üzerindeki müdahaleleri tarafından şekillendirildiğini belirtmektedir. Bu yönden ideolojik bir amacı olan yaratılan mekân Harvey’e göre, ülkede egemen olan grup ve kurumların ideolojisini yansıtırken aynı zamanda kısıtlı bir etnik alandır ve içinde yaşayanların bireysel ve ortaklaşa denetimindeymiş gibi değil, yabancı güçler tarafından biçimlendiriliyormuş gibi görünür (Harvey, 2013).

Kentsel gelişmeye müdahale edilmesi kriz dönemlerinde hayatta kalma stratejilerinden biri olarak görülmektedir. Farklı ülkelerde devletin uluslararası finans sermayesi ve altyapıyı geliştirmek uğruna gerekli olan diğer yatırımları ülkesine çekebilmek için girişimci yönetim alanına adım attığı ve kent mekânının üretilmesine doğrudan müdahale ettiği gözlenmektedir (MacLeod, 2002).

Harvey'e göre, mekânda meydana gelen değişimler, kapitalist sermaye birikim sürecinin sonuçlarını yansıtmaktadır ve bu kapitalist sistemde yerel, bölgesel, ulusal ölçekte mekânlar sürekli bir yaratıcı yıkımla karşı karşıya gelmektedirler. Nihayetinde, etki alanına bakmaksızın mekân, kendine has toplumsal ve politik niteliklere sahip olsa da, sonuçta sermaye birikim süreçleri içerisinde kapitalizmin bazı isteklerini yerine getirmek zorundadır (Harvey'den akt Helvacıoğlu, 1994)

Castells'de (2015) geline nokta, kentlerin sahip olduğu fiziksel şeklinin de pazar güçleri (girişimciler) ve bunun yanı sıra hükümetin gücünün bir ürünü olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu anlamda, kentsel süreçleri de homojen bir süreç olarak değil yaratılmış çevrenin bir ürünü olarak görmektedir. Bu nedenle farklı kentler, bölgeler, alanlar, ulaşım yolları, alışveriş merkezleri vb. sadece birer mekânsal öge ve insan faaliyetinin dışarıdan belirleyicileri değildir; bunlar toplumsal olarak üretilir ve toplumsal süreçler üzerinde etkilidirler. “Mekân toplumsal süreçler tarafından şekillendiriliyor ve toplumsal süreçler de mekânda ifade buluyorsa, devlet hem mekânın örgütlenme sürecini etkileyen hem de mekânı örgütleyerek sermaye birikimi adına gerekli işlevleri, yani kapitalist bir toplumda kendi yapısal bütünlüğünü de yeniden üretmesi için gerekli işlevleri yerine getiren bir kurum olarak ortaya çıkmaktadır” (Castells, 2015).

Tekelci aşamada kapitalizmin gelişimi sadece üretim sürecinin değişmesini içermemekte, bunun yanı sıra sermayenin kendini yeniden üretmesi için tüketimin artırılmasını beraberinde getirmektedir. Gün geçtikçe toplumsallaşan tüketim süreci beraberinde özel sermayenin baskısını da getirmekle birlikte Castells'e (1997) göre bu baskının açıklaması, belli başlı ürünlerin kullanımının daha çok desteklenmesi ve belirli ürünler için yapılan yatırımdan en maksimum faydayı elde etmek için insanların yaşam stillerinin belirlenerek tüketimin koşullanmasıdır (Castells, 1997). “Bu süreç öncelikle, konut, sosyo-kültürel hizmetler, toplu taşımacılık gibi sermaye için kârlı olmayan alanlarda bir boşluk yaratılmasıyla başlar” (Castells, 1997). Bu noktada Castells, devlet müdahalesinin, daha az karlı olan fakat ekonomik faaliyetlerin yürütülebilmesi ve toplumsal

çelişkilerin artmaması adına önemli sektörlerin geliştirilmesi ve hizmetlerin gerçekleştirilmesi açısından zorunlu olduğunu belirterek, emek gücünün en düşük seviyede yeniden üretiminin güvencesini veren ekonomi dışı bir unsur olarak devletin rolünü vurgular (Castells, 1997).

Castells'in kenti sıradan bir şekilde organize edilmiş değil yapılandırılmış bir mekân olarak ele aldığını düşünürsek, sermayenin, üretim ilişkilerinin ve bağlı olarak devletin ve sosyal hareketlerin gelişiminin kentsel mekânın dönüşümü açısından rolü yadsınamaz (Castells'den akt Şengül, 2001). Küreselleşmiş olan kentin, yeniden inşa edilme aşamasında kentte meydana gelen dönüşümler kamusal mekânları da içermektedir. Bu kamusal mekânların yeniden inşası aynı zamanda tüm alanlarda kamu müdahalesinin en aza indirilmesini ve özel sektör girişiminin desteklenmesini sağlayan yapısal uyum programlarının bir yansıması olarak, özelleşme eğilimleri kendini göstermektedir. Özelleşme eğilimleri paralelinde kamusal mekânlarda meydana gelen değişim, sosyo-mekansal ayrışma açısından ele alındığında, iki önemli değişim kendini göstermektedir: “Kamusal mekanların kentte üstlendiği rollerden küresel sermayenin çıkarına olanların ön plana çıkışı ve kamusal mekanların “kamusallık” düzeylerinde meydana gelen azalma” (Şengül, 2001).

Tüm dünyada özelleştirmeyi savunan kişilerin temelde iki önemli argümanı olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan birincisi, kapitalizmin gelişme sürecinin en önemli unsurunun özel mülkiyet olduğu fikridir. Mülkiyetin değeri arttıkça bundan faydalanan kişi o mülkiyetin sahibidir. Bu yüzden sadece mülke sahip olan birey o mülkü en faydalı olacak şekilde kullanır. Bunun yanı sıra kamu malı “hiç kimsenin” malı olmadığından kimse onu iyi kullanmak için çabalamaz (İnsanlar evlerindeki duvarları boyamak istemezlerken, dışarıdaki duvarlar grafittilerle doludur). Eğer ekonomide kaynaklar azaldıysa bunları en faydalı şekilde kullanmak gerekir. Bir mekanı iyi kullanmak da ancak mekandaki kaynakları özelleştirmekle mümkündür.

Dünya ülkelerini özelleştirmeye yönelten temel nedenler şu şekilde sıralanabilir:

- Ekonomide verimliliğin artırılması ihtiyacı,
- Avrupa pazarının bütünleşmesi,
- Dünyada yaşanan küreselleşme hareketleri ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler,

- Deregölasyon sonucunda çoğunluğu doğal tekel konumundaki kamu kuruluşlarının rekabet gücünün piyasa ile rekabet edemez hale gelmesi,
- Sermaye piyasalarının geliştirilmesi ve sermayenin tabana yayılması,
- Sermaye piyasaları ve ürün pazarlarının gün geçtikçe uluslararası hale gelmesi,
- Bazı sanayi dallarının yapısında meydana gelen değişiklikler,
- Enflasyondaki artış
- Kamu sektörünün borçlarındaki artış,
- Piyasa ekonomisinin yerleştirilip geliştirilmesi gereksinimidir (KOİ, 1992, s. 8-15).

George Yarrow ise ortaya koyduğu uygulamalı ve kuramsal analizde beş temel amaç belirlemiştir:

“Gelir dağılımını yeniden düzenleme ve refahı yayma

- Ekonomik mülkiyeti yayma,
- Yapılacak yatırımlarda hükümetin yetkisini azaltma
- Kamu kesiminin borçlanma ihtiyacını azaltma,
- Rekabetin ve şirketlerin faaliyetlerini artırılması (Yarrow’dan akt Cevizoğlu, 1989: 27)

Sermaye, bilgi, emek, insan gibi tüm unsurların uluslararası düzeyde yeniden organize olmasına işaret eden küreselleşme ile birlikte, ulus devlet ekonomilerin yeni küresel ekonomiye dahil olma unsuru haline gelen küresel kentler çok hızlı bir dönüşüm sürecine girmiştir. Toplumsal, ekonomik ve mekânsal alanda meydana gelen bu dönüşümler bir yandan hızlı bir biçimde şiddetlenen sosyo-mekansal ayrışmayı beraberinde getirirken, bir yandan da bu sosyo-mekansal ayrışmayı azaltma açısından önemli bir araç olarak kullanılabilir kamusal mekanları da dönüştürmektedir. Bu küreselleşen kentlerin kamusal mekanlarında gerçekleşen dönüşüm, sosyo-mekansal ayrışmaya olan etkileri bağlamında incelendiğinde iki yönüyle öne çıkmaktadır: Bunlardan ilki kamusal alanların kentteki rollerinin dönüşümüdür. Bu rollerden küresel sermayenin çıkarını arttıranlar öne çıkarken, diğer rolleri gittikçe etkisini kaybetmektedir (Göğüş, 2014).

Küreselleşme sürecine giren kentlerde üretim hızlı ve sürekli bir biçimde gerçekleşmektedir. Kentler hızlı yeniden üretimin sonucunda sermayeyi kendi ülkelerine çekmeyi amaçlamakta ve bağlı olarak birikimi arttırmayı hedeflemektedirler. Sermaye birikimini sağlamada üç tane araç kullanılmaktadır. Bunlar: Rant, faiz ve kardır. Reel üretimle birlikte kar elde etme, küresel kent reçetelerinde sanayi sektörünün küçültülmesi öngörülere doğrultusunda bir sermaye birikim aracı olarak kullanılmaktan uzaklaşmaktadır. Geriye rant ve faiz olarak iki sermaye birikim aracı kalmaktadır ki, bu çerçevede küresel kentler ile küreselleşen kentleri birbirinden ayırmak gerekmektedir (Çavuşoğlu, 2013).

Küresel kentin en önemli sektörlerinden biri de finansdır. Küreselleşen kentlerde de yönetimlerin izlediği birtakım politikalarla bu sektörün önü açılmaya çalışılmaktadır. Ancak küreselleşen kentler, küresel kentlere oranla uluslararası sermayeye uyum sağlamada daha geride kaldıkları nedeniyle sermaye için daha riskli oldukları ve yatırım alanında güven vermemeleri nedeniyle finans sektörü henüz küreselleşmemiş kentlerde sermaye birikimi açısından daha zayıf kalmaktadır. Böylece özellikle üçüncü dünya ülkelerinin küreselleşmiş kentlerinde diğerlerine oranla en güvenilir sermaye birikim aracı olarak rant öne çıkmaktadır. Siyasi otoriteler tarafından kentsel mekânın alınıp satılabilen bir meta olarak görülmesi ve değişim değerinin kullanım değerinden daha çok öne çıkmasıyla rantın sermaye birikim aracı olarak kullanılması yapıklı çevrenin daimi olarak dönüşüm içerisinde olmasına sebep olmaktadır. Yapıklı çevrenin yeniden üretiminin doğrudan sermaye birikim aracı olarak kullanılmasının haricinde, küresel ya da küreselleşen kentin pazarlanabilir kent imajını oluşturma ve bu şekilde küresel sermayeyi ülkelere çekme gibi bir fonksiyonu da bulunmaktadır (Göğüş, 2014).

Bu yeniden üretim süreci, konut alanları, iş merkezleri ve alışveriş merkezleri gibi kentsel ölçekteki birtakım projelerden, ulaşım transfer merkezleri, bağlantıları ve mega projeler vb. küresel ve bölgesel çaptaki projelere kadar çok geniş bir alanda gerçekleştirilmektedir: Küreselleşme sürecine dahil olan kentte yaklaşık bütün yeniden inşaat faaliyetlerinde olduğu gibi kamusal mekanlarında yeniden üretiminde kentsel rantın bir sermaye birikim aracı olarak kullanılması etkili olmaktadır. Bu süreçte kamusal mekânlar alınıp satılabilen, üzerinden kazanç elde edilen bir meta haline almaktadır. Bir meta olarak düşünülen ve üretiminden yönetimine kadar her alanda özel sektörün de rol almasının etkisiyle kamusal mekanlar ticarileşmekte, kar elde etmenin bir aracı olarak tasarlanmaktadır (Göğüş, 2014).

Kentsel politikalar bir taraftan rekabeti desteklerken, diğer yandan sosyal bütünleşmeyi sağlayacak siyasi bir sorumluluk çerçevesini de bünyesinde barındırmaktadır (Loopmans and Dirckx, 2011). Neoliberalizmin bu aşamasında sosyal açıdan iyileşme sağlamak amacıyla belli miktarda ortak tüketim mallarının sunumu ve diğerlerine göre daha dezavantajlı grupların yaşam alanlarının iyileştirilmesi gibi müdahaleler yapılırken, geliştirilen politika ve planlarla kentte artı değeri ve rantları artıracak faaliyetlerin alanlarını genişletmek gibi bir yaklaşım benimsenmektedir. Zukin'e (1995) göre bu projeler yeni tüketim kalıpları oluşturması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ile gelebilecek tepkileri ve kentsel hareketleri baskı altına almayı amaçlamaktadır. Bu tür müdahalelerin temel amacı uygulamaları beğenmeyen vatandaşların siyasi açıdan baskı altına alınması ve eleştirilerinin marjinalize edilmesidir. Fakat bu politikaların neoliberal gündeme karşı olan iki farklı grubun ortaya çıkışını önleyemediğini de görülmüştür; uygulanan politikalardan zarar gören yoksul ve muhtaç kesim ile kentsel uygulamalardan zarar görmemesine rağmen bu uygulamalardan memnun olmayanlar.

Sonuç olarak kentsel politika ve uygulamalar, neoliberalizmin değişen koşullara adapte olmasında bir tampon mekanizma olarak faaliyet göstermektedir. Kentsel politika ve uygulamaların bir kaldıraç gibi kullanılması sonucunda devlet, piyasa ve farklı sosyal gruplardaki vatandaşların arasında sürekli bir uzlaşma sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu açıdan devlet girişimciliği, diğer bir deyişle devletin özel sektör ile oluşturduğu birlikteliklerle spekülasyon bir yatırımcı gibi davranması, diye tanımlanabilecek bir yaklaşım söz konusudur (Davidson ve McNeil, 2011).

2.2. Mekan, Müdahale ve Yaratılan Eşitsizlikler

Batılı ülkelerde kentleşmenin tarihinin daha önceye dayanması, demokratik direncin diğer ülkelere göre daha köklü olması ve bu ülkelerin planlı bir mimari yapıya sahip olması kentsel dönüşümün daha rasyonel işlemediğini göstermektedir. Bakıldığında Türkiye de neoliberal politikaların kente yansımalarının en yoğun şekilde yaşandığı ülkelerden bir tanesidir. Fakat Türkiye gibi tam anlamıyla bir kentleşme ve demokrasi kültürü oluşmamış ülkelerde toplumsal direnişin ve planlanmış bir mimari anlayışın olmaması dolayısıyla kalkınma adına doğaya, tarihe ve toplumsal hayata hizmet etmeyen temelde ranta dayalı bir kentsel dönüşüm olgusunun özellikle son yıllarda kendisini hissettirdiği görülmektedir.

Türkiye’de büyük kentlerdeki dönüşüm ile kentlerin inşa şekilleri de değişmiş ve özellikle 1950-60’lı yıllarda kentlere teker teker yeni binaların eklenmesiyle, 80’lerden sonra kentlerin büyüme şekilleri de değişmiştir. Kent, kent parçalarının eklenmesiyle daha çok büyümüş, toplu konutlar, organize sanayi bölgeleri, üniversite kampüsleri, AVM’ler vb. için ihtiyaç duyulan sermayeyi bir araya toplama mekanizmaları oluşmuş ve bu inşaatları yapacak devasa inşaat şirketleri oluşmuştur. Türkiye’deki gelişmiş sanayi kentinin birden çok merkezi olan bir kentsel bölgeye dönüşmesi emlak piyasasının aktörleri aracılığıyla gerçekleşmektedir (Tekeli, 2010).

Neoliberal politikalar ile birlikte kentler yeni bir boyut kazanırken “yeni” ideoloji amacını saklamak yerine ulus devletler gibi yerelin de piyasalaştırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Castells’e göre, devletin özellikle ortak tüketim alanlarına müdahalesi egemen sınıfın çıkarları için gerçekleşmekte ve kent sorunu devleti günlük yaşamla gittikçe daha çok uğraşması ve sorunun siyasileşmesine neden olmaktadır (1997: 14).

Devletin kentsel sorunları bir siyaset haline getirmesi bu sorunlar karşısında toplumun bazı kesimlerinin sürece müdahale etmesi sonucu meydana gelen kriz ortamına işaret etmektedir. Devlet, kentsel sorunları önlemek için (hegemonik) projeler üretirken, bunu aynı zamanda kapitalist çıkarları gözetecek şekilde gerçekleştirmek zorundadır. Bu sebeple devlet, öte yandan sermaye birikimini güvenceye alırken, diğer yandan yeni çelişki alanları yaratarak kapitalizmin çelişkilerini yaygınlaştırır. Bu çelişkiler kentsel mekânda sürekli yeniden üretilen eşitsizlikler şeklinde kendini gösterirken, sosyal sınıflar ve devlet arasında sürekli bir çatışmayı da beraberinde getirmektedir. Castells kapitalizmin çelişkilerini ifade eden bu eşitsizliklerin temeli olarak gördüğü alanları konut, iletişim ve ulaşım sistemi ve yeni tarihsel kentleşme modeli olarak belirlemiştir (Castells, 1997).

Açıktır ki Harvey, “kentsel sistemlerde gelir dağılımını açıklayan bir denge analizi uygulandığını ifade eder ve buradan hareketle, kaynakların uygun bir şekilde dağıtmak hedeflenir ve bu denge analizi Pareto optimumundan yola çıkılarak gerçekleştirilmektedir. Bu analiz, hiç kimsenin bir başkasının koşullarını kötüleştirmeden kendi koşullarını iyileştiremeyeceğini ifade eder” (Harvey, 2003: 56) ve bu koşulda önemli olan en önemli unsur verimlilik, yani bu mekanizmanın işlediği bir süreçte en temel nokta genel toplumsal çıkarın sağlanabilmesidir. Bir yerde yoğunlaşma ve büyüme peşinde olan sermaye, bu rekabetçi mantığı nedeniyle, daima eşitsizliklerin yeniden üretildiği mekânlar yaratır.

Castells'in ifadesiyle, teknolojinin ilerlemesi mekânsal yoğunlaşmaya ve bağlı olarak mekânsal yoğunlaşma da toplumdaki düzenin bozulmasına sebep olmuştur ve gelişmiş kapitalizmde temel mekân organizasyonu biçimi, yani yeni bir tarihsel kentleşme modeli olarak metropoliten alanlar bu düzensizliğin, toplumsal çelişkilerin ve eşitsizliklerin görüldüğü alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Castells bu yeni kentsel sistemi “*Monopolville*” olarak isimlendirir ve ona göre bu kent, sadece sıkı bir kapitalist disipline maruz kalmayıp, aynı zamanda bu alandaki devlet müdahalesinin gereklerine göre de düzenlenen, ortak tüketim ve günlük yaşamın standart ve sınırlı hâle geldiği, hayatın ritminin montaj hattındaki ritme benzediği, belli bir mantık tarafından yönetilen totaliter bir evrendir (Castells, 1997: 50).

Lefebvre'e göre, “kapitalizmin niteliği, onun en yüce değeri, zenginliklerin üretimi ve dolaşımını, yani kişinin tüm gereksinimlerine cevap veren her şeyi rasyonelleştirmesidir” (Lefebvre, 1972: 27). “Metropoliten alanlarda düzenleme yapılmasına yönelik bu organizasyon da devletin düzenleme biçimini en üst seviyeye çıkaran, teknik rasyonalite ve toplumsal faydanın hesap edilmesini içeren plânlama süreciyle ele alınır” (Castells, 1997: 32). Dolayısıyla, modern kentsel plânlama Lefebvre'nin belirttiği kapitalizme özgü nitelik açısından, özel ya da kamu farketmeksizin, sermaye birikiminin maksimum seviyeye çıkarılması hedeflediğinden, sürekli çelişkili ve eşitsizliklerin yeniden üretildiği bir süreci ifade eder. Bu sürecin en yoğun olarak yaşandığı yer sermayenin gerekleri ve halkın istekleri doğrultusunda gerçekleştirilen konut inşasıdır (Lefebvre, 1972).

Buraya kadar kentler birtakım çelişkileri bünyesinde bulunduran mekânlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kentler siyasal, toplumsal, ekonomik ve mekânsal hareketlere sahip alanlar olduğu için, tüm bu anlamdaki eşitsizlikler kentsel çelişkiler biçiminde yansımaktadır (Akkoyunlu, 2007). O hâlde kent, çıkarların çatışması neticesinde daima bir mücadeleye sahne olan ve bu mücadelelerin içinde yer alan aktörler tarafından üretilen, dönüştürülen ve yeniden-üretilen bir mekândır.

Neo-liberal uygulamaların artmasıyla bir yandan kentsel mekanın üretiminde değişim değeri ön plana çıkarak daha büyük rantlar yaratılması sağlanmış; diğer yandan kapitalist sınıfların yaratılan bu rantlara sahip olması sağlanarak kentlerde kendini gösteren sınıfsal eşitsizlikler artmıştır (Şengül, 2012; Turan, 2009).

Kamu veya özel, sektörü farketmeksizin tüm üreticiler “iktisadi” davranmak zorundadır. Bu zorunluluk, en temelde kaynakların az olmasına dayandırılabilir. Kamu sektöründe iktisadiliği yaratmanın en önemli yolu rekabettir (Thieme’den akt. Özel, 2007). Tam bu noktada rekabet düşüncesi öne çıkarken şunu belirtmek gerekir ki, temel amaç, bugüne değin kamusal olarak düşünülen hizmetlerin özelleştirilmesi değil, kamusal anlamda bir rekabete dayalı hizmet sunumunu mümkün kılmaktır. Bu düşünce esasında özelleştirme amaçlı olmamakla birlikte; kamu sektöründe piyasa mekanizmalarını temin ederek rekabet ortamını oluşturmaktır. Bu şekilde kamu hizmetlerinde iktisadiliğe ulaşılabilecektir. Çünkü kamu hizmetlerinin verimli ve vatandaş odaklı görülebilmesi için rekabeti arttırıcı bir çerçevenin yaratılması zorunludur (Naschold ve Bogumil, 1998:51).

Açıktır ki, mekâna müdahale ile birlikte süreç yerellikleri de içermektedir. Neo-liberal küreselleşmenin yerinden edici güçleriyle yerelin yeniden yerleştirici güçleri arasında sürekli bir itici ve çekici ilişki vardır” (Giddens, 2014). Yerelin yeniden yerleştirici güçleri genellikle küresel olana bir tepki olarak gelişmektedir. Böylece ortaya çıkan özneler, yeni toplumsal cinsiyetler, yeni cemaatler, yeni etkinlikler, yeni bölgeler bazen çok değişik yollarla da olsa mücadele ederek kendi aralarında konuşa imkan elde etmişlerdir (Hall, 1998). Bakıldığında, neoliberalizm, menzilin içi ve dışında bir dizi muhalefet harekete neden olmuş ve bu muhalif hareketlerin önemli bir kısmı da 80’li yıllardan önce işçi sınıfının egemen olduğu hareketlerden çok farklıdır. Fakat elbette politik mücadelenin asıl odağı, neoliberalizmin antidemokratik doğasıdır (Harvey, 2013).

Neoliberalizmin antidemokratik doğasına karşı gerçekleştirilen mücadelelerden hareketle, Lefebvre (2014), sınıf çatışmasında mekânın ele geçirilmesi ve kontrolünün toplumun kökten değişimi için önemiyle, siyasi ve ekonomik çıkarların mekanının politik ve devrimci eylemdeki önemli yerinin altını çizerek başka bir kavramlaştırılması olan “aykırı mekan”, “karşı gelen, aykırı düşen mekan” (Lefebvre, 2014) tanımları ile bir anlamda direnişleri, direniş potansiyellerini anlamak için anahtar sunmuştur (Rittersberger-Tılıç, Ergin, 2009). Bu direnişler, yalnızca ekonomik alanla sınırlı kalmayan küreselleşme sürecinin, bizi yavaş yavaş başka bir perspektife alıştırmakla birlikte, bu perspektifin bize toplumsal alanın darlığını, insanların ortak risklere maruz kaldığını ve bir kader birliğinin oluştuğunu daha açık bir şekilde göstermektedir (Habermas, 2008).

Sonuç olarak, ciddi ölçüde farklılaşmış sınıf içi ve sınıflararası konumlara sahip kişilerin oldukça kısa bir süre zarfında, Gramscici terimlerle ifade edersek, bireysel ve

korporatif uğrakları atlayarak kolektif düzeyde bir araya gelmesinin sırrını, neoliberalizm ile kentsel mekân arasındaki ilişkide saklıdır. Boratav da isyanların olgunlaşmasında, siyasal iktidarın kentsel rantlara yönelik el koyma pratiklerine tepkinin başat rolüne işaret etmektedir. Ancak, söz konusu ilişki kentsel rantların yağmalanmasının ötesine geçen bir toplumsal içeriğe sahiptir. Çünkü neoliberal açıdan kapitalizm, Lefebvre ve Harvey gibi kuramcıların daha erken aşamalarında altını çizdikleri gibi, (kentsel) mekânı sermaye birikim sürecine içsel bir unsur olarak dâhil etmiştir (Gündoğdu, 2013).

Sorunlarını bir türlü dile getiremeyen ve bu sorunlara çözüm yolları bulmak isteyen kitleler bazen yasal sınırlar içerisinde davranarak bazen de yasal sınırları zorlayarak haklarını aramaktadırlar. Buradaki tepki ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve mekansal sorunların ortadan kaldırılmasında veya kişilerin temel yaşam gereksinimlerinin karşılanması aşamasında tıkanan kapitalist dizgenin örgütlenme şekline bir tepkidir. Bu tepki bugünün dünyasındaki neoliberal dizgeden kaynaklanan çelişkilerin yerel düzeye yansımalarının bir sonucudur. Oluşan tahakküme karşı direnişin bu belirtilerini Castells (2015) “tepkisel ütopyalar” olarak nitelendirmektedir.

Küreselleşmeye karşı olanlar, mücadelenin küreselleşmesi olgusunu, küreselleşmenin basit tanımına dayandırmaktadırlar. Buna göre, bu süreçte yaşanan her şeyin, olayın ve olgunun küreselleşmesi, yataylaşması sağlanırken buna paralel olarak bu süreçte mücadele de küreselleşmektedir. Gallino’ya göre, küreselleşme “pazarın evrenselleşmesi” anlamına gelmektedir. Pazarın bütün boyutları ile maksimum düzeyde yayılması ile uyum gösteren kültür, davranışlar, ihtiyaç sıralamalarının ve içerisinde toplumsal sistemin bölünebildiği alanların her birinde yayılmasına gönderme yaptığı varsayılır. Bu anlamı ile ise, yerelleşme, yerel geleneklerin kurtarılması ya da savunulması olarak pazarın, dünyasallaştırma yayılmasına karşıt olarak, aynı zamanda hem toplumsal, hem de siyasal açıdan bir harekete gönderme yapar (Gallino, 2007: 23)

2.3. Sosyal Hareketler ve Mekan

Bu bağlamda toplumsal hareketler kavramını incelemek de konunun anlaşılması bakımından çok önemlidir. Modernliğin ilk dönemlerinde görülen hareketler temele ekonomik faydalar için, aynı sosyal sınıftan oluşan üyeleriyle, siyasal gücü ele geçirmek amacıyla merkezi bir şekilde örgütlenmişlerdi. Devrim amacıyla ve neredeyse bir siyasal partinin ya da siyasal hareketin gölgesinde şekillenen işçi hareketi bu tip hareketlerin en iyi

örneklerinden bir tanesidir. Bu harekette yer alan işçiler, birer aktörden çok tarihsel bir zorunluluk için mücadele eden figürlerdir. Bu hareketler eski (sanayi) toplum tipine ait olduklarını ima etme anlamında “eski sosyal hareketler” olarak adlandırılır (Çayır, 1999: 16). Sonrasında yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm, toplumsal hareketlerin türü ve niteliğini değiştirmiştir. Hareketin aktörleri, amacı, uygulama şekli, süresi ve etki alanı değişerek yeni bir boyut kazanmıştır. Yeni olarak nitelendirilen bu sosyal hareketler, değişimden daha çok, memnun olunmayan herhangi bir konuya dikkat çekmeyi amaçlamaktadır (Şentürk, 2006: 31). Temel olarak toplumsal hareketler, “[e]lilere, otoritelere, başka gruplara ya da kültürel kodlara karşı, elitler, diğer gruplar ve unsurlarla kalıcı bir etkileşim içinde, benzer amaçları olan ve dayanışma içinde olan bireyler tarafından geliştirilen kolektif eylemler” olarak tanımlanmaktadır (Tarrow, 2011:7).

Castells’e göre “yeni sosyal hareketlerin üç tanımlayıcı ilkesi vardır. Bu üç ilke olmadan da herhangi bir sosyal hareketin açıklanmasının mümkün olmadığını savunmaktadır. Hareketin ortak kimliği, hareketin karşıtı ve toplumsal hedef olmak üzere belirlenen üç temel kriteri göz önünde bulundurmak gerekmektedir” (Castells, 2006: 100). Bu açıdan sosyal hareket, ortak bir kimliğe sahip olan, çatışmacı ve çatışmaya girdiği yapıya alternatif bir model ya da çözümü olan hareket biçimi olarak tanımlanabilmektedir.

Toplumsal hareketler, belli bir yerleşik düzende bu düzen için duyulan memnuniyetsizlikler veya mevcut düzeni korumak bağlamında, ortak hedeflere ulaşmayı amaçlayan insan toplulukları tarafından yürütülmektedir. Bu hareketler kimi zaman siyasal perspektifte bürokratik örgütlenme modeli ile ortaya çıkarken kimi zamanda yasal olmayan bir amaçla örgütlenen yapıları anlatmak amacıyla kullanılmaktadır. Benzer şekilde çalışmanın ana temasını oluşturan küresel değişimler sonucunda, küreselleşme öncesi dönem olarak adlandırabileceğimiz zamanlardan farklı olarak sosyal hareketler de değişime direnememiştir. Toplumsal hareket en genel şekliyle “yerleşik alanın dışındaki toplu eylemler yoluyla, ortak bir çıkarı korumak ya da ortak bir hedefe ulaşmayı sağlayabilmek için girişilen toplu bir çaba” (Giddens, 2000c: 540–541) olarak tanımlanmaktadır.

Yeni sosyal hareketlerin ortaya çıkmasını sağlayan unsur, “yeni” toplum modelidir. Bu toplum, yeni güçler, yeni egemenlik biçimleri ve yeni yatırım modelleri ile yeni özelliklere sahiptir. Yeni toplumda “güç, yatırım ve egemenlik gibi alanların tümü kültürel üretim düzeyinde konumlanmaktadır” (Sanlı, 2005; 66).

1960-70'li yıllar, dünyanın hemen her yerinde sistem karşıtı hareketlerin görüldüğü yıllardır. 68 hareketi ile birlikte insan hakları savunucuları, ırkçılık karşıtları, kadın, çevre ve öğrenci hareketleri, savaş ve nükleer enerji karşıtları, alt kültür ve etnik grup hareketleri gibi alternatif grupların hareketleri farklı toplumsal taleplerin çeşitli şekillerde gündeme gelmesini sağlamışlar (Wallerstein, 1993: 39). Bu yıllarda gündeme gelen yeni kentsel toplumsal hareketlerin ortaya çıkış şartları hesaba katıldığında, eski sosyal hareketlerden farklı olarak bir bunalım veya kriz dönemi söz konusu değildir. Zira bu hareketleri daha çok sivil toplum, demokrasi ve çoğulculuk anlayışı ve kent yaşamı ile açıklamak mümkündür (Çayır, 1999: 15).

Sosyolojik açıdan ele alındığında bu hareketler, büyük amaçları ve devrimci hayalleri olan “eski sosyal hareketler” teorilerine alternatif olmak üzere, “yeni sosyal hareketler” terimi ile açıklanmaya başlamıştır. Buradan hareketle, bu hareketler küreselleşen dünyada yeni kimlik arayışlarını ifade etmektedir. Ulaşım ve iletişimin geliştiği günümüzde uluslar arası etkileşimlerle yeni kimlikler kurgulanmaktadır. Sonunda sivil toplumun ve devletin rolü tartışılmakta, kamusal ve özel alanın sınırları yeniden çizilmektedir” (Çayır, 1999: 7–8).

Yeni sosyal hareketleri eskilerinden ayıran bazı özellikleri bulunmaktadır. Johnston vd., eski sosyal hareketlerden farklı olarak yeni sosyal hareketlerin sekiz özelliğini belirlemişlerdir (Johnston vd., 1999: 135-137):

1- Toplumsal hareketlere katılanlar toplumdaki rollerinden bağımsız düşünülemez. Yeni sosyal hareketlerin toplumsal tabanı konusunda sınıfsal yapının üstünde bir yönelim söz konusudur. Katılımcıların arka planları gençlik, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ya da meslekler gibi yapısalıcı anlayışlara denk düşmeyen farklı toplumsal statüler bulunmaktadır.

2- Yeni sosyal hareketlerin ideolojik çerçevesi, işçi sınıfı hareketi ile ve kolektif hareket için bütünleştirici ve homojenleştirici bir unsur olarak Marksist ideoloji anlayışıyla tam zıt bir konumda durmaktadır.

3- Yeni sosyal hareketler, önceden daha zayıf olan kimlik mücadelesi boyutunun ortaya çıkış sürecini yansıtmaktadır. İşçi sınıfı hareketini karakterize eden ekonomik konulardan çok, kimlik sorunlarıyla ilgili kültürel ve sembolik meseleler yoğun bir şekilde şikâyetlerin sebebini teşkil etmektedir.

4- Çağdaş hareketlerin çoğu bireysel olarak ortaya çıkmıştır. Hippi hareketi bu anlamda en önemli örneklerdendir.

5- Yeni sosyal hareketler, insan hayatının kişisel yönlerini yansıtmaktadır. Gay hakları ve kürtaj üzerine yoğunlaşan hareketler, alternatif tıp ve sigara karşıtlığı gibi sağlık hareketleri, New Age ve kentini dönüştürme hareketleri ve kadın hareketi gibi hareketlerin hepsi cinsel ve bedensel davranışı değiştirmeyi amaçlayan çabalar içermektedir.

6- Yeni sosyal hareketlerin bir diğer ortak özelliği, işçi sınıfı hareketinin uyguladığından farklı olarak bir şekilde mobilize olmalarıdır. Gandhi, Thoreau ve Kropotkin'den etkilenen stratejilere dayandırılan dramatik pozisyon alma aracılığıyla hâkim davranış normlarına karşı çıkan yeni sosyal hareketler, şiddet karşıtı ve sivil itaatsizlikle karakterize edilen yeni mobilizasyon modelleri kullanmaktadır.

7- Yeni sosyal hareket gruplarının örgütlenmesi ve çoğalmasının, Batı demokrasilerindeki katılım kanallarının güvenilirlik krizi ile ilişkili olusudur. Bu, özellikle yeni sosyal hareketlerin önemli bir özerklik elde ettikleri geleneksel kitle partileri bağlamında geçerlidir.

8- Kadro liderliğindeki ve merkezi bürokrasili geleneksel kitle partilerinin aksine, yeni sosyal hareket örgütleri; bölünmüş, dağınık ve ademi merkeziyetçi bir yapı sergilemektedirler (Johnston vd, 1999: 135-137).

Touraine'e (1999) göre, yeni toplumsal hareketler 1970'li yılların endüstriyel toplum yapısına karşı çıkararak endüstri sonrası (post- endüstriyel) bir toplum yapısına dayanmaktadır. Yeni çatışmaların ve çelişkilerin belirlendiği bir alanda ortaya çıkan toplumsal hareketler önceki dönemlerle karşılaştırmalı olarak kavramsallaştırılmakta ve daha karışık bir yapı sergilemektedir. Karşılaştırmalı bir tanımlamaya duyulan ihtiyaç yeni toplumsal hareketlerin yeni bir egemenlik ilişkisi ve çatışmacı kültürel alan içerisinde ortaya çıktığını ve hareketlerin analizinde bu "yeni" alanın tanımlanması zorunluluğudur ve yeni toplumsal hareketlerin çizgisel bir gelişim ve düzenli bir ilerleme göstermekten ziyade çatışmalı, çelişkili, inişli çıkışlı ve yoğun iletişime dayalı yatay bir süreci ifade ettiğini söylemek mümkündür (Touraine, 1999).

Yeni sosyal hareketlerin günümüzde tartışılmasının temel sebebi, meydana gelen yeni çelişki ve eşitsizliklerin yarattığı düş kırıklığıdır. Bu yeni çelişki ve eşitsizlikler toplum

içinde ilk defa gözlemlenen olgular değildir. Fakat bu çelişki ve eşitsizlikler, öyle bir noktaya gelmiştir ki, toplumsal alanda farklı mücadele alanları ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda toplumsal cinsiyet, ırk, çevre gibi konular çevresinde örgütlenen grupların “farklılıkların tanınması talebi” ile ortak bir söylem üzerinde birleştikleri söylenebilmektedir (Kırlı, 2005: 11). Ortaya çıkan bu yeni mücadele alanı, hareketin yeni olmasının yanı sıra, bu hareketlerin içinde bulunduğu toplumsal formasyon (sanayi ötesi toplum) ile ilişkilendirilmektedir. Bu yaklaşıma göre bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler çerçevesinde ileri sanayi toplumları, toplumsal ilişkilerin “bilgi” temeli üzerinde şekillendiği yeni bir toplumsal formasyona doğru evrilmektedir (Touraine, 2002b: 274).

Eski sosyal hareketler gibi yenileri de ortaya çıktıkları toplumdan bağımsız değildir (Çayır, 1999: 16). Liderlik anlayışı ve bir lider önderliğinde birleşme yerine, gönüllülük esası ile süreçte herkesin eşit olduğu aktivist birliktelikleri olarak ortaya çıkmıştır (Çopuroğlu ve Çetin, 2010: 73).

Klasik toplumsal hareketler kapitalizme bağlı olarak ortaya çıkan çelişkilerin ve eşitsizliklerin aşılması noktasında kapitalizme karşı bir şekilde yükselirken, yeni toplumsal hareketler de kapitalizmi eleştirmekle birlikte Marksist ideolojinin karşısında durmakta, Marksist ideolojiyi aşmaya çalışmakta ve temelde modernleşme süreçlerini eleştirmektedirler. Fakat klasik toplumsal hareketlerden farklı olarak yeni toplumsal hareketler “yalnızca onları dizginlemeye ve ezmeye çalışan çeşitli bürokratik güçlere (devletler, üniversiteler, partiler) değil, aynı zamanda onları yeni bürokratik örgütlerin oluşumuna ve eskilerinin güçlendirilmesine yöneltmeye çalışan tüm çabalara” karşı çıkmaktadırlar (Arrighi vd.,1995: 41). Hareketler esasen var olan küresel düzeni, devletin işleyişini, kamu politikalarını, bürokratik yapıları ve genel olarak sistem tarafından dayatılan ilişkiler ile kimlikleri eleştirmektedirler. Bu eleştiri ile birlikte hareketlerin “devlet kontrolüne ve teknokratik toplum modeline karşı siyasal aktivite alanını genişletmek, mevcut ve yeni kamusal alanları genişletmek” talebi hareketleri hücumu dayalı mücadeleye itmektedir (Cohen, 1999: 128-129).

Klasik toplumsal hareketlerde eylemlere dair oluşturulan plan ile taktikler belli başlı grupların yönetiminde tartışılmakta ve genellikle kahvehaneler, sendika binaları ve parti binaları gibi yerler eylemlerin merkezi olarak seçilmektedir. Kadınların, çocukların veya o bölgede yaşamayan bireylerin bu merkezlere ulaşmasında bazı problemler yaşanmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerde ise eylemin stratejisi, taktik politikası ve kamuoyuna yansımaları

gibi başlıklar çeşitli yollar ile sosyal medyada tartışılmaktadır. Dolayısıyla klasik toplumsal hareketlere göre daha geniş bir katılımı ve ortak bir mutabakatla eylemin stratejisi ile mekânının belirlenmesi, hareketlere daha geniş bir katılımı beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda hareketlerin kim olduklarına, ne istediklerine ve hedeflerinin ne olduğuna ilişkin soruların geniş bir kitle tarafından sorgulanması hareketleri özdüşünümsel yapmaktadır (Castells, 2013a: 195-196).

Klasik toplumsal hareketlerde belirli bir kadro liderliğinde, merkezi ve hiyerarşik bir örgütlenme eğilimi ortaya çıkmakta, bu örgütlenmede partiler ile sendikalar gibi oluşumlar önemli bir rol oynamaktadırlar. Yeni toplumsal hareketlerde ise örgütlenme yatay, geçici ve esnek bir yapıda ortaya çıkmakta, âdem-i merkeziyetçi ile dağınık olma eğilimi göstermekte ve sosyal ağlar örgütlenmede kritik bir rol oynamaktadır. Sosyal medya hareketlerin küresel boyuta taşınmasını, geniş kitlelere ulaşmasını ve kamuoyundan daha fazla destek toplanmasını sağlamaktadır. Sosyal medya ile söylemler daha serbest ve hızlı bir şekilde dolaşım sağlamakta, muhalif ideolojiler kendilerini daha rahat ifade edebilmekte, herkese açık bir kamuoyu oluşturulmakta ve siyasal katılım alanı genişletilmektedir. Bu mecraayı diğer iletişim kanallarından ayıran özellik ise taleplerin iletilmesinde daha az maliyetli olmasında, daha hızlı olmasında ve eylemlerin ulusal ile uluslararası kamuoyu tarafından daha fazla desteklenmesinde ortaya çıkmaktadır. Nitekim sosyal medya kısa bir süre içerisinde ekonomik, psikolojik, sosyal, kültürel ve siyasal bir güç olarak birey ile kitleleri etkileyebilmekte ve onların çeşitli konularda harekete geçmesini sağlamaktadır (Özensel, 2015: 70). Bu noktada sosyal medya ile toplumsal hareketler arasındaki etkileşim önem kazanmaktadır.

Sosyal medyanın toplumsal olaylar üzerindeki etkisi yadsınamaz. Medyanın yerel ve uluslararası boyutta olmak üzere iki farklı işlevi bulunmaktadır (Gökçe, 2012). Sosyal medya yerel boyutta normal koşullarda ilişkisi olmayan vatandaşları birbirine bağlayarak örgütlenmeyi gerçekleştirirken, uluslararası boyutta ise dışarıda veya sürgünde bulunan muhalefeti harekete geçirerek uluslararası kamuoyu oluşum sürecini hızlandırmakta ve uluslararası desteği sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda sosyal medya dışlanan veya hakları gözetilmeyen gruplar için “alternatif bir kamuoyu” olmaktadır. Çünkü yeni medya, bir yandan şimdiye kadar sistemden dışlanan, konuşmasına imkân verilmeyen ve dinlenmeyen kişilere katılım olanağı sunmakta; diğer yandan toplumdaki azınlıkları var olan sisteme/rejime başkaldırmaya ve ayaklanmaya teşvik ederek temel itici güç, yani motor olma işlevini görebilmektedir (Gökçe, 2012: 46).

2.3.1. Türkiye’de Çevre Hareketleri ve Mekan

Türkiye’de de, halkın çevre tahribatına neden olan pek çok projeye yapılan direnişlerini (örn. Bergama’da altın arama çalışmaları; Ilısu barajı nedeniyle Hasankeyf’in sular altında kalması; sayıları hızla artan hidroelektrik santraller; İstanbul su havzalarını tehdit eden üçüncü köprü projesi) yakın dönemde Gezi Parkı’ndaki yenileme ve modernizasyon çalışmalarına, Kolin adlı şirketin Soma’nın Yırca köyünde termik santral kurmak üzere acele kamulaştırma ile üzerine aldığı arazideki 6 bin zeytin ağacını bir gecede imha etmesine, İzmir’in Urla ilçesine bağlı Ovacık köyünde, devam eden yargı sürecine rağmen rüzgâr enerjisi santrali (RES) kurulacak alanda bin kadar ağacın kesilmek üzere işaretlenmesine verilen tepkiler izlemiştir.

Gezi’de en üst boyuta varan kent mekânına iktidar tarafından özel çıkarlar adına işgal edilmesine dönük tepki tekil bir olay değildi. Kentsel dönüşümle farklı nitelikteki kent parçalarına, HES’lerle su kaynaklarına, 2B yasasıyla orman ve meralık alanlara, turizmi geliştirmek üzere hazine arazilerine, kıyılara, en genel anlamıyla sosyal-kamusal mekânlar ve kaynaklarla, toplumun ortak mallarına el konulması veya özel ellere devredilmesi biçiminde gerçekleşen yağmaya ilişkin son yıllarda oluşan farkındalığın ve mücadele birikiminin bu patlamadaki rolünü vurgulamak gerekir. Farkındalık zoru tetiklemiş, zor da isyanı patlatmıştır (Doğan, 2013).

Aslında Türkiye sınırları içerisinde en uzun süren mücadele Bergama’da meydana gelmiştir. Bölge genelinde normal şartlarda sekiz yıl içinde tamamlanacağı öngörülen siyanürlü altın arama faaliyetleri artarak sürmüştür. 1989’lu yıllarda Bergama’da bulunan on yedi tane köyün orta noktasında tesis edilen bu işletmeler, Türkiye’de gerçekleşen altın arama faaliyetlerinin ilki niteliğini taşımaktadır. Altın aramak için kurulan bu madenler, genelde hayvancılık ve tarım ile geçinen köy halkı için yeni bir üretim alanı olarak görülmüştür. Bu nedenle tarımsal alanlarda ciddi değişimlere neden olduğu da açıkça görülmektedir. Fazla emek isteyen ve garantisi olmayan tarım sektörüne kıyasla görece daha az emek isteyen ve güvenceli olarak görülen madenler, daha avantajlı bir konumda bulunsa da, kurulduğu topraklarda yaşayan köy halkından büyük tepki görmüştür. 1990’lı yıllarda altın arama çalışmalarına karşı mücadele ilk başta halkın yaşam hakkını savunması amacıyla ortaya çıkmıştır. Fakat bu mücadele içinde bulundurduğu dinamikler ile birlikte belli bir çevre ile sınırlandırılmış olsa da kısa zamanda tüm dünyaya yayılmıştır. Altın aramak isteyen işletmenin çok uluslu yapısı, köyde yaşamını sürdüren halkın yapısal uyum

politikalarına ve şirketi destekleyen kurumlara tepkisine de neden olmuştur. Aynı zamanda çevre için verilen bu mücadeleye zaman içerisinde çevre grupları ve sivil toplum kuruluşları da destek vermiştir (Kökalan, 2005).

2000'li yıllara gelindiğinde en zirve noktasına gelen mücadele, gün geçtikçe etkisini kaybetmiştir. Ulusun gelişmesi için altın madeninın işletilmesine ihtiyaç olduğu düşüncesinin meşrulaştırılması ve bunun yanında madeni işleten firmaların daha çok kişiye istihdam sağlaması mücadelenin etkisini yitirmesine neden olmuştur.

2014 yılında Manisa ilinin Soma'nın Yırca köyünde Kolin Termik Santrali yapımı için Bakanlar Kurulu kararıyla acele kamulaştırılan, köylülerin itirazına ve hukuki sürecin henüz tamamlanmamış olmasına rağmen şirketin dikenli tellerle çevirip iş makineleri ve motorlu testerelele şimdiye dek 1000'den fazla zeytin ağacı kestığı zeytinliklerde, halk gece gündüz nöbet tutmuştur. Türkiye'nin en önemli kömür üretim merkezlerinden, bir termik santralin faaliyet gösterdiği, yenisinin de projelendirildiği Soma'da çevreciler, günün ilk ışıklarıyla, 2014 kasım ayında, 6 bin zeytin ağacının kesildiği Yırca Köyü'nde toplanıp eylem yapmışlardır.

2016'lara gelindiğinde İzmir ili Urla ilçesinin Ovacık Köyü'nde rüzgar enerjisi santrali yapmak isteyen bir şirket halkın tepkisiyle karşılaştı. Rüzgar enerjisi santrali kurmak için belirlenen yerin çevre tahribatına neden olacak bir yer olmasına rağmen, mahkemenin verdiği karara istinaden bir günde 1300 tane ağacın kesildiğine ve bunun yanı sıra RES'ler kurulduğu takdirde toplam 18 bin ağacın daha kesileceğini öne süren eylemciler, enerji üretimine karşı olmadıklarını ama seçilen bölgenin buna uygun olmadığını yaptıkları eylemlerle dile getirmişlerdir. Ormanın açık ve rüzgâr almayan bir yerinde ateş yakarak yirmi dört saat yaşlı ve genci, kadın ve erkeğiyle daha çok ağacın kesilmemesi için nöbet tutmuşlardır. Bu eylemler daha sonra mahkemeden yürütmeyi durdurma kararınının çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Yeşil yol projesi, Samsun'dan başlayarak Ordu, Giresun, Gümüşhane, Bayburt, Trabzon, Rize ve Artvin'in yaylaları ve turizm merkezlerini üst koddan birbirine bağlayan yaklaşık 2 bin 600 kilometre uzunluğunda turizm yolu olarak planlanmıştır. 7 metre genişliğinde gidiş – geliş tek şerit olarak planlanan yolun zemini taş parke döşemeli olacak. Bu yolun yaklaşık kırk noktasında oteller, restoranlar ve kayak tesislerinden oluşan turizm merkezleri oluşturulması planlanmıştır. İki yıldır süren ve 90 milyon lira harcanan yol

çalışmasının 2018 yılında tamamlanması planlanmakla birlikte Yeşil yol projesi geçen yaz döneminde Rize'de protestolara neden olmuştu. Çamlıhemşin İlçesi Yukarı Kavron ve Samistal yaylaları arasındaki Yeşil yol bağlantısına karşı çıkan bölge halkı iş makinelerinin önüne çıkarak eylem yapmıştı. Uzun süren protestolar ve tepkiler nedeniyle Rize Valiliği Yukarı Kavrun-Samistal bağlantı yolunu durdurmuştu.

En yakın tarihte olanı için ise Kaz Dağları'na altın madeni yapılmak istendiğinde gerçekleşen eylemleri gösterebiliriz. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Meksika ve Türkiye'de projeleri bulunan bir maden şirketi olan Alamos Gold, Çanakkale merkeze bağlı Kirazlı köyü yakınlarında altın ve gümüş madeni çalışmaları başlatmıştır. Proje kapsamında şirket 2020 yılında üretime geçmeyi ve beş yıllık süreç boyunca 514 bin ons altın ve 3,5 milyon ons gümüş üretmeyi planlamış olup, Kirazlı Altın ve Gümüş Madeni Projesi'nin ÇED olumlu kararına karşı açılan dava sürerken, Çanakkale Valiliği tarafından şirkete gayri sıhhi müessese izni verilince şirket, proje alanında çalışmalarına başlamıştır. 45 bin ağacın kesilebileceğini belirten ÇED raporuna rağmen Kanadalı şirketin faaliyetleri için 195 bin ağaç kestiği ileri sürülmüştür.

Bu haberlerin ardından maden sahası yakınında projeye karşı direniş için 26 Temmuz'da yaklaşık 10 bin çevreci "Su ve Vicdan Nöbeti" adını verdikleri yaklaşık 2 ay süren bir eylem gerçekleştirmişlerdir. Projeye karşı çıkanlar, bunu farklı nedenlerle gerekçelendirmekte olup ancak öncelikle Çanakkale'nin tek içme suyu kaynağı ve tarımsal sulama için de kullanılan Atikhisar Barajı'na zarar verme riskine dikkat çekmektedir. Göstericiler, Kanadalı maden şirketi Alamos Gold'un %100 sahibi olduğu Doğu Biga Madencilik'in Ağı Dağı ve Çamyurt projeleriyle birlikte Türkiye'deki üç projesinden biri olan Kirazlı projesinin şantiye sahasına girerek eylemlerini maden alanına da taşımışlardır.

Yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılan bu isyanların ortaya çıkışını kapitalist dinamiklerin kentsel mekânın dönüşümüne etkisine ve bu süreçte meydana gelen eylemlere odaklanarak analiz eden Castells (2008), hem sınıfa bağlı hem de sınıftan bağımsız olan aktörlerin/taleplerin kentsel toplumsal hareketlerdeki rolünü kabul eder. Castells, kenti bir sosyal meta olarak ele alırken bu metanın çatışan toplumsal çıkar ve değerlerin bir sonucu olduğunu belirtir. Castells, kenti toplumsal çelişkilerin ürettiği mekan olarak tanımlarken aynı zamanda bu toplumsal çelişkilerin hem sınıf çıkarları hem cinsiyet, kimlik, milliyet ve vatandaşlık gibi kimliklere bağlı talep ve çıkarları içerdiğini kabul etmektedir (Buechler, 1995: 443).

3. BÖLÜM

3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Sorunsalları

Bu çalışmanın temel amacı küreselleşme süreci ve onun ekonomik görünümü olan neoliberal politikalar vasıtasıyla sermayenin mekâna ve yerelliklere nasıl sirayet ettiği (bağlı olarak mekânın dönüşümü) ve yerelin bu sirayete verdiği tepkiyi tartışmaktır. Aydın ili de son zamanlarda sermayenin mekâna müdahalesi açısından önemli tepkilere ev sahipliği yapmıştır. Hal böyle olunca bu çalışma köylerine jeotermal santral açmak isteyen şirketlere yerel bir tepki olarak çadırda direniş başlatan köy halkıyla gerçekleşmiştir.

Temelde sosyal bilimlerde özellikle de sosyolojide son dönemlerde-özellikle 1980'li yıllardan sonra- yoğun olarak tartışılan konulardan biri küreselleşme kavramıdır. Sosyal bilimcilerin dilinden düşmeyen bu kavram bu çalışmanın da önemli dinamiklerinden biri oluşturmakta ve özellikle küreselleşme sürecinin mekâna nasıl yansıdığına, onu nasıl etkilediğine odaklanılmaktadır. Mekâna müdahale edilerek sermayenin karını yükseltme amacı yerelin de ona tepkisini ortaya çıkarmakta ve bu süreç bir takım toplumsal hareketleri beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada sermayenin neo-liberal politikalar aracılığıyla mekâna nasıl sirayet ettiğini ve yerel halkın bu sirayete tepki verme biçimini sorgulamaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Sorulan soru hakkındaki bilgilerin gözden geçirilmesi, sosyal bilimin hangi yaklaşımını benimsiyor olursanız olun, araştırma sürecinde zorunlu bir ilk adımdır. Yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi, ele alınacak soruyu kendiniz cevaplamaya çalışmadan önce soru hakkında nelerin bilgisine önceden ulaşılmış olduğunu bulmak en iyisidir. O nedenle bu araştırmada da veri toplamaya ilk önce literatür taraması ile başlanmış, konu hakkında daha önce yapılan çalışmalar hakkında bilgi sahibi olunmuş, önemli noktalar gözden geçirilmiş ve not edilmiştir. Daha sonra oluşturulan temalar paralelinde araştırma yöntemine karar verilmiş ve oluşturulan temalar paralelinde alana çıkılmıştır.

Alan araştırmasına geçilmeden önce amaçları doğrultusunda hazırlanmış olan temaların istenilen bilgilere ulaşma konusunda yeterli olup olmadığını ölçmek amacıyla

Kızılcaköy ve Yılmazköy’de bir pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamanın arkasından temalar üzerinde bazı düzenlemeler yapılarak alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmanın sorunsalı ve amaçları göz önüne alındığında nitel bir araştırma planlaması daha uygun görülmüştür. Zira nitel yöntem kültürlerin ve insanların detaylı, derinlemesine bir tanımını yapmak, insanların ele alınan konuya atfettikleri anlamı, olayları, süreçleri, anlayış ve kavrayışlarını ortaya koymak amacından hareket edildiğinde en uygun olan yöntemdir. Bu şekilde bütüncül bir kavrayışa, süreçlerin bağlamının anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Bir nitel araştırma daha çok araştırmacıların deneyimlerinden oluşan bilgilere dayanır.

Yıldırım ve Şimşek’in de belirttiği gibi nitel bir araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde incelendiği nitel bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırma konunun sınırlı bir toplumsal grup üzerinden, bireylerin deneyimlerine önem vererek bu bireysellik üzerinden kavramsallaştırma yapılmasının gerekliliğini kabul etmektedir (Yaman, 2012: 101).

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden biri olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Bu teknik, çalışmanın temel problemine uygun biçimde oluşturulan temalar üzerinden mülakat yapılmasına ve görüşmenin gidişatına uygun olarak temalar üzerinden derinleşmeye olanak tanımıştır. Ayrıca görüşme yapılan tüm katılımcılara araştırmanın içeriğinin ve amacının ne olduğuna ilişkin açıklayıcı bilgiler verilmiş, katılımcıların her türlü sorusu yanıtlanmaya çalışılırken ses ve görüntü kaydı için izin alınmış, görüşülen katılımcıların bilgilerinin çalışmanın hiçbir aşamasında paylaşılmayacağı belirtilerek kaygıları giderilmiş ve bir özne olarak kendilerini ifade etmelerine imkân tanınmıştır. Hal böyle olunca izinleri alınmış olan katılımcıların kimlik bilgileri, çalışma etiği, özel hayatın gizliliği ve mahremiyet sebebiyle gizli tutulmuş olup çalışma içinde K1, K2, K3 şeklinde kodlanarak ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca araştırmada kullanılan fotoğraflarda katılımcıların kendisinden alınmış olup, izinleri ile paylaşılmıştır.

Katılımcıların belirlenmesinde “kartopu örnekleme” tekniği kullanılmıştır. İlk katılımcıyla görüştüğünden sonra iz sürülerek elde edilen bilgiler ışığında bir diğer katılımcıya ulaşılarak mülakatlar tamamlanmıştır. Bilgi alınan katılımcılar yaklaşık olarak aynı bilgileri

vermeye başladıklarında doyum noktasına ulaşılmış olduğu düşüncesi ile mülakatlara son verilmiştir.

Bir referansla araştırma yapılacak alana girmek mülakatlarda derinleşebilmek adına önem taşımaktadır. Bu sebeple öncelikle AYÇEP başkanı Mehmet Vergili ile görüşülmüş olup dernek üzerinden üretilen güven sahayı daha anlamlı hale getirmiştir. Katılımcılara, görüşmelere katılıp katılmayacakları sorulduktan sonra belirli bir sırayla uygun oldukları zaman dilimlerinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme, belirlenen amaç doğrultusunda ve karşılıklı sohbet ortamında gerçekleşmiş olup, görüşmesi süreci en az bir saat sürerken en uzun görüşme ise iki saat sürmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi hazırlanan temalar üzerinden katılımcıların daha detaylı bilgi vermesi sağlanmıştır.

Veriler analiz edilirken ilk önce görüşme kayıtları yazılı hale getirilmiştir. Bu süreçte alınan ses kayıtlarının dinlenmesi ve sonrasında tutulan notların dikkate alınması söz konusudur. Kayıtlar yazıya geçirilirken metinlerdeki sözsüz ifadeler de yer verilmiş (gülme, ağlama, sessizlikler vb.). Bu durum katılımcıların ifadelerinde olduğu gibi bulgularda da belirtilmiştir. Meydana gelen yazılı metinlerde her bir katılımcı için ayrı bir görüşme metni oluşturulmuştur. Bu oluşturulan metinlerden ham veriler elde edilmiş ve sonrasında toplanan bu ham veriler, veri kodlama aşamasında görüşme metinlerinin tekrar tekrar okunması sonucu oluşturulan temalarla kodlanmıştır. Oluşturulan temalar; görüşme sorularından, araştırmanın teorik çerçevesinden ve katılımcıların ifadelerinden çıkarılmıştır. Betimsel yaklaşım kullanılarak, veriler özgün biçimleri ile bırakılmış; katılımcıların söylediklerinden doğrudan alıntılarla veriler sunulmuştur. Ek olarak görüşme yaptığımız katılımcılar bize önceden çekilmiş fotoğraflar vermiş olup bu fotoğraflara da tez içerisinde yer verilmiştir.

Çalışmada araştırmacının temelde yapmak istediği ancak maliyet, zaman, güvenlik gibi bazı sebeplerden ötürü yapamadıkları araştırmaların sınırlılığını oluşturmaktadır. Bağlı olarak bu sınırlılıklar bazen araştırmacının kendisinden kaynaklanacağı gibi bazen de seçilen konudan, kullanılan araştırma yönteminden, örneklemin niteliğinden veya araştırmanın temel amacından da kaynaklanmaktadır. Bunların hepsi araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır (Karasar, 2006: 73). Toplumsal olguları etkileyen birçok faktör olması nedeniyle hangi araştırma yöntemi ve veri toplama tekniği kullanılrsa kullanılsın araştırma sonucunda ortaya konulanlar sınırlı bir açıklayıcılığa sahip olacaktır.

Yapılan her araştırma sonucunda elde edilen bulguların hangi durumlarda geçerli olduğunu belirtmek amacıyla çalışmanın sınırlılıklarından bahsetmek gerekmektedir. Araştırmada elde edilen bilgi ve bulgular araştırmanın yapılmış olduğu zaman dilimi ile sınırlıdır. Bu nedenle araştırma bulgularının birbirinden farklı çalışmalar tarafından farklı zemin ve zamanlarda yürütülerek elde edilecek sonuçlarla karşılaştırılması gerekmektedir. Çalışma sonuçlarına ilişkin herhangi bir genelleme yapılamaz. Nitel araştırma yöntemleri ile ortaya konulan bulgular katılımcıların vermiş olduğu bilgiler ile sınırlandırılmaktadır. Zaten nitel veri yöntemleri genelleme amacı taşımamaktadır. Bir olgu üzerinde derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlayan nitel yöntemle yapılan görüşmeler katılımcıların yaşam tecrübe ve sosyal gerçeklik algısı ile yakından alakalıdır (Cole, 1999: 113-143).

Araştırmanın Aydın ili ile sınırlı tutulması, bu bölgedeki halk ile yapılması ve araştırma sonuçlarının sadece akademik amaçlar için kullanılmasının amaçlanması araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Sınırlılıkların yanı sıra nitel araştırmalarda nicel araştırmalara oranla testler veya çeşitli yöntemlerle geçerlik ve güvenilirliğin sınanması çok daha zordur. Fakat alınacak tedbirler ve dikkat edilecek bazı hususlarla bu durum sağlanabilmektedir. Araştırmaya katılan kişilere dâhil olacakları araştırmanın bilimsel bir çalışma olduğu ve asla farklı amaçlar için kullanılmayacağı güvencesi daha araştırmanın en başında verilmiştir. Elde edilen verilerin detaylı bir biçimde raporlanması, ortaya çıkan sonuçlara nasıl ulaşıldığını göstermesi geçerliliği artıran en önemli unsurlardandır. Çalışmada verilerin açıkça sunulması, görüşmelere yönelik doğrudan alıntılarının yapılması, gözlem ve görüşmeden elde edilen verilerin birbiriyle ilişkilendirilmesi araştırmanın güvenilirliğini artırmak için tercih edilmiştir.

Anlatıldığı şekilde yapılan çalışmada, küreselleşme süreci ve onun ekonomik görünümü olan neoliberal politikalar aracılığıyla sermayenin mekana ve yerelliklere nasıl sirayet ettiği ve yerelin bu sirayete nasıl tepki verdiği temel sorgulamayı oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu temel problemden yola çıkarak çalışmanın temel çerçevesini oluşturan alt problemler önem taşımaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın oluşturduğu diğer sorgulama alanları ve alt problemler şöyle sıralanabilir:

- Küreselleşmenin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığına dair farklı tartışmalar olsa da bugünkü küreselleşmenin neo-liberal politikalarla birlikte birçok alanda etki yarattığı açıktır. Bu durum ise sermayenin çeşitli yollarla mekana el koymasını ve hükümetlerin bu çok uluslu şirketleri ülkelere çekmek için bunu desteklediği görülmektedir. Dolayısıyla, bu süreçte neo-liberal politikalarla birlikte şirketlerin el koyarak mekâna nasıl müdahale ettiği bu araştırmanın sorgulama alanlarından birini oluşturmaktadır.
- Küreselleşme süreci beraberinde kar elde etmek için şirketlerin insanların bulunduğu mekâna müdahalesini beraberinde getirmiştir. Bu mekanı içinde yaşayanların gündelik hayatta nasıl kullandıkları, üretim ve tüketim dinamikleri üzerinden mekanın onlar için ne ifade ettiği araştırmanın sorgulama alanlarından diğeridir.

Bu bağlamda araştırmanın sorgusu çerçevesinde bazı temalar belirlenmiştir. Bu temalar iki bölümden oluşmaktadır. Her ana temanın alt temaları mevcut olup bu temalar doğrultusunda mülakatta katılımcılara sorular yöneltilmiştir.

TEMA 1: NEO-LİBARAL POLİTİKALAR, SERMAYENİN SIRAYETİ ve MEKAN

- “Soyut Mekan” ve Sermayenin Sirayeti
- Sermayenin Sirayeti ve Mekanın Tüketilmesi
- El Koyma Stratejileri ve Mülksüzleştirme
- Sermayenin Sirayeti ve Mekanın (Toprağın) Metalaşması
- Sermayenin Sirayeti, Mekan ve Çevre(Doğa)
- “Mekan Hakkı” ve “ Sosyal Adalet”

TEMA 2: YERELLİKLER, MEKAN VE YERLEŞİK OLMA HALİ

- “Sosyal Mekan” ve Mekansal Pratikler
- Yerleşikliğin Bir Yansıması(Hafızası) Olarak Kimliğin Mekanı
- Mekan Hakkı ve Taban Hareketi
- Aykırı Mekan/Karşı Gelen Mekan ve Direniş Pratikleri

4. BÖLÜM

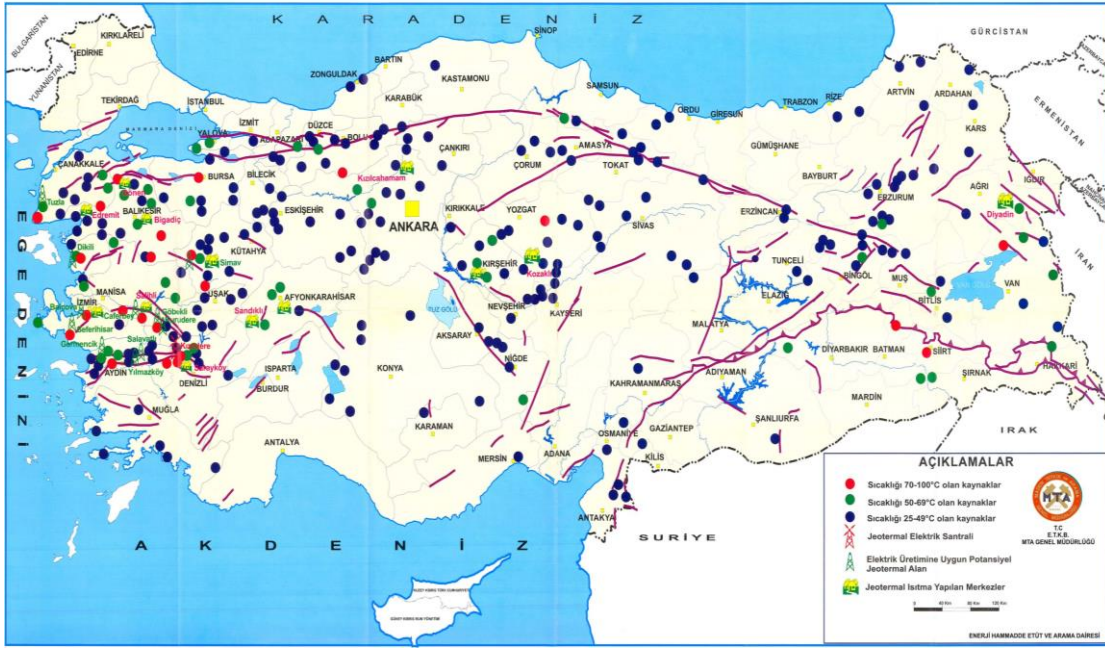
4. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Neo-Liberal Politikalar, Sermayenin Sirayeti ve Mekan

Sermayenin karlılığı esasına dayalı kapitalist sistemin kendini yeniden üretmesi üzerinden ortaya çıkan neo-liberalizmin temel dinamikleri, üretim sürecinin bölünerek yarı zamanlı ve taşeron sisteminin benimsendiği, devletin ekonomi üzerindeki etkisinin azaltılarak düzenleme yetkisinin ortadan “kaldırılması”, özelleştirmelerin yaygınlaştırılması, çıkarılan yasalar aracılığıyla sermayenin rahatça yer değiştirmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılması vb. uygulamalar sermayenin kârlılığı önündeki kısıtlamaların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır (Harvey, 1993). Geline nokta sermaye karını arttırmak için mekana sınırsızca sirayet etmektedir. Bunun bir örneği tarım alanları içine jeotermal kuyuları açılan Aydın kırsalıdır. Açıktır ki sermaye kendine karlılık alanı bulduğu jeotermal kaynakları kullanabilmek için Aydın’da aslında doğaya içkin olan mekanı çok hızlı bir şekilde metalaştırma ve alınıp, satılır hale getirmektedir.

Yenilenebilir bir enerji kaynağı olarak ifade edilen jeotermal enerjinin üretimi için açılan kuyu sayısı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de artmaktadır. Hala kullanılmakta olan kömür, doğalgaz ve petrol gibi fosil yakıtların bir gün tükenebileceği düşüncesi ve fiyatlarının da sabit kalmayacağı tezi jeotermal enerjiye ilgiyi her geçen gün arttırmaktadır. Jeotermal enerji kaynakları sıcaklıklarına bağlı olarak en temelde elektrik üretimi olmak üzere, konut ısıtması, sera ısıtması, bölgesel ısıtma, turizm sektöründe tedavi amaçlı ve endüstriyel sıcak su elde etme, mineral elde etme, kimya-tekstil-gıda-kurutma endüstrilerinde sıkça kullanılmaktadır. Bağlı olarak jeotermal enerjiyi kara dönüştürmek isteyen sermaye bu noktada Türkiye’de de faaliyetlerini sürdürmektedir.

TÜRKİYE JEOTERMAL KAYNAKLAR DAĞILIMI VE UYGULAMA HARİTASI

Kaynak: <http://www.mta.gov.tr/v3.0/hizmetler/jeotermal-harita>

Harita 4.1. Türkiye’deki Jeotermal Kaynaklar Dağılımı ve Uygulama Haritası

Yukarıdaki haritadan da anlaşılacağı üzere Türkiye’nin birçok yerinde jeotermal kaynaklar bulunmakta ve bu alanlar ya işletmeye açılmış, ya işletme için ruhsatlandırılmış ya da rezervi tespit edilmiş durumdadır. Aydın ili de jeotermal enerji kaynakları açısından son derece zengindir. İlerdeki jeotermal alanlardan bazıları Yılmazköy, Germencik-Ömerbeyli, Bozköy-Çamur, Umurlu-Serçeköy, Pamukören, Germencik-Gümüş, Sultanhisar, Salavatlı, Kuşadası-Ilıca, Buharkent-Ortakçı ve Nazilli-Gedik sahalarıdır.

AÇIKLAMA

- Sıcaklığı 70-100 °C olan kaynaklar
- Sıcaklığı 50-69 °C olan kaynaklar
- Sıcaklığı 20-49 °C olan kaynaklar
- Şehir merkezleri
- ▲ Jeotermal Enerji ile Çalışan Elektrik Santralleri
- △ Jeotermal Enerji ile Çalışabilecek Elektrik Santralleri Kurulması Olası Sahalar
- Konut ısıtım için yapılan sahalar
- Fay

Düşük Yüksek

Sıcaklık Dağılımı

Not: Renklendirme için jeotermal alanda en yüksek sıcaklık değeri kullanılmıştır.

Harita 4.2. Aydın İli Jeotermal Sahaları

Tablo.4.1. Aydın İli Maden Potansiyeli Tablosu

JEOTERMAL										
JEOTERMAL ALAN ADI	SICAK SU DOĞAL ÇIKIŞ ADI	DOĞAL ÇIKIŞ			SONDAJ			KULLANIM ALANI	KURULU TESİS	DEĞ. BEL.
		Sıcaklık (°C)	Debi (lt/sn.)	Potansiyel (MWt)	Sıcaklık (°C)	Debi (lt/sn.)	Potansiyel (MWt)			
YILMAZKÖY	İlicabaşı	34-38	1,1		84-142	47	19	Kaplıca ve kaplıca tesisi ısıtılmasında	-	***
GERMENCİK-ÖMERBEYLİ	Ömerbeyli Sahası				203-232	725	594,83	Elektrik üretimi, ve reenjeksiyon kuyularına bağlı diğer uygulamalar, şehir ısıtması-soğutması, sera ısıtması, kurutmacılık (incir üzüm) Tekstil endüstrisi (İplik), soğuk hava depoları,kaplıca ve kaplıca tesisi ısıtılmasında	-	***
BOZKÖY-ÇAMUR	Bozköy-Çamur	36-92	4		59-142	280	107	Kaplıcada, kaplıca tesise sera ısıtılmasında	Kaplıca	***
SALAVATLI	Salavatlı				167-172	93,8	53,79	Elektrik üretimi ve reenjeksiyon kuyularına bağlı diğer uygulamalar, şehir ısıtması, soğutması, sera ısıtması, kurutmacılık, endüstriyel proses ısı, kaplıca ve kaplıca tesisi ısıtılması	Kaplıca	***
SULTANHİSAR	Sultanhisar				145-146	200	89			
MALGAÇEMİR-GÜVENDİK	Güvendik	38	0,5					Termal turizm		
ORTAKLAR-GÜMÜŞ	38,7							Kaplıcada, kaplıca tesisi ve sera ısıtılmasında	Kaplıca	***
SÖKE-SAZLIKÖY	Sazlıköy	27								
KUŞADASI	İlica		-	-	26	3	-	Kaplıcada, kaplıca tesise sera ısıtılmasında	-	**
BUHARKENT-ORTAKÇI	Ortakçı	51	0,3		-	-				**
NAZILLI-GEDİK	Gedik	32	-		36	1	1			**
DAVUTLAR	Davutlar-Karina	26-42	-							**
UMURLU-SERÇEKÖY					124-155	116	143			**
ATÇA					63-124	95	35			
PAMUKÖREN					188	58	37			
ÇİFTLİK					58	35	3,37	Isıtma, termal turizm		

* MTA, 1996. Türkiye Jeotermal Envanteri

** MTA, 2005. Türkiye Jeotermal Kaynakları Envanteri

*** DPT, 2001. 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Madencilik Özel İhtisas Komisyonu, Enerji Hammaddeleri Alt Komisyonu Jeotermal Enerji Çalışma Grubu raporu,

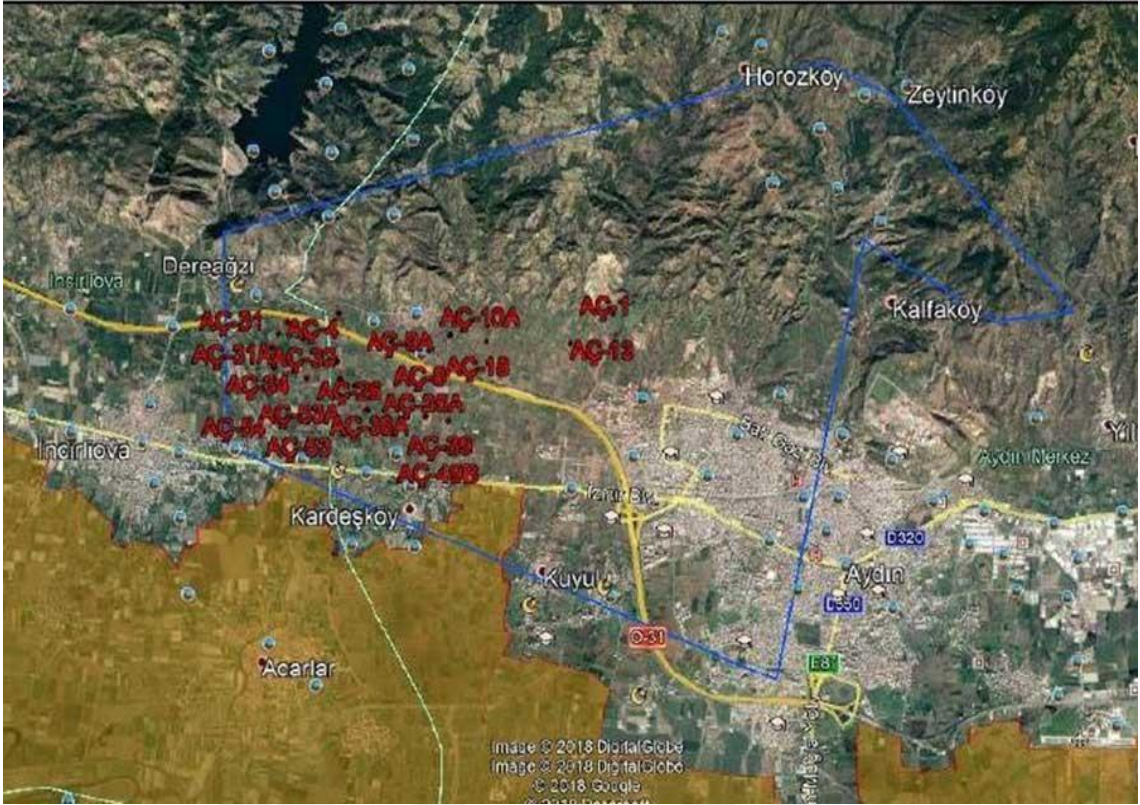
Not: Sondajlardaki potansiyel değerleri, kuyuların ilk üretim debilerinin toplamına göre hesaplanmıştır.

1- Kuyuların ilk üretim debilerinin toplamına göre,

2- Yüksek sıcaklıklı sahalarda (sıcaklığı 100°C nin üstünde) rezervuar sıcaklığına göre hesaplanmıştır.

Kaynak: http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgimerkezi/maden_potansiyel_2010/Aydin_Madenler.pdf

Yukarıdaki harita ve tablo Aydın'da neredeyse her ilçede jeotermal kaynağı olduğunu göstermekle birlikte, son yıllarda ruhsatlandırılmış, izin alınmış sahaların artmış olduğunu eklemek yerinde olacaktır.

Harita 4.3. Aydın İlinde Açılması Planlanan Jeotermal Kuyu Lokasyonları

Yukarıdaki harita ise Aydın'da jeotermal kaynaklar için beş köyde açılması planlanan toplam 120 adet kuyunun lokasyonlarını açıkça belirtmektedir.

Buradan hareketle Aydın'daki jeotermal uygulamaları ele alınarak sermayenin mekâna müdahalesi, Aydın'da yaşayan ve geçimini sürdüren halkın bu uygulamalardan nasıl etkilendiği ve buna verdikleri tepki yapılan görüşmelerden edinilen bilgiler çerçevesinde bu bölümde ele alınacak ve tartışılacaktır.

Farklı sermaye grupları tarafından işletilmek istenen JES'lere karşı yerelin gerçek sahibi ve temsilcisi niteliğinde olan köylüler Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) sürecinin ardından direniş başlatmıştı. Bölgedeki 5 köyün arazileri içerisinde toplam 120 JES kuyusu açılmak istendiğini vurgulayan köylüler, tarım yapamaz duruma geldiklerine dikkat çekerek, gelecek kaygılarını ifade etmektedirler.

4.1.1. "Soyut Mekan" ve Sermayenin Sirayeti

Lefebvre'nin mekân üçlemesi yani herhangi bir sorgulama yapmadan içinde yaşadığımız ve mekân odaklı pratiklerimizi, alışkanlıklarımızı şekillendiren algılanan mekân, mekânın tasarımını, soyut ve kuramsal kavramlarını, mekânı planlama ve

düzenlemeyi biçimlendiren tasarlanan mekân ve aykırı, köktenci, devrimsel, rutine ara veren sanat, belirsizlik ve akıl dışı olanı taşıyan yaşanan mekân yalnızca diyalektik bir olgu değil bu üçlünün kendine özgü ritmini bir arada sunan bir trialektiktir (Lefebvre, 2014).

Kapitalist üretim biçiminin, kendi üretim ve yeniden üretim ilişkilerinin mekânları olarak yarattığı “soyut mekân”, finans ve iş merkezleri, çok uluslu şirketler, iletişim ağları ve otoyollar, havaalanları gibi ulaşım mekanizmaları üzerinde inşa edilmekte ve bu sürece eşlik eden devlet ise, ekonomik ve yönetsel hakimiyetin soyut mekânını üretmektedir (Lefebvre, 1976, 1991).

Tüm bunlardan hareketle mekan, yöneticiler tarafından denetim altına alınan üretimin bir nesnesi olmaktadır. Mekân, folklor/edebiyat pasif bir yüzey olduğu fikrine bağlı bir görüşle mimarlar, şehirciler, ekonomistler, coğrafyacılara gibi profesyoneller tarafından güç ve bilgiye dayalı olarak örgütlenmektedir. Bu örgütlenme sürecinde mekân, parçalanarak, alınır ve satılır parsellere bölünerek soyut mekân tasarlanmaktadır. (Lefebvre, 1976). Aslında Lefebvre'nin tabir ettiği soyut mekan, sermayenin, tasarımcının, mühendisin ve devletin aklındaki mekan olmakla birlikte tasarlanan mekandır.

“Bizler ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ten bizlere emanet kalan, atalarımızın uğrunda şehit olduğu bu kutsal vatanın havası suyu toprağı kirlenmesin diye 6 aydır çadır kurup nöbet tutan onurlu yürekli Kızılcaaköy halkıyız. Yılmadık kazanana dek de yılmayacağız. Bizim hiçbir kişi kurum ya da herhangi bir siyasi partiyle bir derdimiz yok. Tek derdimiz adalet ve vatan toprağıımız. Biz topraklarımızda organik tarım yapmak istiyoruz. Enerji istemiyoruz. Ülkemiz için üretmek istiyoruz. Mustafa Kemal Atatürk diyor ki: Üretmeden tüketen milletler önce haysiyetlerini sonra hürriyetlerini kaybederler.” (K7)³

diyerek kendilerini tanıtmaya başlayan Kızılcaaköy köylüleri, jeotermal sermayesinin köylerine ait arazide kuyu açmaya başlamasına ilişkin süreci hem bölgelerine ilişkin tarihsel arka plana hem de doğru olmayan bilgilendirmeye gönderme yaparak aşağıdaki cümlelerle açıklamaktadır.

“Bu bölge binlerce yıldır ekolojik anlamda deprem bölgesi. Kırıklardan ve aşağıdaki magmadan sıcak kaynamalar oluyor ve jeotermal rezervler oluşuyor. Bu rezervler bazı kırıklardan üst tabakaya doğru giderken kaplıca suyu gibi termal sular oluşuyor. En alttaki jeotermal su üstteki termal su. Termal suyun şifalı yanı var ama aşağıda bulunan su

³ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaaköy

tamamen zehirli. Burada cumhuriyet döneminin başlarında bile Atatürk'e diyorlar ki bunu çıkaralım elektrik yapalım. Atatürk önce konunun araştırılmasını istiyor. Detaylı bir araştırma yapıldıktan sonra olumlu ve olumsuz yönlerini sıralıyorlar. Bu projenin çevreye zarar vereceğini anlayan Atatürk "Bu projenin üstünü kapatın, bir daha da açmayın" diyor. Bize de ilk başlarda jeotermalden çıkan suyun sular ısıtmada, soğutmada, elektrik elde etmede ve seracılıkta kullanılacağı söylendi. Bize anlatılan 100 bin dönüm sera bölgesinin bu sudan faydalanacağıydı. Düşünsenize 100 bin dönüm ne demek. Elektrik %50 daha ucuz olacak. Büyük bir zenginlik. Biz de meyve sebze işi yaptığımız için hepimize güzel bir hayal kurdurdular. Çok cüzi bir miktara ısınacağımızı söylediler. Sanayide faydalanacağımızı söylediler."(K6)⁴

"Aydın'ın %85'inde jeotermal rezervi olduğundan bu bölgeye geldiler. Başlangıçta, biz jeotermalin kötü yanlarını bilmiyorduk. Tam aksine jeotermal santrallerle ilgili o dönemde bize anlatılan, temiz, çevre dostu, yenilenebilir bir enerji kaynağı olduğuydu. Bundan dolayı çevreye, doğaya hiçbir yan etkisi yok diye bizi kandırdılar. Fakat Aydın'da bunun böyle olmadığını çevre kirliliğinde hızla meydana gelen artıştan dolayı anladık."(K9)⁵

"Doğdum doğalı Germencik'te yaşıyorum. En başta bize jeotermal enerji için temiz, yenilebilir bir enerji kaynağı dediler ve özellikle istihdam sağlanacak diyerek bizleri aldattılar."(K10)⁶

"Bir gün köyümüze yabancı birileri gelmiş. Bir şeyler ölçüp biçiyorlarmış. Köylülerden biri ne yaptıklarını sorduğunda 'burası deprem bölgesi olduğu için deprem araştırması yapıyoruz' cevabını almış.Sonra insanların aklına bu soru geliyor: 'Neden yalan söylüyorlar' Neden olacak bunun zararlı olduğunu en baştan onlar biliyorlardı."(K19)⁷

Katılımcıların anlatılarında sermayenin mekâna sirayeti sırasında mekândaki köylülere doğru olmayan bilgi verdikleri dikkat çekmektedir. Dolayısıyla sermaye bu doğru olmayan bilgi üzerinden "rıza" stratejisi üretmiştir. Bir anlamda "rıza"ya dayalı hegemonik bir ilişki sistematiği (Gramsci, 1997) üretmeye çalışmıştır. Aslında üretilen bu hegemonik bir alan baskı aygıtlarını gizlenebilir hale getirmiştir. Bu noktada rıza tahakkümü üretmiştir.

⁴ (K6): 57, Kadın, Evli Çiftçi, Yılmazköy

⁵ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁶ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

⁷ (K19): 45, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

Dolayısıyla köyde yaşayanların kendileri için tasarladıkları mekân tahayyülü şu an olandan çok farklıdır. Ekonomik anlamda kendilerine fayda sağlayacak bu uygulamanın köylerine geleceği için sevinmekte olan halk önceleri bunun kendilerine zararı olmayacağını düşünmüşler fakat sonradan işin boyutunun farklı olduğunu anladıklarını ifade etmişlerdir. Açıktır ki sermayenin hegemonik stratejisi doğru olmayan bilgi sunumu üzerinden rıza yaratmak ve direnci ötelemek olmuştur. Bu durum sermayenin mekâna yaklaşma stratejisini de göstermektedir.

Kapitalizmde söz edilen mekanın ayırıcı niteliğini “soyut mekân” olarak isimlendiren Lefebvre’de bu mekânının öncelikle parçalı ve homojen bir yapıya işaret etmektedir ve bu yapı, kapitalizmin her türlü faaliyeti kompartımanlara ayırması, rutin hâle getirmesinin, fakat bununla birlikte kalan tüm boşlukları dalga dalga gelip doldurmasının bir sonucudur (Hays, 2002/3: 25). Bağlı olarak plânlama, kapitalizmin kendi yarattığı bu boşlukları doldurma çabasının bir ürünüdür. Sermaye oluşturulan bu parçalanmış alanlar arasında oluşacak bütünlüğü de görmezden gelmektedir. Nitekim jeotermal santrallerin farklı alanlarda yarattığı tahribat bu alanlar arasında da tepki üzerinden bir bütünlük ve akışkanlık yaratmaktadır. Çünkü jeotermal sermaye tarım alanlarını tahrip ederek kendi çelişkisini de üretmektedir. Çünkü köylü kirlenen tarım ürünlerini satabilecek pazar imkânını da yitirmeye başlamışlardır. Nitekim bu durum köylülerin ifadelerine aşağıdaki gibi yansımıştır.

“Kızılcaköy’e şu ana kadar olan santrallerin en büyüğünü kurulacağını ve 120 tane kuyu açılacağını söylüyorlar. Düşünsenize artık insanlar pazardan alışveriş yaparken nerede yetiştiğini soruyor ve jeotermal olan yerde yetişen meyve sebze almıyor. Burada 120 tane kuyu açılırsa yetişen meyveyi kimse satın almaz. Zaten artık az verim alınan ürünlerimizi satamayız.”(K10)⁸

“Jeotermal tarihinde Aydın ve Kızılcaköy bir dönüm noktasıdır. Aydın topraklarındaki benzer işgaller Manisa topraklarında da sürmektedir. Son olarak Sarıgöl ovasında üzüm alanlarında işgaller başlamıştır. Bu jeotermalciler gerçekten devlet içine sirayet etmiş devleti de yönetme noktasına kadar gelmiş şirketler grubudur. Hak hukuk kanun nizam tanımaz bir durumdadır.”(K12)⁹

⁸ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

⁹ (K12): 40, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

Burada katılımcıların yapılanları işgal olarak nitelendirmeleri Lefebvre'nin mekân hakkı tanımını akla getirmektedir. Mekân, herkesin ortaklaşa yaşadığı bir alan ve yaşayan herkesin siyasi yaşama katılabildikleri bir yer olarak tasarlanmıştır. Bu tasarının ayrılmaz bir parçası olarak da mekan hakkı kavramını öne süren Lefebvre, bu kavramın ifade özgürlüğü, oy kullanma gibi politik hakların üstünde bir hak olduğunu iddia eder. Hal böyle olunca o mekanda yaşayanların mekanın inşasında tam bir politik katılımı sağlanmış olacaktır (Lefebvre, 1970-2003). Katılımcıların ifadeleri de yaşadıkları mekanda hak iddia ettikleri ve buna bağlı olarak yapılanları kendilerine haksızlık ve işgal olarak nitelendirdiklerini göstermektedir.

Aynı zamanda katılımcılar köylerdeki jeo şirketlerinin yaptıkları faaliyetleri tarla sahiplerinden hiçbir izin almadan yaptıklarını ve kendilerini mağdur edecek boyutlarda mallarına zarar verildiğini şahit olduklarını şu cümlelerle ifade etmektedirler:

“Özellikle Buharkent bölgesinde sabah bir çiftçi tarlasına gittiğinde 2 sıra incirinin, 3 sıra zeytininin sökülerek yok edildiğini görüyor jeotermal şirket tarafından. Kendi rızası olmadan ve bilgisi dışında. Ve başvurduklarında (mahkemeye başvuranların dışında) hiçbir hak elde edemediler. İlçe tarım müdürlüklerine gittiklerinde ise ağaç başına birkaç yüz tl gibi değer biçerek bu çiftçilerimizi mağdur etmişlerdir. Hukuk yok.” (K3)¹⁰

“Jeotermal işletmelerde kuyulardan çıkarılan gazlar santrallere gönderilirken ishale hatlarındaki borular ya yerleşim alanlarının içerisinden ya da tarlalarımızın bahçelerimizin içinden geçmektedir. Yoldan geçerken bile sizi rahatsız eden bu görüntü bizleri daha fazla rahatsız ediyor. Çünkü bu yerlerdeki tarımsal faaliyetler bizim hem zamandan hem işgücünden hem de yakıttan fazla harcamamıza neden olmaktadır.”(K5)¹¹

Durumu bu şekilde özetleyen katılımcılar jeotermali kuracak olan şirketlerin arkalarında büyük destekler olduğunu iddia etmekte ve kendilerini onların karşısında güçsüz hissetmektedirler.

“Köylü yerini satmaz mı. Adamın 3 liralık yerine 10 lira verirlerse adam satar tabii. Biz engellemeye çalışıyoruz. Yapmayın etmeyin geleceğinizi satıyorsunuz diyerek. Sizin şirketlere verdiğiniz haklarınız bizi öldürüyor diyoruz.”(K7)¹²

¹⁰ (K3): 50, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹¹ (K5): 35, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹² (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

“Ben 76 yaşındayım. Evimin önündeki 5 dönümlük bahçeye 2 milyon tl para vermeyi teklif ettiler.”(K17)¹³

“Bilinçli insanlar toprağını savunur. Arsasını satıp oradan alacağı 3-5 kuruşa geleceğini, rızkını satmaz. Güya iyi para veriyorlarmış tarlayı satınca. Para gelir geçer, toprağımız var olmalı. Para, yemek demek. İhtiyaçların karşılanması demek. Kaç neslin birden yiyeceği ekmek parasının karşılanması demek. Bu bizim mirasımız. Büyüklerimizden alıp, Küçüklerimize devredeceğimiz bir emanet.”(K5)¹⁴

diyerek köylüye yerlerini satmaları için çok iyi paralar teklif edildiğini ve birkaç kişinin bu paralar karşılığında yerini sattığını belirten katılımcılar, çıkarlar devreye girdiğinde herhangi bir sağlık durumu veya kirlilik gözetmeksizin çoğu kişinin mekanını bir meta gibi para karşılığı sattıklarını vurgulamışlardır. Bu ve bu şekilde detaylı anlatımlar yapan katılımcılar, konu jes olduğunda kimsenin sesinin çıkmadığını ve duyarlı olmadığını açık bir şekilde vurgulamaktadırlar.

4.1.2. Sermayenin Sirayeti ve Mekanın Tüketilmesi

Soyut mekânın aslında ölçülebilir bir mekandır çünkü temelinde Öklidçi referans sistemi vardır. Fakat bu ölçümleme, mekanı “yalnızca geometrik anlamda nicelemekle kalmaz, toplumsal mekân olarak da niceliksel manipülasyonlara tabi olur” (Lefebvre, 2014: 353). Bu niceleme sürecinde niteliksel olan fonksiyonunu kaybetme derecesine gelmiştir. Bu çelişkinin temelinde, kullanım ile mübadele değerleri arasındaki çelişki ve bu çelişkinin mekânsal boyut alması yatar. Mekânın geometrik temsili niceleme sürecine sadece aracılık eder, temel çelişkiyi açıklamaya yetmez. Bu geometrik temsili genel olarak doğanın ve buna bağlı olarak mekânın parçalanmasına, parsellenmesine olanak sağlamıştır, hal böyle olunca mekân da istenildiği gibi alınıp satılabilecek ve mübadele süreçlerine dâhil olabilecek bir hammaddeye, metaya dönüştürmüştür. Bu süreç kapitalist gelişmenin ilk evrelerinde kendini göstermesine rağmen bugün kapitalist üretim ilişkileri yaşamın her alana yayılmış olduğundan mekânın nicelemesi aşırı boyutlara ulaşmıştır. Özellikle hızlı kentsel yayılma ve küresel çapta kentsel gelişmeler, eskiden doğa olarak tanımlanan mekânları parçalayıp mübadele süreçlerine dâhil eder, bu mekânlar “niceliksel manipülasyona tabi olur”, sonuç ise nitelikselin yok olmasıdır (Lefebvre, 2014: 353–357). Fakat niteliksel olan asla yok olmaz, buna olan ihtiyaç her daim kendini hissettirir. Nitelikselin kendini var etmesinin

¹³ (K17): 76, Erkek, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁴ (K5): 35, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

temel sebebi nicelikselin belirli sınırlara tabi olması değildir, açıktır ki mekân genel olarak ve coğrafi mekân özel olarak ne kadar da sınırlı olursa olsun, dolayısıyla niceleme süreçleri için belirli sınırlamalar oluştursa kapitalist toplumsal ilişkilerde başka bir sınır ortaya çıkar. Lefebvre, bunu tüketim mekânından mekânı tüketmeye doğru hareket olarak tanımlar (Lefebvre, 2014: 355). Buradan hareketle, insanlar, genelde, sermaye birikim alanıyla, üretim mekânıyla ve üretilmiş mekânla, dolayısıyla katı bir şekilde nicelendirilmiş mekânla örtüşen tüketim mekânını belli bir noktada terk ederler (Lefebvre, 2014: 355). Fakat bu süreçte, yani tüketim mekânından mekânı tüketmeye doğru harekette ve nitelikselin baskın hale gelmesinde mekânın niteliği ve kullanım değeri saf haliyle kalmaz. Burada yine kâr oranları yüksek sektörlerin gelişmesine imkân oluşur, sanayi ve üretim buraya nüfuz etmeye başlar, “bir doğal yaşam simülasyonu”na (Lefebvre, 2014: 356) hizmet eder. Dolayısıyla, niceliksel ile niteliksel arasındaki çelişkiyi temsil eden bu süreçte “(ikili) bir karşıtlık değil, üç terimli bir hareket” görülür (Lefebvre, 2014: 357): Birinci hareket, tüketim mekânından boş vakitlerle ve boş vakit mekânı içinde mekânın tüketimine yönelik hareket, yani gündelik olandan gündelik olmayana yönelik harekettir. Bu, emek harcamasının ertelenmesi ve sorgulanması dolayısıyla, çalışmadan çalışma olmayana yönelik harekettir. Bu bağlamda ayrıca toplumsal yeniden üretimi sağlayan üretim mekânı ile mekânın tüketimi arasındaki çelişki belirtilebilir (ikinci hareket), çünkü mekânın tüketimi üretici tüketime ihtiyaç duyar. Üçüncü hareket, emek gücünün ve şeylerin yeniden üretimini sağlayan yaygın anlamdaki tüketim, yani tüketim mekânı ile üretim mekânı arasındadır. Bu hareket “mekân içindeki şeylerin ve (yeniden-üretim amacıyla planlanmış) mekânın yeniden üretilebilirliğinin güvencesi altında, devlet iktidarın denetlendiği bir mekân”da gerçekleşir.

“Köy halkı olarak jeotermal kurulan yerleri tek tek gezdik. Alangüllü, Ömerbeyli... Maalesef ki gördüğümüz manzara içler acıydı. Binlerce incir, zeytin ağacı kurumuştur. Biz bunlara nasıl kayıtsız kalalım. Diğer yerlerde bunları görmüşken bizim Kızılcaköy’e de yapılmasına nasıl izin verelim?”(K4)¹⁵

“Jeotermal kurulan yerleri gezdiğimizde hiçbir bölgenin jeotermallerden kazanç görmeğini öğrendik.”(K11)¹⁶

“Ömerbeyli, Sarayköy gibi jeotermal kurulan her yeri biz tek tek gezdik ve gözümüzle gördüklerimiz maalesef korkunç.” (K2)¹⁷

¹⁵ (K4): 62, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁶ (K11): 63, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

“Bunun canlı örneklerini Alangüllü’de gördük. Zeytin, yemiş ağaçları kurumuş. Arılar zehirlenmiş. Koyunlar kuzusunu atmış. 200 tane koyun ölmüş. Biz bunu Alangüllü’nün vatandaşından duyduk. Ağaçların kuruduğunun da canlı örneğini gördük. Canlı örneğini gördükten sonra bizim memleketimizde 1. sınıf tarım arazisinde. Bu zehirli gazlar yukarı çıktığında çığ ile yağmurla topraklarımıza gidecek. Çünkü içme suyu barajı var. Topraklarımız için ağaçlarımız için, çoluğumuzun çocuğumuzun geleceği için kanser olmaması için mücadele etmemiz lazım. Jeotermal ile elektrik elde edeceklerine kaçak elektrikleri önlesinler kaçak elektriği önlediklerinde zaten herkese yeter.”(K5)¹⁸

Yukarıdaki ifadeler göstermektedir ki sermaye buraya tamamen girerse mekanın geleceği hali önlerindeki deneyimlerden tahayyül eden katılımcılar, burada üretilen artığın tamamen sermaye lehine olduğunu ve bu mekanın tüketileceğini savunmaktadırlar.

“İhraç ettiğimiz ürünler geriye dönüyor. Özellikle incir. Üzerindeki kimyasallardan dolayı. Bizim bu bölgede yetişen çilek, incir hassas olan bitkiler. Zeytin biraz daha orta.”(K8)¹⁹

“Gelecekte savaş gıda savaşıdır. Hiçbir bina sanayi tesisi bizim karnımızı doyuramaz. Bizi doyuracak bir tek toprağımızdır. Bir avuç toprağa muhtaç olmayalım.”(K7)²⁰

“Sıcak su borusu geçirmek için mezarlarımızı bile göçürttüler. Mezarlıkların içinden borular geçti. Çaya suyu bir saldılar 1 yılda bütün ağaçlar gitti.”(K10)²¹

Aydın’daki köylünün temel geçim kaynağı incir, zeytin gibi ürünlerdir. Aydın’da en çok yetiştirilen ürün olan bu ürünlerde de verim kaybı yaşanmıştır. Tüm bunlar aynı zamanda birbirlerini üretmelerini sağlayan yerel ve doğa arasındaki kadim paydaşlığın bozulduğunu göstermektedir.

“Bu topraklardan karınlarını doyuran insanlar için söylüyorum. Aydın’ın %87’lik alanı jeotermal alanı olarak ayrılmış. Dağlar hariç bu alanların hemen her yerinde tarım

¹⁷ (K2): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Yılmazköy

¹⁸ (K5): 35, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁹ (K8): 55, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

²⁰ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

²¹ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

yapılır. İncir, zeytin, pamuk, enginar, çilek... Siz bu alanlarda jeotermal yaparsanız bu insanlar nerelerden karınlarını doyuracaklar.”(K8)²²

“4 seneden beri zeytinimiz yok. Normalde 6.000 tlik incir satarken bu sene 1.000 tlik incir satamadım. İncirler bozuldu. Sıvıları içinden aktı, sordu.”(K7)²³

“İncirlerimizi zeytinlerimizi hiç toplayamadık yerlere döküldüler.”(K15)²⁴

“Germencik’deki jeotermal bizim topraklarımızı etkiledi. Yemişlerimiz olgunlaşmadan dalında çürüdü. Çürüyüp düştü. Portakal aynı şekilde. Daha burada jeotermal yokken bunları yaşıyoruz. Burada açılrsa ne yapacağız? Çoluğumuz çocuğumuz aç mı kalacak? Biz 3’er 5’er 10’ar dönüm arazisi olan bir memleketiz. Öyle çok çok zengin değiliz. Onun için topraklarımıza ağaçlarımıza suyumuzsa sağlığımıza sahip çıkmazsak nasıl yaşayacağız? Yaşamak için toprak lazım ekmek lazım. Onlar olmazsa yaşayamayız. O yüzden mücadele ediyoruz 34 yıldır ben mandalina portakal işiyle uğraşıyorum. Meyvelerin yarısı kurudu. Yaprakları döküldü. Portakallar üstünde ellediğiniz zaman pat pat düşüyor. Vitamin almadığından dolayı.”(K9)²⁵

Katılımcılar hem içinde yaşarken hem de büyüklerinden öğrendikleri şeyleri, çocuklarının da yaşamasını istedikleri şeylerden bahsettiler.

“Bizim çocuklarımızın çoğu artık burada eskisi gibi üretim yapamadığımızdan büyükşehirlere gittiler. Ama en azından çocuklarımız, torunlarımız geldiğinde onların önüne sağlıklı, güzel zeytinler, incirler, çilekler çıkarmak istiyoruz.”(K6)²⁶

“Benim oğlum İzmir’de yaşıyor. Evli, 3 tane de torunum var. Eskiden temiz hava almak için buraya gelirlerdi. Geçen geldiklerinde oğlum İzmir’in havasının bile buradan daha temiz olduğunu söylediğinde çok üzüldüm.”(K7)²⁷

“Bu yıl yarım kilo bile incir almadık bahçeden. Benim oğlumun çok arkadaşı var gelip incir toplamak istiyorlar. Ama nerede? Tüm incirler ekşimiş. Biz ölüp gideceğiz. Ama çocuklarımız burada rahatça yaşasın istiyoruz. (K10)²⁸

²² (K8): 55, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

²³ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaaköy

²⁴ (K15): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaaköy

²⁵ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaaköy

²⁶ (K6): 57, Kadın, Evli, Çiftçi, Yılmazköy

²⁷ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaaköy

Tarhalarından yeterli ürün alamayan katılımcılar, çocuklarına geçmişten gelen deneyimlerini aktarmak istemekle birlikte, ortak bir aidiyet duygusu yaratmak istemektedirler. Fakat gittikçe artan jeotermal kuyuları ve düşen verimlilik nedeniyle bunu gerçekleştirememektedirler.

4.1.3. El Koyma Stratejileri ve Mülksüzleştirme

Harvey (2015) mülksüzleştirme yoluyla birikim yöntemlerinden en önemlileri olarak “özelleştirme ve metalaştırma”yı ele alır. Kamusal alana ait yatırımların, değerlerin, kurumların, kaynakların vb. özelleştirilmesi neoliberal uygulamaların en görünür olanlarından. Devlet, özelleştirmelerin önünü açarak, vergi yasalarındaki işlemler (sermaye lehine vergi indirimleri, teşvikler yoluyla toplumsal birikimin buralara kaydırılması), ücret baskılaması (özellikle asgari ücret konusu ile) yolu ile kaynakları sermaye lehine olacak şekilde yeniden dağıtır ve bunları birikimin bir parçası haline getirir (Harvey, 2015: 172-174). Bu süreçler, içeride kitlelerin mülklerinin, haklarının ve kamusal değerlerin sermaye birikimi lehine dönüştürülmesini içerir. Ülke içerisinde mülksüzleştirmenin önünü açan politika ve kararlar, neo-liberal küreselleşme politikaları ile beraber ele alındığında görülmektedir ki; içeride birikimin bir parçası olarak hazır hale getirilmiş koşullar, küresel çapta önü açılmış sermaye için birikim alanları haline gelmektedir

“Burada yaklaşık 35 tane kuyu var. Daha da almak istiyorlar. Bu da bu bölgenin bitmesi demek. Şirketler bu bölgede kaynak olduğunu bildikleri için buradaki tüm kaynağı sonuna kadar kullanmak istiyorlar. O yüzden ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar.”(K8)²⁹

Gelecek konusunda karamsar olan köylülerin büyük bir çoğunluğu sermaye buraya tamamen girerse ve çevre kirliliği bu şekilde devam ederse dedelerinden kendilerine miras kalan, yıllarını geçirdikleri toprakları/mekânı-ne kadar istemeselerde-bırakıp gitmeyi düşündüklerini şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Bu böyle devam ederse ben de bu toprakları bırakır giderim. Burası ta dedelerden kalma yerimiz. Ama benim çoluğumun çocuğumun sağlığına zarar gelmesindense burayı satar başka yere giderim”(K14)³⁰

²⁸ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

²⁹ (K8): 55, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

³⁰ (K14): 60, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

Buraları bırakıp gitmeyen katılımcılar genellikle başka gidecek yeri olmadıklarını ifade etmekle birlikte, çoğu katılımcının yıllardır yaşadıkları yeri bırakıp gitme düşüncelerinin nedeni ise şu ifadelerin altında yatmaktadır:

“Zeytin üretimi düşmüş durumda. Dünyada tek kuru incir üreten ülkeyiz. Ama geçen sene 80 bin ton üretmişken bu sene 40 bin ton üretebildik. Pamuk da kayıplar var. Çilek aynı şekilde.”(K3)³¹

“Hayvanlarda erken doğum var. Kadınlar da aynı şekilde. Bebek ölümleri.”(K7)³²

“Jeotermal enerji bu bölgeye yıkım getiriyor. Ekonomik, üretim, istihdam anlamında hiçbir şey yok.”(K4)³³

Bunlara ek olarak bu süreçte gençlerin ne düşündüğünü öğrenmek istediğimizde anlatılanlar farklı olmuyor.

“Bizim çocuklarımızın, torunlarımızın çoğu zaten büyük çoğunluğu okumak için, çalışmak için büyükşehirlere gittiler. Burada olanlar da var ama yakında onlar da giderler. Çünkü ürün alamadığımız için para kazanamıyoruz.”(K22)³⁴

Bu jeotermal santrallerin bölgeye istihdam sağlama açısından (özellikle gençler açısından) ne tür bir katkısı olduğunu sorduğumuzda ise aldığımız yanıtlar şu yöndeydi:

“Toplam 35 santral var. Bu santrallerde 350-400 kişi anca çalışıyordur. Bizden bu firmalarda çalışan da çok az.”(K20)³⁵

“Santrallerde çalışanlarda çok para kazanmıyor.”(K16)³⁶

Bu jeotermal santrallerin köylüye neredeyse hiçbir katkısı olmadığını düşünen köylüler, hukuksal anlamda da bu şirketlerle uğraşmanın kolay olmadığı ve halkın isteklerinin dikkate alınmadığı yorumunu yapmışlardır:

³¹ (K3): 50, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

³² (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

³³ (K4): 62, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

³⁴ (K22): 70, Kadın, Dul, Çiftçi, Yılmazköy

³⁵ (K20): 67, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

³⁶ (K16): 47, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

“Bunlarla hukuksal olarak mücadele etmek kolay değil. Para gerekiyor. Bilirkişinin 10-15 bin tl maliyeti var. Biz bununla ilgili para topladık. Bazen hayırseverlerden bazen kendi cebimizden. Tabii biz bununla mücadele etmek için tarlamızı bırakıyoruz.”(K18)³⁷

“ÇED raporlarında halkın katılımı aşaması vardır. Bu iyi işletilmiyor. Halk katılmış gibi yapılıyor. Burada yöre halkının da gerçekten o toplantılara gidip mutlaka bilimsel verilerle ve kendi yaşam alanlarıyla ilgili sorunları dile getirilmesi gerekiyor. Önerilerini, dileklerini sorunlarını dile getirmesi gerekiyor.” (K10)³⁸

“Her taraf örümcek ağı gibi kesilmekte. Tarıma giden yollar onların insafına bırakılmakta. İşin hukuki bir boyutu da şudur: Halkın kullanımında olan yollara döşedikleri borular için 5 kuruş kira bedeli ödemedi bu yolları işgal etmektedirler.” (K9)³⁹

“Zaten ekonomi bozuk. Biz köylüler çok berbat durumdayız. Kooperatif alanının içine bu jeotermal yapmak istiyorlar. Bu kooperatif alanının içinde benim kendi tapulu yerim var. Buraya artezyen yapmak istediğimde kabul etmiyorlar ama jeotermale izin veriyorlar” (K9)⁴⁰

Doğrudan üretici olan çiftçinin, üretim araçlarından kopararak mülksüzleştirilmesi, bu yolla sanayinin ihtiyacı olan proletaryanın üretilmesi, Marx'ın tanımladığı ilkel birikim sürecinin ana unsurudur. Ayrıca toprağın metalaştırılması, çeşitli mülkiyet haklarının (ortak, kolektif ve devlet mülkiyeti gibi) özel mülkiyet haklarına dönüştürülmesi, ilkel birikimin diğer unsurları olarak tanımlanmaktadır. Ancak erken sanayileşmenin bu vahşi sürecinden sonra, sistemin 1970'lerden itibaren yeniden benzer yöntemlere dayalı bir birikim stratejisi geliştirdiğini belirten Harvey, yeni emperyalizmin birikim rejiminin el koyarak / mülksüzleştirerek birikim olduğunu öne sürmektedir (Harvey, 2003b).

Eğer sermaye, ucuz, boş, kârlı arazi ya da yeni hammadde kaynakları gibi varlıklara erişim sağlayamıyorsa, kapitalizm bunları üretmek zorunda kalmaktadır (Harvey, 2003: 143). Harvey'e göre aşırı birikim krizi yaşayan kapitalist sistem, sadece kendi bünyesinde var olan yatırım alanlarını genişletmek ve sermayeyi bu alanlarda toprağa sabitlemekle yetinmemektedir.

³⁷ (K18): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

³⁸ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

³⁹ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁴⁰ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

El koyarak birikimin özü, ortak, kolektif ve devlet mülkiyeti gibi mülkiyet haklarının münhasıran özel mülkiyet haklarına dönüştürülmesini içerdiğinden, bu kapsamda doğal kaynakların da talan edilmekte olduğu vurgulanmalıdır. Şiddet kullanma ve meşru olana karar verme tekelini elinde bulunduran devlet, bu süreçleri destekleyici rol oynamaktadır (Harvey, 2003: 145).

“Aydın’da jeotermal santrallerin verimli tarım arazilerine ve yerleşim bölgelerine yapıldığını, açık sistemin tercih edildiğini, akışkanların tamamının re-enjekte edilmediğini, filtreleme sistemlerinin yetersiz olduğunu öğrendik. Aynı zamanda akışkanların Menderes nehrine döküldüğünü, Menderes’in suladığı tarım arazilerine ve buna bağlı olarak tarım ürünlerine bulaştığını, havaya karışan karbondioksit ve sülfür gibi zararlı gazların çok fazla olduğunu-ki araştırmalarımıza göre atmosferdeki hidrojen sülfür oranı dünyada %1 iken Aydın’da %10-%21 arasında olduğunu öğrendik- ve işletmelerin yeterinde denetlenmediğini bildiğimizden durum çok ürkütücüdür. Devletin bunları görmesi gerekir.” (K9)⁴¹

“İtalya ve İzlanda gibi kontrol parametrelerini aşım sonuçların halkla anında paylaşıldığı ülkeler de bile sorun varken duyarsız ve yayılmacı bir tutumla açılan JES’lerin güzel Aydın’ımızı olumsuz etkilemesi kaçınılmazdır. Çok kısa zamanda ve aynı bölgede çok yakın yerlere o kadar çok JES kuyusu açılmıştır ki Aydın’da mağduriyetin düşük olması mümkün değildir.” (K18)⁴²

Katılımcıların diğer ülkelere kıyasla Türkiye’deki jeotermal faaliyetlerinin daha gelişmiş yapıldığının altını çizmekle birlikte, aslında sermayenin çeşitli şekillerde el koyarak birikimini arttırmak istediğine dikkat çekmektedirler.

4.1.4. Sermayenin Sirayeti ve Mekanın (Toprağın) Metalaşması

Kapitalizm bazılarına göre para ve onun gücü, baskısı, yaptırımlarıdır. Yani ticari değişim değeri, metalaşma, girişimcilik ve onun her şeye yayılması ve kısaca her şeyin alınıp satılabilen bir metaya dönüşmesidir. Kapitalizmin bu şekilde ele alınırsa etki kısmına da tüm bu dramın aktörleri girecektir: Ulusal ve çokuluslu kampanyalar, bankalar, sermaye sahipleri, devlet acenteleri... Koşullar ne olursa olsun ortaya çıkan şudur: kapitalizmin birlikleri, ayrılıkları ve dolayısıyla kendi içindeki çelişkiler. (Lefebvre, 2014).

⁴¹ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁴² (K18): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

Bu bölümde bu firmaların nasıl bu topraklara sirayet ettiği ve toprağın bir meta gibi kullandığı konularına değinilecektir.

“Jeotermalin faydalı bir şey olmasından ziyade 2007’de çıkan jeotermal yasası ile bizim bilmediğimiz şekilde değişen bir sistemi varmış. Tamamen tek yönlü elektrik elde etme ile ilgili olmuş. Bu adamlar 2007’de yasa çıkarıyorlar. Avrupa İmar Bankası’ndan kredileri alıyorlar. Avrupa kendi ülkesindeki sanayileri kapatarak bizim gibi ülkelerde daha ucuz kaynaklı enerjiyi elde etmek için Aydın Küçük Menderes Büyük Menderes Gediz havzasında elektrik elde etmeye çalışıyor (Zaten bu kırıkların çoğu burada). Bizim elektriğe ihtiyacımız yok. Zaten 80 bin kw elektrik üretiyoruz. 40 bine ihtiyacımız var. 15 bin kw o eski hatlarda kaybolup gidiyor. Arkasından Avrupa’ya veriyoruz. Onlara ucuz enerji sağlıyoruz. Sonuçta bu Türkiye halkının faydalanacağı bir şey olmaktan çıkıyor.” (K18)⁴³

Yabancı yatırımcıların kendilerini besleyen bu toprakları birer meta gibi kullanması ve çevreyi, insanları düşünmemesi açısından tepkili olan köylüler, her gün daha da bilinçlenerek tepkilerini dile getirmektedirler.

“Yani jeotermal enerji dünyada var. Fakat dünyada olanla bizde olan aynı değil. 2007’de çıkan yasaya göre 1.sınıf tarım toprağına yapılamaz. Havaya suya toprağına akışkanın ve buharın 1 gramını dahi bırakmayacak. Gece 11-12 gibi veya yağmurlu havada baktığında resmen insan dışkısı kokusu alıyoruz. İlk zamanlar anlamıyorduk da sifonu çekip duruyorduk tuvalette. Ama koku bitmiyor. Yasaya göre çevreye-yerleşim yerine- kesinlikle yakın olmayacak. Aydın Türkiye’deki zeytinin %55 ini üretiyor. Her taraf ,ovalar, bağlar zeytin,incir dolu. Buralara açılması yasak. Hiçbir zaman bu 4 yasaya uymamışlar. Belediye başkanı valilik kaymakamlık, il özel idaresini ayarlamışlar. Bura senin bura benim diyerek bazı yerleri peşkeş çekmişler. Aydın’ın %85 inin rezerv bölgesi olduğu için imtiyaz hakkını almışlar. Ama burası tarım bölgesi. Sen enerjiyi çıkarırken tarımı öldürüyorsun” (K7)⁴⁴

“Yurtdışında yapılan çalışmalar kanunlara uygun, son teknoloji, kapalı sistem, akışkanların tamamının doğaya karışmadan re-enjekte edildiği, zararlı gazların filtreleme sistemiyle kontrol altında olduğu ve sürekli denetlenen bölgelerde yapılmış çalışmalardır.

⁴³ (K18): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁴⁴ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

Bir de bölgesel olarak tarım arazilerinden ve yerleşim yerlerinden uzakta yapılmış JES'ler ile ilgili veriler var. Aydın'da ise bunun tam tersi.” (K9)⁴⁵

Aynı zamanda toprağı ve mekânı metalaştırıp kendi amaçları doğrultusunda kullanan veya kullanmak isteyen bu şirketlerin çevre tahribatını, doğal yaşamı hiç önemsemediklerinin altını çizen katılımcılar, sadece kara odaklanıldığını belirtmektedirler:

Görsel 4.1. Köyün Yakınında Bir Jeotermal Faaliyeti

“Zararına gelirsek tek yönlü elektrik elde edilirken ne oluyor çıkan akışkanlarını havaya suya toprağa veriyor. Boruları temizlemek için hidroklorür kullanıyorlar. Bu çok zehirli bir şey. Bizim evde kullandıklarımızın kaç kat daha etkilisi. Titanyum kullanıyorlarmış. Bu da ortalığa yayılıyor. 46 gün askıda bizim ciğerlerimize doluyor. Birinci sınıf Aydın toprağı, Gediz. Küçük Menderes, Salihli tarafı, Ödemiş tarafı dünyanın en değerli bölgesinde deyim yerindeyse katliam yapıyorlar. İnsanları tabanca çekerek öldürmüyorsun. Taamülen adam öldürme. Ağır ağır öldürüyorlar. Kısacası bu jeotermal bu bölgeye uygun değil. Enerji bir şekilde elde edilebiliyor. Güneşten yeni enerji kaynakları bulunabiliyor. Bilim gelişiyor. Körü körüne ilkel bir şekilde Avrupa'nın Amerika'nın

⁴⁵ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

uyguladığı sistemle elektrik üretmek demek. Aydın K. Menderes B. Menderes Çanakkale'ye kadar bu bölgedeki 1. sınıf tarım arazileri toprakları bitirmek demek”(K23)⁴⁶

Görsel 4.2. Tarım Alanına Kurulan Bir Jeotermal Santral Kuyusu Örneği

Yukarıdaki resimde de görüldüğü gibi tarım alanlarının çok yakınına kurulan santraller katılımcıların da ifade ettiği gibi birçok zararı beraberinde getirmektedir.

“Neden ziraat topraklarımız hep sanayi siteleri haline geliyor. Zeytin Koruma Kanunu'na göre zeytinlik alanına 3 km yakınına is çıkaran toz çıkaran duman çıkaran hiçbir tesis kurulamaz sadece zeytinyağı fabrikası kurulabilir diye bir madde var. Ama bu yasaları bunlar çiğniyorlar. Zeytin katliamına gidiyorlar.”(K19)⁴⁷

“Jeotermal şirketlerin devlet içindeki veya politikacılar içerisinde bulunanların en büyük argümanları şu: Jeotermalin insana toprağa suya bitkiye tarıma çevreye hayvanlara ve cümle ekolojik sisteme zarar verdiğine dair herhangi bir bilimsel kanıt yoktur. Gerçekte ise jeotermale karşı olan, jeotermalin yarattığı olumsuzluklara karşı olan mücadelenin diğer cephesi. Para kazanma cephesi. Tarım sektörünü nasıl alt ederiz çabası. Bu mücadele sektörler arasında ilan edilmemiş bir savaş. Özellikle maden enerji sektörü tarıma karşı

⁴⁶ (K23): 60, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

⁴⁷ (K19): 45, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

mücadelesini acımasızca sürdürmekte. Bunun da en bariz örneği jeotermal imtiyaz şirketleri.” (K11)⁴⁸

Bu ifadeler, şirketlerin para kazanmak, karını maksimize etmek uğruna, tarımı, doğayı, çevreyi, insanları feda ettiklerinin en önemli örneğini teşkil etmektedir.

“Jeotermal enerji sistemlerine temiz enerji derler. Tabiata saçılan 50 ye yakın kimyasalın neresi temizdir? Her Jeotermal sistem mutlaka suyun ph değerini arttırır. Bu ph etkisi sularda 9’un üzerindedir ve bu toprağa da sirayet etmektedir. Jeotermale maruz kalan toprak kuraklaşıyor. Hiçbir bitkinin bırakın ağacı falan yetişemeyeceği topraklar haline gelmiştir. En çok etkilenen incir ve narenciye. İlkel şekilde yapılan kuyular. Bu santrallerden 100lerce göreceksiniz. Aydın’da şu an yaklaşık olarak 3000 mb lık bir rezerv mevcuttur. Tamamını kullanmaya meyilliler. Hatta bazı ruhsat üçkâğıtçıları bu açıkgozlere ruhsatları satarak 40-50 derecelik santrallerin olmayacağı yerleri satarak bizim karpuzlu bozdoğan Karacasu gibi ilçelerimize de bunların girmelerini sağlıyor. Fakat netice alamayacaklar. Ne debi bakımından ne de herhangi bir ısı yoğunluğu yüzünden buralara santral kurulamaz.”(K24)⁴⁹

“Manisa Alaşehir’de jeotermal kuyusu patladı, 5 dönüm üzüm bağı sıcak ve zehirli suyun altında kaldı. Bu kadar değersiz mi bu topraklar? 150-200 derece kaynar suyun altında kaldı topraklarımız. Enerji üreteceğiz diye başı yenir mi bu toprakların? Sanki gıda olmazsa elektrikle beslenecekler.”(K21)⁵⁰

“Şirketler ellerinden geldiğinde o kaynağı paraya dönüştürmeye çalışıyorlar. Çünkü şirketler bu ihalelerde aşağı yukarı 500 milyon dolar para alıyorlar devletten. Yeraltındaki bu kaynağı kullanmak için. Devasa yatırımlar yaptılar. Her bir santral yatırımı 50-100 milyon doları bulabiliyor. O yüzden şirketlerin birinci önceliği bu yatırımlardan yararlanmak. Bunlar hayır kurumu değil.”(K5)⁵¹

Bu ve buna benzer anlatımlardan hareketle köylerin içine jeotermal kurulmamasına rağmen çevrenin yüksek oranda etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu noktada katılımcıların da şikâyet ettiği nokta şu an çevre kirliliği bu kadar arttıysa, yakında köylere kuyu açılırsa köyün yaşanamaz hale gelmesidir.

⁴⁸ (K11): 63, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁴⁹ (K24): 57, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁵⁰ (K21): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kardeşköy

⁵¹ (K5):35, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

4.1.5. Sermayenin Sirayeti, Mekân ve Çevre (Doğa)

Katılımcıların görüşmelerimiz sırasında en çok dile getirdikleri konu jeotermal santrallerin çevreye etkisi olmuştur. Bu konuda çok tepkili olan köylüler, jeotermalin etkisini bize örnekleriyle göstermekle birlikte kendilerini şu sözlerle ifade etmektedirler:

“İnsan, kurt, kuş yaşam bölgede bitiyor. Şimdi bizim derelerde kurbağamız yok. Derelerde kuşlar yok. Havada kuş göremeyiz. Bitti öldü. Avrupa’da bunlar 30-40 km yerleşim yerinden uzakta. Ve bizimkilerin ısısı kadar yüksek değil. Bu bölge resmen bitirilmeye çalışılıyor. Biz ondan rahatsızız. (K10)⁵²

“Zeytinlerimiz ne güzel çiçek açtı. O zeytinler öyle başımıza kurudu kaldı. Bahçelerimize domates ektik. Fakat olmadı.” (K2)⁵³

“Bir ulusu doyurmaya yetecek olan bu bereketli topraklar bugün jeotermal santrallerin esareti altında. Jeotermale ilk baktığımızda sanki çevreye zararı yok gibi duruyor ama uygulanış biçimi ve yer seçimi kriterleri göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’deki uygulamaları hiç de çevreye ve insan sağlığına zararsız biçimde gelişmiyor. Çünkü bunların hepsi Aydın örneğinde olduğu gibi tarım alanlarının tam göbeğine, tarım alanlarını yok edecek şekilde gerçekleştiriliyor. Zeytinlikler kesiliyor, incir tarlaları yok ediliyor. Bütün bunların yanı sıra çıkarılan sıcak su yararlanıldıktan sonra (jeotermal kaynaktan yararlanıldıktan sonra) tüm kimyasal yapısıyla yöredeki su kanallarına, derelere bırakılıyor ve bunların ciddi boyutta toprak ve yer altı su kaynaklarını kirletmesi söz konusu. Bunun yanı sıra Jeotermal enerji kaynaklarından havaya ciddi boyutlarda insan ve çevredeki diğer yaşam formlarına zarar verici gaz çıkışları söz konusu.” (K4)⁵⁴

“Aydın incir üretiminde dünya 1. cisi, zeytin ağacı sayısında ise Türkiye 1 .cisi. Jeotermal santrallerin devreye girmesiyle birlikte bu birincilikler kısa sürede yok olacak gibi. ADÜ ziraat fakültesi konuya duyarısız kalmamış doktora tezi yapılmış. “İncir ve zeytin üzerinde jeotermallerin etkisi var mı?” sorusuyla yola çıkan öğrenciler bahçe örneklemeleri yapmışlar. Santrale yakın olan incir bahçelerinden alınan örneklerde kimyasal maddelerin sınırın çok çok üstünde olduğu tespit edilmiş. Etki ortaya çıkmış.” (K8)⁵⁵

⁵² (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

⁵³ (K2): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Yılmazköy

⁵⁴ (K4): 62, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁵⁵ (K8): 55, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

“Benim incir bahçem var yukarda. Yaklaşık 5 yıldır doğru düzgün ürün alamıyorum. İncir rutubetten dolayı olsa gerek başında kuruyup kalıyor.”(K11)⁵⁶

Görsel 4.3. Kızılcaköy’deki İncir Bahçesinden Bir Görüntü

Ekteki resmi bize yerinde gösteren köylüler, bunun gibi birçok tarım ürününden artık verim alamadıklarını ifade etmekle birlikte aynı etkiyi sular üzerinde de gördüklerini belirtmektedirler.

“Menderes’te eskiden çocuklarımız yüzmeyi öğrenirdi. Şimdi ise yanından bile geçemiyorlar.”(K6)⁵⁷

“Dere içinden geçmeye çalışırken böyle bir şeyin başıma geleceğini hiç düşünmemiştim. Ayağım derenin içine girerken dengemi kaybettim. Yüzüstü düşmemek için tutunurken ellerim suya girdi. Dirseklerime kadar ıslandım. O şekilde eve gidip

⁵⁶ (K11): 63, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁵⁷ (K6): 57, Kadın, Evli, Çiftçi, Yılmazköy

kardeşimden beni doktora götürmesini istedim. Germencik'te bir gün devlet hastanesinde kaldım ve 52 gün o acıyı çektim.”(K25)⁵⁸

“Büyük Menderes 300 kiloluk yayını ben de gördüm sık sık. Kelebekler uçarlardı. Artık orda da bir şey kalmadı. Şu an da Menderes nehri 4. derecede kirlilik seviyesinde. Yani tarımsal sulamada kullanılmaması gereken bir nehir.” (K7)⁵⁹

Sudaki bu kirlilik doğal olarak köydeki hayvanları da etkilemekle birlikte, yaşam alanları tahrip edilen birçok canlı türü yok olmakta veya göç etmek zorunda kalmaktadır. Bunu şu sözlerle ifade etmektedirler.

“Biz kuşumuza börtümüzle böceğimizle yaşamak istiyoruz. Biz böyle yaşamak istiyoruz. Doğal yaşamak istiyoruz. Bu bizim en doğal hakkımız.”(K8)⁶⁰

“Doğaya kontrolsüz salınan bu akışkanlar bitkileri yok ettiği gibi onlarca hayvan türünün de yaşamına son vermektedir. Şu sudan içen 20- 22 tane hayvan var.Köylü nefes alamaz hale geldi. Milyonlarca dönüm arazi sulanan çaylardaki balıklar canlılar yok oldu. Bunun faturasını kim ödeyecek. O sular sulamada kullanılıyordu. Sulanan mahsulleri bütün Türkiye yiyordu.”(K20)⁶¹

“Çevre sağlık için çok önemli. Dünya Sağlık Örgütü tarafından bildirilen tüm hastalıkların % 80'i, kanserin %90'ı, ölümlerin %25'inin sebebi çevresel faktörler, çevresel kirlilikler. Sondaj yardımıyla yüzeye çıkan akışkan işlenildikten sonra tekrar kaynağına gönderilmesi gerekirken maliyetli olan bu sistem yerine sulama kanallarına, derelere, tarım arazilerine ve köylere salınım yapılıyor.” (K9)⁶²

“Çilekler de dahi verimde düşüş başladı. Ağaç büyümelerinde de düşüş var. Bu bölgede tarımsal üretim mi daha önemli jeotermal ile elektrik üretimimi?” (K9)⁶³

“1 cm toprak kalınlığı 150 yılda olur. Ve bu bölgede yetişen pamuğun etkili kök derinliği 90,incir ve zeytinin etkili kök derinliği 1,5-2 metre olurken o derinlikteki toprakları

⁵⁸ (K25): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁵⁹ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁶⁰ (K8): 55, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

⁶¹ (K20): 67, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁶² (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁶³ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

kaç yılda oluşur. Enerji üreten jeotermal yenilenebilir sürdürülebilir de bu toprak yenilenebilir mi sürdürülebilir mi?”(K7)⁶⁴

Tüm bunların yanı sıra kurulan santraller, gürültü ve hava kirliliğine de neden olmakla birlikte katılımcılar jeotermalin kurulduğu andan itibaren Aydın ilinin değiştiğini vurgulamaktadırlar.

“Termik santral kuyularının çoğu yerleşim alanlarının içerisinde. Ve çok gürültülüler. İnsanların psikolojileri ve ruh sağlıkları bozuluyor.” (K12)⁶⁵

“Gece uyanıyoruz. Evin içinde pis bir koku, affedersiniz lağım kokusu veya çürük yumurta kokusu gibi bir şey. Sokakta da aynı koku kendini gösteriyor. Biz sabahları uyanığımızda, işe gitmeden ev havalansın diye camlarımızı açarız. Ama şimdi camları bile açamaz haldeyiz. Sağımızda solumuzda her yerde jeotermal santraller var. Ahtapot gibi her yerimizi sardılar. Neredeyse nefes alacak yerimiz yok.” (K9)⁶⁶

“Çürük yumurta kokusu nedeniyle buraya gelen ekipler kokunun jeotermal santral hattından salınan gazdan olduğunu tespit etti ve akşam saatlerinde de Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin telefon hatlarının kilitlendiği haberini aldık.” (K11)⁶⁷

“Biz boş durmuyoruz, araştırıyoruz. 2015 yılında TÜİK ve Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, yaz döneminde Aydın Türkiye'nin en kirli ikinci ili olarak belirlendi. Aydın sanayi anlamında çok yoğun bir yapılaşmanın olmadığı bir kent. Yaz döneminde de ısıtma anlamında fosil yakıtların kullanılmadığını düşündüğün zaman Aydın ne oldu da yaz döneminde Türkiye'nin en kirli ikinci havasına sahip oldu. Çok ilginçtir bu.” (K21)⁶⁸

⁶⁴ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁶⁵ (K12): 40, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

⁶⁶ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁶⁷ (K11): 63, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁶⁸ (K21): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kardeşköy

Görsel 4.4. Köydeki Görüntü ve Hava Kirliliğini İfade Eden Bir Fotoğraf

“Bu santraller özellikle yer üstü göletlerde, barajlarda hem su kirliliğine hem renk kirliliğine hem koku kirliliğine neden olmaktadır.” (K16)⁶⁹

Zamanında devletin insan sağlığına çok önem verdiğini ifade eden bir katılımcı, bunun hatırladığı bir örneğini bizlerle paylaşmış ve şimdi aynı hassasiyetin gösterilmediğini belirtmiştir:

“Bize zamanında Tarım İl Müdürlüğü dedi ki çiftçilere size devlet dönüm başına şu kadar para ödeyecek. Niçin ödenecek bu para dedim. Sizin zeytinlerde kullandığınız ilaç Aydın’ın içme suyu barajını kirletiyor. İnsan sağlığına zarar veriyor. Onun için devlet size yılda şu kadar para ödeyecek dediler (ÇATAK projesi). Biz de arkadaşlarla konuştuk görüştük. Tamam dedik. Sonuçta insan sağlığı söz konusu. Bu taşın altına biraz da biz elimizi koyalım dedik ve koyduk. 3 sene zeytinlerimize ilaç atmadık. Devletin verdiği o parayla yetindik. Ama şimdi bu devlet geliyor. Hepimizin su içtiği İkizdere barajının kapısının ardına jeotermal yapıyor. Bizim belgelerimiz aldığımız paralar Tarım il

⁶⁹ (K16): 47, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

müdürlüğünde mevcuttur. Benim yılda zeytinler için kullandığım 2 ton sudur. Şimdi soruyorum Aydın'ın içme suyu barajını ben mi kirletiyorum siz mi?"(K14)⁷⁰

"Eğer buraya daha çok santral yapılırsa-ki yapılacak gibi gözüküyor- bu bölge tamamen metal yığınınna dönüşür. Gelirken de boruları metal yığınlarını görmüşsünüzdür. Yazın normalde 40 dereceseyse burası 55 derece oluyor. Eskiden nem bilmezdik şimdi yapış yapış oluyoruz. Nem oranında Antalya'ya yaklaştık. Her açılan santral bu bölgeyi çevresel, sosyal, ekonomik, psikolojik anlamda bitiriyor."(K9)⁷¹

Daha çok santral yapılması halinde çevrenin daha da kötü etkileneceğini ifade eden katılımcılar, aslında mülakatın her noktasında konuyu çevre kirliliğine ve bağlı olarak verim düşüklüğüne getirmektedirler.

4.1.6. "Mekan Hakkı" ve "Sosyal Adalet"

Lefebvre'ye göre (1996) mekan hakkı, bir "haykırış ve talep"tir. Bu süreç hem kendi aktivitelerinin zaman ve mekanını yaratmak hem de bireylerin kendi merkezlerini yaratması hakkıdır. Bu süreçte belirli grupların dışlanması, mekan hakkının ihlal edilmesidir. Dolayısıyla mekan hakkı, farklı olma hakkından bağımsız düşünülmemeli; çünkü mekan farklılıkların karşılaşmasıdır (Butler, 2012:152). Lefebvre mekan hakkı kavramının vatandaşlık idealini, sadece devlet tarafından tesis edilmiş kurumsal vatandaşlık değil, sınırlandırılmamış akışların kurduğu gündelik sosyal pratikler aracılığıyla bir tüm vatandaşları sosyal ve mekansal olarak kapsamasıyla ilgili olduğunu belirtir (1996: 158).

"Bu bizim yaşama alanımız. Bu bizim köyümüz. Bu bizim vatanımız. Bu topraklar bizim toprağımız."(K25)⁷²

Diyerek mekanı kendilerine ait gördüklerinin altını çizen bir katılımcı ,

"Burası bize eşimin babasından miras kaldı. Bu topraklar sayesinde karnımızı doyurduk. Ürettiklerimizi satarak geçimimiz sağladık. Burası benim yaşam alanım. Kimsenin burayı istila etmesine de göz yumamam."(K10)⁷³

⁷⁰ (K14): 60, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

⁷¹ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁷² (K25): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁷³ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

“Çocuklarımız temiz havada yetişsinler istiyorum. Biz aylığı olan insanlar değiliz. Kendi toprağımızla para kazanıyoruz. O da elimizden alınırsa ne yaparız. Elimizde sadece dedelerimizden kalan toprağımız var”(K11)⁷⁴

“2-3 dönüm arsası olan çiftçileriz. Onunla çocuklarımızı okutuyoruz, kendi karnımızı doyuruyoruz, devletimize vergimizi veriyoruz. Yaptığım işlerle 4 tane oğlumu askere yolladım alnımın teriyle, 4 oğlumu evlendirdim,12 tane torunum var. Benim torunlarımın 2 tanesi nefes darlığıyla doğdu. 15 günde 1 hastaneye gidiyorlardı. Bu jeotermalin zehirli gazları sebebiyle”(K14)⁷⁵

“Biz bu toprakları çocuklarımızdan torunlarımızdan ödünç aldık. Biz onlara yarın hediye etmemiz gerekiyor. Onları zehirleyip emanete hıyanet etmeyelim”(K17)⁷⁶

“Her ailede 5 kişi var. Neyle geçinecek bu insanlar? Neyle hayatlarını devam ettirecekler? İncir bitti, zeytin bitti. Bu insanlar bamyaya ektiklerinde 5 ay bamyaya topluyorlar. Onunla hayatlarını geçindiriyorlar. Halkımızın çoğu tarımcılıkla uğraşiyor. Aramızda valimiz, savcımız, öğretmen, 5-6 tane doktorumuz var. Bu insanlar bu çocukları 5-6 dönüm tarlalarla büyüttüler.”(K4)⁷⁷

“Bu topraklarda attığım her adımda annemin, dedemin ve daha birçok büyüğümün hatıraları var. O yüzden bu topraklar, bu ev benim için çok önemli. Annemden duyduğum her söz hala kulağımda, burası yıllardır bizim yerimiz. O nedenle buraya jeotermal kurulmasını istemiyoruz.”(K9)⁷⁸

“Bu ülkenin üretime ihtiyacı var. Para için topraklarımızı heba etmeyelim.”(K7)⁷⁹

Gibi söylemlerde bulunan katılımcılar özellikle bu topraklarda geçmişe ait anıları olduğunu ve buradan geçimlerini sağladıkları için hak talep ettiklerini ifade etmekle birlikte, sadece bu köy için değil ülkemiz için de aynı bilinci taşımaktadırlar.

“Toprak ana bize ekmek aş veriyor solunacak temiz nefes veriyor fakat insanlar onlara kıyıyordu. Allah insanlara merhamet eder de insanlar niye Allah'ın yarattıklarına merhamet etmiyor? Rabbinin adaletinden korkmuyorlar mı? Hiç mi vicdanları yok? Bu

⁷⁴ (K11):63, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁷⁵ (K14): 60, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

⁷⁶ (K17): 76, Erkek, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

⁷⁷ (K4): 62, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁷⁸ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁷⁹ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

kadar hırs çok zararlı. Atalarımız bu topraklar için şehit oldular. Bu topraklar için nice destanlar yazıldı. 1. Dünya Savaşında nene hatun şehit düşen ağabeyinin tüfeğini alarak hiç düşünmeden cepheye koşuyordu. Kundağındaki bebesini Allaha emanet edip Bebem anasız olur da vatansız olmaz diyor. Biz böyle onurlu böyle yürekli yüreği vatan sevgisiyle dolu ecdadın torunlarıyız.” (K4)⁸⁰

Ayrıca katılımcılar bu yaşananları adil bulmadıklarını, kendi topraklarında resmen yaşam savaşı verdiklerini ifade etmektedirler:

“Herkes evinde barkında mutlu mesut yaşarken, biz burada jeotermalcilere karşı savaşıyoruz ve kimse bize destek olmuyor.”(K6)⁸¹

“Bu olan adil mi? Nerde adalet? Nerde eşitlik? Benim tarlamda, evimde çalışmam gerekirken neden çadırlarda nöbet tutmak zorunda kalıyorum?”(K8)⁸²

“Burada insanlar şimdi tarlasına bir kök domates dikmeyi düşünür hale geldi. Çünkü geçen sene diktiğimiz domateslerimize asit yağmurları yağdı ve hepsi tarlada haşlandı. İncirlerimiz dalından sarktı ve içleri boşaldı. Bizim hak ettiğimiz yaşam bu mu? Biz bunları mı hak ettik?” (K7)⁸³

Barker’a göre sosyal adalet, toplumun tüm bireylerinin aynı temel haklara, korunmaya, fırsatlara, yükümlülüklerle ve sosyal yardımlara sahip olduğu ideal bir durumdur (Barker, 1999). Başka bir şekilde tanımlanacak olursa sosyal adalet; bütün insanların eşit değere ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek eşit haklara erişimini, yaşam şansları ve fırsatların mümkün olduğunca yayılmasını, haksız eşitsizliklerin azaltılması ve mümkünse ortadan kaldırılmasını kapsar (Craig,2002). Sosyal adalet, her bireye asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı garanti etmekle birlikte sosyal adalet ise gelir ve servetin adil bir şekilde dağılımı ile mümkün olabilecektir. Katılımcılar da sosyal adalet hakkında düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedirler:

⁸⁰ (K4): 62, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁸¹ (K6): 57, Kadın, Evli, Çiftçi, Yılmazköy

⁸² (K8): 55, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

⁸³ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

“Rant meselesi. Zenginler gülsün, fakirler ölsün. Şirketler devlete ciddi miktarlarda para ödüyorlarmış. Devlet de o yüzden tüm bu olanlara razı geliyor. Havayı, doğayı, sağlığı düşünen mi var?” (K13)⁸⁴

“Biz devlete vergilerimizi öduyoruz. Devlet de bizim paramızla bizi çiğniyor. Adalet nerede anlamadım.” (K8)⁸⁵

“Hepimiz özgürce temiz bir çevrede yaşamak istiyoruz. Anayasal hakkımızı kullanmak istiyoruz. Ama birileri bunu istemiyor. Jeotermal santrallerin 350 milyon dolarlık kredisi çıkmış. Siz jeotermalleri yapıp çok kısa sürede para kazanacaksınız diye biz ölmek zorunda değiliz.” (K20)⁸⁶

Katılımcıların mekanı kendilerine ait görmelerinin yanı sıra köyde yaşayanlar artık günlük rutin işlerini yaparken, gün içinde tarlaya veya evlerine giderken bile tehlike altında olduklarını ve mekansal pratiklerini gerçekleştirememekten şikayet etmektedirler. Bunun örneklerini şu şekilde sıralamaktadırlar:

“Daha geçenlerde Umurlu’da bir kanal köprüsünün yakınında jeotermal firmasının yasadışı yaptığı toprak köprüde 86 yaşındaki Mehmet amcamız bu köprüden mobileti ile geçerken çaya düşerek vefat etti. Ama vicdandan yoksun bu şirket hiçbir şey olmamış gibi pervasızca çalışmalarına devam etmektedir. Şimdi de umursamaz çalışmaların kurbanı olduk.” (K7)⁸⁷

“Jeotermal şirketi, Umurlu’da yaklaşık iki aydır kanal açma çalışması yapıyor. Bir hafta önce bir kadın, açılan jeotermal çukuruna düşüp beyin travması geçirdi. Bu gibi örnekler yüzünden sokağa çıkmaya bile korkar olduk.” (K18)⁸⁸

“Bizim mücadelemiz haklı mücadeledir, hakkın mücadelesidir. Bizlerin hiç kimseyle, hiçbir siyasi partiyle, hiçbir kurumla derdimiz yok. Tek derdimiz Anayasa’nın 56. maddesi uyarınca bizlere tanınan sağlıklı bir çevrede yaşam hakkımızı kullanmaktır. Bizim kimseden para isteğimiz, pul isteğimiz yoktur. Jeotermal şirketler şunu bilsinler ki, Kızılcaköy’e Aydın’a tekrar jeotermal kuramayacaklar. Her türlü bilimsel çalışma mevcutken, Efeler Belediyesi’nin jeotermalle ilgili araştırma raporu varken, yine ADÜ’nün, DEÜ’nin, Ege

⁸⁴ (K13): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁸⁵ (K8): 55, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

⁸⁶ (K20):67, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁸⁷ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁸⁸ (K18): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

Üniversitesi'nin araştırma çalışmaları varken ve bunlar jeotermalin zararını ortaya koymuşken neden bu bilimsel çalışmalar görmezden geliniyor?" (K16)⁸⁹

Katılımcılar sosyal adalet kavramını kullanmamış olsalar da, bu noktada yaşananları adaletsiz olduğunu vurgulamaktadırlar.

4.2. Yerellikler, Mekan ve Yerleşik Olma Hali

4.2.1. "Sosyal Mekan" ve Mekansal Pratikler

Mekânsal pratik toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi için bir önkoşuldur. Mekânsal pratik toplumsal formasyonlar açısından sürekliliği ve belli bir derecede uzlaşmayı sağlar ve insanların aktörler olarak performanslarını ve hayatla başa çıkabilmelerini garanti altına alır. Bu arada gündelik hayattaki bütün çelişkileri de bünyesinde taşıyan (toplumsal) mekânsal pratik, Lefebvre'ye göre, maddi yeniden üretim açısından insanların bilgi birikimlerini işlevsel kılan ve anlamlandırma süreçlerini kapsayan pratik bir şeydir (Lefebvre, 2014).

Bu bölümde katılımcıların bu mekanı gündelik hayatta nasıl kullandıkları öğrenilmeye çalışılmıştır.

"Herkes öksürüyor. Bizim burada %90'ımızda koah hastalığı var. Fısfıs kullanıyoruz. Hava kirliliğinden dolayı. Onun ötesinde üretim var. Varsa zeytine gider. Tarla taban var. Buraya organize sanayi yakın. Genç işçiler fabrikaya gidiyor. Tarım şu an bitmiş durumda. Herkes hayvancılık yapmaya çalışıyor. Hayvanı olanlar satmaya çalışıyor. Yedircek yem bulamıyorlar. Köylü bitmiş banka borçları çok. Ucuza kredi bile almış olsalar ödeyemezler. Herkes borçlu. Hiç kimsenin ipoteksiz evi yok. Üretim yok. Kazanç yok. Ne yapacağımızı şaşırdık." (K25)⁹⁰

"Biz bu İkizdere Barajı'nın suyunu içeceğiz,, zeytinliğim var bana her sene 1.000 tl para veriyorlar gübre atmayayım diye. İkizdere barajına suyu gidip suyu kirlletmesin diye. Sen kendin zehirliyorsun. Buraya jeotermal yapacaklarına güneş paneli yapsınlar biz de faydalanalım. Sera yapsınlar biz çalışalım. Biz köylüysek kör müyüz salak mıyız. Biz

⁸⁹ (K16): 47, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁹⁰ (K25): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

tvlerden dinleyerek yukarıdakilerden uzman olduk. Normalde şu an bağımızla bahçemizle ilgilenmemiz gerekirken eylem yapıyoruz.”(K3)⁹¹

“Jeotermal geldiğinden beri ne incir kaldı, ne de zeytin. Her şeyi yok ettiler. Önce zeytin başlardı, o biterdi incir başlardı, incir biterdi pamuk başlardı. Bütün günümüz böyle geçirdi. Tarımın olduğu yerlere jeotermal kuyuları açmaya devam ederlerse yakında bunların hiçbirini göremeyeceğiz. Çünkü kimyasal atıklar vanalardan damlaya damlaya kanal suyuna karışacak.”(K11)⁹²

Dönüşüm gündelik yaşamda gerçekleşir. Gündelik olanda başlar ve onunla son bulur. Bundan başka bir var olma yolu yoktur (Lefebvre, 1991b:94). Lefebvre'nin de ifade ettiği gibi katılımcılar içinde bulundaki mekanı gündelik pratiklerine göre değerlendirmekte ve anlamlandırmaktadır.

“Ben buradan başka yerde yaşayamam. Burada bizim alın terimiz var. Ben çocuğumu çocuğumu bu zeytinle, incirle büyüttüm. Geçimimi bundan sonra neyle sağlayacağım. Bir ağaç en az 20 senede yetişiyor.” (K16)⁹³

“Başka bir yere gitmek istemiyorum ben. En iyi domates burada yetişiyor. Bizim fasulyemiz, salatalığımız olmasa sadece bizim değil dünyanın da karnı aç kalır. Hele zeytinimiz olsa sofranın tadı tuzu kalmaz.” (K1)⁹⁴

Katılımcılar jeotermal kuyularının açılması ile birlikte pek çok şeyin yok olacağını, gündelik pratiklerin de dönüşeceğini düşünmekte ve bunları şu sözlerle dile getirmektedirler:

“Pahalıya mal olan önlemler alınmıyor. Akışkanlar içme sularına, yıkandığımız sulara, hayvanın içtiği, tarım arazilerinin sulandığı topraklara karışıyor. O yüzden jeotermal dendiğinde bizim sinir sistemlerimiz bozuluyor. Şu an Aydın'da intiharda Türkiye 3.sü. Kalp dolaşım sistemleri hastalıklarında Türkiye 1.cisi Aydın. Kirli hava psikolojimizi bozuyor.”(K6)⁹⁵

⁹¹ (K3):50, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁹² (K11): 63, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁹³ (K16): 47, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

⁹⁴ (K1): 50, Erkek, Evli, AYÇEP Derneği Başkanı, İncirliova

⁹⁵ (K6): 57, Kadın, Evli, Çiftçi, Yılmazköy

“Jeotermalden kurtulmak istiyoruz. Çünkü zeytin ağaçlarımız kuruyor. İncir ağaçlarımız kuruyor. İnanın geçen yıl yaklaşık 5 ton incirim varken bu yıl yenebilir incir 70 kiloya kadar düştü.”(K22)⁹⁶

“Eskiden dağından yağ ovasından bal akıyordu bizim Aydınımızın ama şimdi hepsinden zehir akmaya başladı. İncirlerimiz olgunlaşmadan çürümeye başladı. Bu jeotermaller ortaya çıktı bizim tadımız tuzumuz kaçtı.”(K18)⁹⁷

Gün içindeki gündelik pratiklerin dönüşmesiyle birlikte, katılımcılar artık eskisi gibi tarlaya gitmek yerine günlerini çadırda geçirmekte ve bunu köyleri için bir zorunluluk olarak görmektedirler.

4.2.2. Yerleşikliğin Bir Yansıması Olarak Kimliğin Mekanı

Kentsel mekânlar, iletişime dayalı ve deneyime ait yerler olduğu için kendiliğinden oluşmazlar, yaşanan mekân ile tasarlanan-planlanan mekân diyalektiğinin bir ürünü olarak karşımıza çıkarlar. Bazen bu diyalektik içinde hangi öğelerin bu karşıtlık ilişkisinde korunacağı, yeniden üretileceği, hangilerinin eleneceği konuları yer alır ve bu süreç siyasi ve ideolojik müdahalelerle belirlenmektedir (Keskinok, 2012:108). Bazen de bu kentsel mekânlar, kentin insan yaşamını öznel ve psikolojik süreçlerinin geçtiği, duygusal algı ve deneyimlerinin bilince, kişiliğe ve anılara dönüştüğü yerler olarak inşa edilmekte (Eşkinat, 1992: 45-50), kullanıcıların mekâna yüklemiş olduğu farklı kimliklerle belirlenmektedir. Kentsel mekânlar, bu yönüyle hem kentin kamusal benliğini ve kimliğini inşa etmekte hem de kişilerin kimliğini ve kişiliğini şekillendirmektedir (Ergin, 2001: 233).

Mekân, hem fiziksel hem de toplumsal açıdan insanın yarattığı bir üründür. Bu sebeple mekânlar insanlardan bağımsız düşünülemez ve insanlardan izler taşır. İlk olarak fiziksel ihtiyaçları karşılamak amacıyla başlayan mekân ve insan arasındaki bu ilişkide ilk etkileyen, inşa sürecine ilk tuğlayı koyan insan olmuştur. Daha sonra insan eliyle inşa edilen bu mekânlar bazen eşit, bazen egemen, bazen de zayıf rollerle insan hayatının vazgeçilmez parçaları olarak hem bireysel hem de toplumsal kimliklerin inşa sürecinde etkin rol oynamaktadır. Bu etkileşimin örneklerini en açık bir şekilde toplumsal geleneklerin fiziksel çevreyi etkilemesinde ve mekân düzenlemesine yansımasında görmek mümkündür. Çevre psikoloji alanında yapılan pek çok çalışma kişilerin fiziksel çevreleri ile kişisel duygu,

⁹⁶ (K22): 70, Kadın, Dul, Çiftçi, Yılmazköy

⁹⁷ (K18): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

düşünce, tutum ve toplumsal kültür arasında ilişki olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Toplum, kendi kimliğini mekânlara yansıtarak toplumsal gelenek ve bilinci oluşturmaktadır (Alver, 2007:19). Mekân ve kimlik arasındaki bu ilişki ile yani mekâna yüklenen anlamlarla insanların aidiyetlik duygusunu, güvende olma duygusunu pekiştirmekte ve toplumsal ilişkileri düzenlemektedir. Mekân, toplumsal ilişkileri düzenleme ve ortak bir bellek oluşturma niteliği nedeniyle cemaat kavramı ile benzeştirilmekte toplumsal bir birliğin görünür yüzü ve birleştirici bir olgu olarak hizmet ettiği ifade edilmektedir (Alver, 2007:21). Mekânın bu özelliğinin kentsel mekânlardaki tezahürlerini semt ve mahallerde görmek mümkündür. Kentleri meydana getiren yerleşim birimleri olan semt ve mahalleler, toplumsal ve sembolik değerleriyle belli bir imaj ve kimlikle belirginleşmektedirler ve bu kimlik aynı zamanda o yerin sakinlerinin de bir kimlik unsurunu (Kasımpaşalılık, vb. gibi.) veya mekân bazlı kolektif kimlikleri inşa etmektedir (Alver, 2007:56). Mahallenin, orada yaşayan insanların kimliklerini etkilemesinin yanı sıra orda yaşayanların ortak özellikleri de o yerin kimliğini etkilemektedir; belli bir grubun özellikle etnik veya azınlık grubunun bir mekânda kümelenmesi, o yere özgü, o yeri tanımlayan bir kimlik inşa edebilmektedir (Erman, 2010).

Bu bölümde katılımcılar kendi büyüklerinden bu mekana ilişkin anlatılar dinlediklerini ifade ettiler:

“Benim annem daha ben küçükken (nerdeyse 5-6 yaşlarındayken) kardeşlerimle beni yanına alıp tarlaya götürürdü. Buradaki meyve sebzenin bizim için ne kadar önemli olduğunu, bu ürünlerle kaç kişinin sofrasına ulaştığımızı anlatırdı.”(K10)⁹⁸

“Bir keresinde hiç unutmam çok dolu yağmıştı. O nedenle zeytinlerden o yıl doğru düzgün ürün alamamıştık. Ben çok küçüktüm. Ne olduğunu anlamıyordum ama babamın gözünde bu toprakların burada yetişen ürünlerin ne kadar değerli olduğunu ağaçlara bakışından anlamıştım.”(K19)⁹⁹

“Annem Aydın’ı çok severdi ve hep buranın temiz havasından, güzelliğinden anlatırdı. Oğluma anlattığı masallarda bile hep gizliden gizliden Aydın’ı överdi. Fakat şimdi Aydın’ın temiz havasından eser kalmadı.”(K16)¹⁰⁰

⁹⁸ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

⁹⁹ (K19): 45, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁰⁰ (K16): 47, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

“Ağaçlarımız hayvanlarımız hepsi ölmüş. 1. sınıf tarım arazisi, sulama suları kooperatifin ortasında, 1.5 km yukarısında İkizdere barajımız var içme sularımız bunlar kirlenirse zaten bu kanser hastalarının bu kadar yayıldığı bir dönemde Aydın ege bölgemizde göğüs hastalıkları hastanelerde yatacak yer yok. Geçenlerde gittim göğüs hastalıklarına. Hocamızla konuştum. Korkuyoruz diyor. Bu hastanede yatacak yer yok diyor. Bu gidişle gelecek nesiller bizim çocuklarımız basacak bir karış temiz toprak bulamayacak. Bırak gıdayı yeme içmeyi. Biz zenginlik para kimseden bir şey istemiyoruz. Sadece sağlığımıza havamıza suyumuza toprağımızı istiyoruz. Başka hiçbir amacımız yok. Sadece geleceğimizi istiyoruz. Gelecek nesillere temiz toprak hava su bırakmak istiyoruz. Biz 60 yaşına geldik. Bundan sonra bize nolacak ki. Ama çocuklarımız için yaşamak zorundayız. Hepimiz duyarlı, uyanık olalım.”(K10)¹⁰¹

Görüşme yaptığımız katılımcıların çoğu hiç paraları olmasa da doğada sahip olduklarıyla yaşabileceklerini ifade ettiler.

“Buranın en güzel tarafı o ot kültürü. İç Anadolu’ya göre çok iyidir. Burası fakir memleket. Gidersin 5 kilo turp otu toplarsın 2 tane de yumurta kırarsan yanına da ekmekle 30-40 kişi doyar. Her gün sofrada ot yemeği vardır. Mesela sarmaşık otu.”(K20)¹⁰²

“Eskiden buranın çayında 5 kiloluk 10 balıklar yakalanırdı. Yanına da bir salatayla kaç kişinin karnı doyardı.” (K7)¹⁰³

“Biz toprağımızdan 3 türlü mahsül kaldırıyoruz. Biz toprağımızı ekıyoruz, nisanda biçiyoruz hayvanlarımıza yediyoruz daha sonra 2 kere sılazlıkları ekip biçiyoruz. Önceleri pamuk ekiyorduk. Tariş’i kapatıp pamuğu öldürdüler. Bi zeytinimiz var . zeytin her sene tutardı. Bir incirin altından 3 sepet incir çıkardı. Ağustosun 10 unda başladık ekime kadar devam ederdik. Şimdi 10 Temmuzda başladık ağustosta bitti. Olmadı ki zaten. İncirin göbeğinde bir mühür vardır. O mühürler akışkanla eriyince içindekiler de eridi. Simsiyah eridi. Şu an yiyecek yemişimiz yok”(K23)¹⁰⁴

Kimliklerini yaşadıkları mekan üzerinden şekillendiren köylüler, kendilerini tanımlarken bile içinde yaşadıkları alandan söz etmektedirler.

¹⁰¹ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁰² (K20): 67, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁰³ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁰⁴ (K23): 60, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

4.2.3. Mekan Hakkı ve Taban Hareketi

Öncelikle katılımcılardan bu hareketin nasıl başladığını anlatmalarını istedik:

“Bizim hiçbir şeyden haberimiz yokken doktorumuz geldi jeotermal kurulacağını anlattı ve uyardılar. Yazın hiçbir mahsulümüzü alamadık. Her şeyimiz zebil oldu. Üzüm incir hiçbir ürün vermedi. Belediye bize 2 tane üstü açık çadır verdi. Çadırda toplanmaya başladık kadınlar olarak. Yağmurlar başlayınca üstü kapalı çadır verdiler. Tarlaya falan gittiğimiz yok. Jeotermalin j sini bile duymak istemiyoruz o yüzden burada toplanıyoruz”(K7)¹⁰⁵

“Bu direniş ilk önce Kızılcaköy’de köyün meydanına eğreti bir çadırın kurulmasıyla başladı. Tabii halk kadınlı erkekli, çocuklu yaşlısıyla genciyle herkes orada. Neredeyse günün 18 saati orada nöbet tuttu bütün köy.” (K3)¹⁰⁶

“Akşam oldu jandarmalar gelip çadırı söktüler. Yasadışıymış. Validen izin almamışız. Karanlıktı. Elektrikleri de kestiler. Yağmur da yağıyordu. Aldık çadırı Atatürk büstünün önüne götürdük. Oraya kurduk. Orada bize ellemediler. Ama bir gün bir duyduk ki jeotermalciler çadırın başına gelmiş tel çekiyorlarmış. Gittik oraya Ya siz tel çekiyorsunuz kimden izin aldınız dedik. Bunun mülkü jandarma dedi komutan. Jandarma devreye girdi. Jandarmaya komutanım sen bizim askerimizsin. Benim vergilerimle ben bakıyorum seni. Jeotermal sizi satın mı aldı dedim. Ondan sonra çadırı sökmeye kalktılar. Söktürmedik. Jandarmalar birbirine kenetlendi. Kadınları bi ittirdiler betona attılar. Ertesi gün yine aynı yere aynı çadır kuruldu.”(K17)¹⁰⁷

Kızılcaköy Mahallesi'nde yapılması planlanan jeotermal enerji santraline (JES) karşı çıkan kadınlar, 15 Ağustos 2018'de nöbete başladılar.

“Topraklarımızı önce muhtar bey satmış. Onun ardından da bir şahıs satmış. Allahlarından bulsunlar.(K18)¹⁰⁸

“Eğer ki bu insanlar buraya gelmeye kalkarsa biz kendimizi bütün köy halkı kadınlarımız dozerin önüne yatarız, asla yaptırmayız. Böyle yaşamak istemiyoruz.”(K9)¹⁰⁹

¹⁰⁵ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁰⁶ (K3): 50, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁰⁷ (K17): 76, Erkek, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁰⁸ (K18): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

Görsel 4.5. Yaşlı Bir Teyzenin Direnişi

“Jandarma bize karşı güç kullandı. 3 kişi hastanelik oldu. Ertesi gün biber gazı kullandılar. Halkın protestosunu önlemek isteyen jandarma çalışmanın yapıldığı araziye ve halkın kendi mülkü olan bahçelere gelmiştir.”(K10)¹¹⁰

Yasal haklarını kullanmak isteyen mahalle sakinlerine 4.12.2018 tarihinde jandarma tarafından orantısız güç kullanılmıştır. Birisi 80 yaşında olan üç kadın yaralanmıştır.

“Jandarmaya ben size bunun hesabını soracağım dedim. Kardeşim ölsün mü dedim. 10 tane kadını yere yatırmak yiğitlik değil dedim. Biz bir avuç toprağı gavurlara yedirmemek için doğurduğumuz çocukları ölüme yolladık dedim. Sen burada kadınlarla uğraşacağına memleketin için çalış memleketin köşelerini bekle dedim. Komutan hiçbir şey demedi. Ertesi gün yine biber gazı sıktılar. Bu sefer biz valiyi istedik. Valinin işi çok olduğundan gelmiyor. Sonra vali muavini geldi birşeyler konuştu bizlerle. Yoruldum dedi oturdu mandalina yemeye başladı. Sizler çok konuşuyorsunuz dedi. Siz kurtuluş savaşında niye yoktunuz dedi. Ben de vali bey kurtuluş savaşında yoktuk ama benim babam Kore'ye gitmiş. Senin haberin var mı sen nereden geldin buraya dedim.Sen 2 sene sonra buradan

¹⁰⁹ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹¹⁰ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

gidersin. Benim başka gitcek toprağım yok dedim. Benim 12 tane torunum var ben onların mücadelesini veriyorum dedim.”(K25)¹¹¹

“Kızılcaköye jeotermal santral kuracak olan firmanın görevlileri geliyor.O alanlara çit çevirmek istiyorlar. Jandarma da orada. Köylüler protesto ediyorlar. (Türk bayrakları ile).”(K16)¹¹²

“Hakimler avukatlar neler yetiştirdik biz. Hem toprağımıza sahip oluyoruz. Hem ırgatlık yapıyoruz. Hem çoluğumuz çocuğumuz bizden daha iyi imkanlarda olsun diye. Toprak vatandır. Köylü milletin efendisidir. Köylüye bu kadar eziyet etmek bu kadar işkence etmek reva değildir. Bizi tehdit de ediyorlar. Başıma bir şey gelirse onlar sorumludur. Seni bütün eylemlerde görüyoruz diyorlar. Ben kaç yaşındayım ünlü olmak gibi bir amacım yok. Çevremi korumak için uğraşıyorum. Sen benim köyümün dibine zehir yuvası koy ben de hiç sesimi çıkarmayayım. Kim buna razı olur ki? Her yerde evler var. Buranın güzelliğini görüyorsunuz. Böyle güzel topraklara jeotermal yapılır mı?”(K19)¹¹³

“Bu tarlanın sahibi burayı satmış, buraya jeotermal yapılıncı burada hiçbir şey yetişmeyecek, ağaçlar kuruyacak. Köylünün başka geliri yok. Ne yiyip ne içecek. Burada yetiştirdiği meyve sebze pazarda satıp diğer ihtiyaçlarını karşılıyor bu köylü. Şimdi köylü neyle geçimini sağlayacak. Bu firma onlara hiçbir şekilde yardım sağlamayacak.”(K8)¹¹⁴

“Köylüden fazla jandarma var. Bizim ülkemizin güçleri jeotermal firmayı korumak için gelmişler gibi. Bu bizi çok üzdü.” (K16)¹¹⁵

“Sesimizi siyasi mercilere duyuramadık. Valiye gittik bizi gönderdi. Belediye başkanı da öyle. Bazı partiler geldi bize ziyarete. AKP hariç. Biz parti tarafı değiliz. Vatan meselesi bu. Yaşam alanına jeotermal kurulur mu? 2000 metre yukarıda içme suyu havzası var. Burayla Aydın arası kuş uçuşu 4400 metre. Şurada dere ağzı. Şurada Kardeşköy. Şurası Kazakköy jeotermal olur mu? Biz yaşama hakkımızın ihlal edilmesini istemiyoruz. Burası bizim yaşam sahamız. Teldirek dikerlerken gittim izniniz var mı dedim binbaşı beni baya bir hırpaladı. Kendime zor geldim. Bayılmışım. 24 saat müşahede altında tutular. Serumlarla eyleme gittim. Orada oturdum. Gece 3 lerde tel örgü çekmişler. Madem bu yasal

¹¹¹ (K25): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹¹² (K16): 47, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹¹³ (K19): 45, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹¹⁴ (K8): 55, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

¹¹⁵ (K16): 47, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

neden 3 de yapıyorlar. Tel örgülere yaklaştık diye gözümüze biber gazı sıktılar. Gece 11'lere kadar oturuyoruz orda. Vali yardımcısı geldi.. Vali sorduğumuz sorulara dalga geçer gibi cevap verdi. 700 hanelik bu köye bu zulüm reva değil. 7 aydır nöbetteyiz. Dozerlerin önüne yatacağım beni çiğneyip geçsinler.”(K23)¹¹⁶

“Valiye sorduk. Alangüllü'nün ağaçları kurumuş neden dedik. Yanlış tarım uygulamışlar dedi. Mezardakiler kalkıp da yanlış tarım mı yapmışlar anlamadık. Bir tane kuş var mı havada diye sorduk. Gece kuşlar cıvı cıvı öter normalde. Ama biz hiç kuş sesi duymuyoruz. Artık gaz sıkılmaya, dayak yemeye alıştık. Siyasetçiler emanete hıyanet ettiler. Siyasetçiler duyarsız. İyi parti ve chp hariç kimse bizle ilgilenmedi. Oturacak yer bile bulamadık. Su bile bulamadık.” (K7)¹¹⁷

Görsel 4.6. Kızılcaköy Direnişinden Bir Kare

“Uçak da gönderseniz mücadeleyi bırakmayacağız dedik. Güvenlik güçleri müdahale edince “Siz şirketin polisi misiniz? Anneniz yaşındaki kadınlara saldırıyorsunuz dedik” (K9)¹¹⁸

¹¹⁶ (K23): 60, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

¹¹⁷ (K7): 60, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹¹⁸ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

Arazinin yaklaşık 30 dönümünü tel örgülerle çeviren şirket çalışanlarının aynı zamanda bölgeye kamera yerleştirmesine tepki gösteren köylüler, kameraların sökülmesini ve şirket çalışanlarının araziyi terk etmesini istediler.

“Ben konuşuyorum başlıyor Jandarma ceza yazmaya. Elinde bir kağıt muhtar beni çağırıyor. Araba aylardır garajda durmasına rağmen ceza geliyor. Benim araba öyle akıllı ki adam evde uyurken dolaşıp geliyor. Emniyet kemeri takmıyor. Biz de zengin bir insan değiliz. Sadece emekli maaşımız var. O da cezalara gidiyor. Hukuksuzluk el almış gidiyor.”(K16)¹¹⁹

“Ne yaparlarsa yapsınlar biz gene de vazgeçmeyeceğiz.”(K10)¹²⁰

“Ben soruyorum. Bizim bu feryadımıza duyarsız kalanlar eğer bir Kızılcaköylü olsaydı ellerini kollarını bağlayıp böyle karşıdan seyir mi edeceklerdi? Ne yaparlardı? Onu soruyorum. Biz yapılması gerekeni yapıyoruz”(K25)¹²¹

“Re-enjeksiyonlar, kontroller düzgün yapılmıyor. Ceza verilmiyor. Sabahları çok ağır kokularla uyanmaya başladık. İncirdeki rekorte düştü. 32 dönüm arazi jes şirketlerine satılmış. Tel çektiler. Jandarma gelip telleri korumaya başladı. Halkın mücadelesi ÇED raporu gelmeden oraya bir şey yapılmaması içindi. Tomalarla karşılaştılar, biber gazı sıktilar.3 tanesi darp edilerek hastaneye kaldırıldı. Halka karşı orantısız güç kaldırıldı. Bizim askerimiz bizim jandarmamız bizi savunacağı yerde jeotermali korudu. Keşke sınırlarımızı da böyle koruyabilselerdi de bu kadar Suriyeli ülkemize girip bizi tehdit unsuru yapmasalardı.”(K23)¹²²

“Sivil toplum kuruluşları, çevre örgütleri, gençlik kurulları bizi ziyarete geldi. Tarım bakanlığı, enerji bakanlığından kimse gelmedi. Bizim çalmadığımız kapı kalmadı. Biz valiye giderken bile önümüzü kestiler. Tarım bakanlığına nasıl gidelim. Valiye giderken bile bizimle dalga geçtiler. O zaman ceviz mevsimiydi. Ceviziniz ince kabuklu mu kalın kabuklu mu elleriniz niye siyah gibi saçma sapan sorular sordular. Biz bunları konuşmaya gelmedik

¹¹⁹ (K16): 47, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹²⁰ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

¹²¹ (K25): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹²² (K23): 60, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

dedik. Çevik kuvvet geldi. Buradaki bazı arkadaşlar meclise kadar gittiler. Konuşma hakkı bile vermemişler.”(K17)¹²³

“Normalde arsenik zararlı böcekleri öldürmek için tarım ilaçlarında kullanılır. Gediz havzasında Yer altı suları genel müdürlüğünün yaptığı bir araştırma var. 14 tane kuyuda araştırma yapmış ve o kuyularda yapılan sonuçlarda normalinin 300 katı arseniğe rastlanmış.ve bakan iki valiliğe hem İzmir’e hem Manisa’ya talimat yazmış. Bundan böyle arsenik seviyesi normal seviyeye düşene kadar 1 tek jeotermal kuyusu açtırmayacaksınız. Orda 5 santral vardı. Şu anda aydında çalışan 35 santral var. Yenileri de açılıyor. Biz de aydında valiye bizimkilerin de arsenik seviyesini araştırın dedik ama cevap gelmedi.”(K19)¹²⁴

Bunun yanı sıra ne olursa olsun burayı bırakıp gidemeyeceğini söyleyen katılımcılarda yok değildi:

“Bizim hiçbir sorunumuz yoktu ama çoğaldı. Biz burada kendi halimizde geçinip gidiyorduk. Bizim başka gidecek yerimiz yok.”(K10)¹²⁵

“Gidecek yerimiz yok. Burada 5-6-7 dönüm yerimiz var. En büyük yeri olan satmış jeotermacilere. O yüzden şu an uğraşıyoruz. Aylardır çadırdayız. 9 dönüm bamyam tarlada kaldı. Köyümüzü koruyabilmek için. Biz erkekleri bile aramıza sokmuyoruz. Sinirleniyorlar çünkü. Gelme diyoruz. Şiddet olmasın diye. Jandarma da bize dokunamadı ama erkeklere dokunurlar.”(K9)¹²⁶

“Benim köyüm İncirliova ile Aydın arasında bulunan 1500-2000 dönüm arazisi bulunan bir köy. Köyümün nüfusu 1500 e yakın. Şimdi buraya aldık geldik jeotermali yaptık diyelim. Her evde 4 kişi olduğunu düşünelim. Bu insanlar nereye gidecek. Aydın’a gelen herhangi bir memur 1 sene durur 3 sene durur 5 sene durur sonuçta memleketine geri döner. Ama biz nereye gideriz?”(K17)¹²⁷

“Benim toprağıma ayak basmak hayalimdi. Ben çocuklarımı yetiştirdim evlendirdim köyüme geldim. Hayallerim gerçekleşmedi. Geldim baktım ki toprağım büyük sermaye piyasalarının altında kalmış. El koymuşlar. Bize bir karış toprağı çok görmüşler. Bu hayal

¹²³ (K17): 76, Erkek, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

¹²⁴ (K19): 45, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹²⁵ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

¹²⁶ (K9): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹²⁷ (K17): 76, Erkek, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

benim hayalim bu vatan benim vatanım. Ben hiç bir kelime laf bilmezken avukatlarımızdan doktorlarımızdan baro başkanımızdan öyle kelimeler öğrendim ki baya kendimi yetiştirdim. Bir kadın kendini yetiştirmek isterse her türlü yetiştirir. Önce evimizi sonra yurdumuzu temiz tutalım. Kadınlar olmadıktan sonra erkekler biraz pısrık duruyor, arkada duruyor. Amaaan dünyayı sen mi kurtaracaksın diyorlar. Evet ben kurtaracağım dedim. Biz olmasak erkeklerin kımlıdayacağı yok. Nasıl eskiden kadınlar yaptıysa Jeotermalde de Aydın'ı biz kurtaracağız”(K4)¹²⁸

Köylere kuyular açılacağını öğrenen ve bu konuda bilinçlenen halk, hem gördüklerinden hem deneyimlerinden hareket ederek buna karşı durmuşlardır.

4.2.4. Aykırı Mekan/Karşı Gelen Mekan ve Direniş Pratikleri

Köylülere bu konularda nasıl bilinçlendiklerini ve nasıl haberdar oldukları sorulduğunda verdikleri yanıtlar şu şekildeydi:

“Mehmet Vergili bizim köye geldi. Jeotermal konusunu anlattı. Bir dinledik. AYÇEP'e üye olduk. AYÇEP Türkiye çapında bir dernek. AYÇEP sadece jeotermal ile ilgilenen bir dernek değil. Her türlü hava su toprak maden kirliliğine karşı duran bir dernek.”(K13)¹²⁹

Katılımcılar AYÇEP (Aydın Çevre ve Kültür Derneği Platformu) derneği sayesinde bilinçlendiklerini ifade etmekle birlikte, AYÇEP'in her konuda onları bilinçlendirdiklerini ve halkın da katıldığı konferanslar, etkinlikler düzenleyerek halkın bilinçlenmesini sağladıklarını düşünmektedirler. 20 Nisan 2015' de ilk genel kurulunu yapan AYÇEP her ilçede oluşum sağlayarak Aydın'ın tüm çevre sorunlarına karşı güçlü bir platform oluşturmak isteyen bir kuruluştur.

Tüm bunlardan hareketle AYÇEP derneğinin kurucusu olan Mehmet Vergili'nin konuyla ilgili düşüncelerini öğrenmek istediğimizde bize bunun nasıl başladığını şu sözlerle anlatmaya başladı:

“Zararlarını öğrendikten sonra AYÇEP Derneği aracılığı ile jeotermalin faydalı bir şey olduğunu düşünenlere doğruları anlattık. AYÇEP bu konuyla ilgili davalar açtı.16,17 tane dava var. Germencik'te açılan davalar var. Kuşadası'nda da jes yapmaya çalışıyorlar.

¹²⁸ (K4): 62, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹²⁹ (K13): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

Orda da açılan davalar var. AYÇEP farkındalığı arttırmaya çalışıyor, 500 e yakın faaliyetimiz olmuştur. Köy, kasaba demeden bölgelere gidip anlatıyoruz. 3 sefer miting yaptık. 4-5 sefer çevre kurultayları yaptık. Ekoloji birliği oluşturduk. EGEÇEP ile birlikte geliştirdiğimiz faaliyetler var. Bunlar hiçbir yasaya uymuyorlar. Uysalar da hile yapıyorlar.”(K1)¹³⁰

Diyen AYÇEP genel başkanı Mehmet Vergili, aynı zamanda AYÇEP’in faaliyetlerini şöyle özetlemektedir:

“Ben AYÇEP Derneği’ni çevreye karşı duyarlılık için çakılan bir çivi olarak tanımlıyorum. Şu an ki temel konumuz Aydın’da kurulmak istenen jeotermal santraller. Biz buna karşı hukuksal anlamda davalar açıyoruz. Açılan bütün davalarda bilirkişi mahkemelerde havayı suyu toprağı kirletenler davayı kaybediyor. Acele kamulaştırma kararına karşı açılan davaların tamamını kaybettiler. Biz burada hukuk mücadelesi ile halk mücadelesini birleştiriyoruz. Halkı bu yörede bilinçlendirmeyi amaçlıyoruz. Anayasanın 56. maddesine göre TC vatandaşları temiz hava su toprakta yaşama hakkına sahiptir. Bundan dolayı sivil anlamda itaatsizlik yapıyor. Musluca köyünde yaklaşık 6 saat eylem yaptılar. Şirket yasadışı ölçüm yapmaya gelmiş, gelenleri köy halkı karayoluna kadar kovalamışlar. Türkiye çapında eylemler yaptılar.”(K1)¹³¹

Diyen Mehmet Vergili’ye bu şekilde devam eden başka faaliyetleri sorduğumuzda şu ifadeleri kullandı:

“Kızılcaköyde kadınlar 12 aydır mücadele ediyorlar.12 aydır çadır nöbeti tutuyorlar. Jeotermalle ilgili belediye meclisine önermeler verdik. Açılan davalara halk müdahil oluyor. 600-700 kişi davaya müdahil oldu. Yılmazköy’de 5 senedir dava sürüyor. AYÇEP yol gösterici oluyor. Halk gelenleri köye sokmuyor. Kızılcaköy’de çadırı yıktılar. Gittik tekrar kurduk. Bunu engelleyecek olan halktır. Bir tek halkın mücadelesinden geri adım atıyorlar. Köylüleri toplayıp bir şey duyduğumuzda gidiyoruz. Çünkü bütün üst yönetim bunların yanında fakat halk artık daha bilinçli. Kendi mücadelesini veriyor. Televizyonda bizlerle ilgili yüzlerce haber var. Ayrıca çevreyi sadece jeotermal de kirletmiyor. Akan sanayi suları, belediye herkesin zararı var yani.”(K1)¹³²

¹³⁰ (K1): 50, Erkek, Evli, AYÇEP Derneği başkanı, İncirlioğa

¹³¹ (K1): 50, Erkek, Evli, AYÇEP Derneği başkanı, İncirlioğa

¹³² (K1): 50, Erkek, Evli, AYÇEP Derneği başkanı, İncirlioğa

“Bu şirketler buradan kaynak kazanıyor. Avrupa İmar Bankası bunlara parayı vermiş. Bunlar da, bu bölge nasıl olursa olsun diyerek hiç sorgulamadan faaliyete başlamışlar. İnsanları düşünen yok. 2007’de çıkan yasadan sonra hiç kimse bunlar ne yapıyor, ne ediyor diye sorgulamamış.” (K11)¹³³

Köylülere bu sürecin önüne geçmek için güvendikleri bir mekanizma olup olmadığı sorulduğunda verilen cevaplar aynı yönde olmakla birlikte halkın bir olup tepki göstermesi gerektiğini vurgulayan ifadelerin bazıları aşağıya alınmıştır.

“Ne yapmak gerekir. Onların yumuşak karınlarından vurmalyız.

1. basından çok korkarlar

2. mahkemeye düşmekten çok korkarlar

3. halkla karşı karşıya gelmekten korkarlar

Kızılcaköy ve sarıgölde olmak üzere artık halk bu işi sahiplenmiştir. Bu yüzden jeotermalin işi burada zor.”(K18)¹³⁴

Kimileri yukarıdaki gibi kendi örgütlenmelerine güvense de kimileri ise sadece yasalara güvendiklerini ve bu konunun eninde sonunda yasalara uygun olarak çözümleneceğini düşündüklerini aşağıdaki ifadelerle belirtmektedirler:

“Devletin bildiğini, bilmesine rağmen yapmamasını ve bu sonuçlara maruz kalmamızı Kızılcaköy halkı olarak kabul etmiyoruz. Biz TC’de yasalara güveniyoruz. Başka güvencemiz yok. Ne kadar uygulanıyor, nasıl uygulanıyor bilmiyoruz ama yine de güveniyoruz. Güvencemiz barolar. Amacımız Aydın’da Kızılcaköy’ün, Tire’de Başköy’ün, Çanakkale’de Gürpınar’ın, İzmir’de Uzunderenin yakmış olduğu ateşlerin tüm Türkiye’ye sirayet etmesini sağlamak.”(K15)¹³⁵

“Türkiye’de bulunan 15 jeotermal santralin 10 u aydında. Yapım aşamasında olan 7 santralin 4 ü yine aydında. Bu santrallerin doğaya saldıği kimyasal gazlar ve ağır

¹³³ (K11): 63, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹³⁴ (K18): 60, Erkek, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹³⁵ (K15): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

metallerle yüklü akışkanlar hem insan yaşamını hem de tarım ürünlerini tehdit ediyor. Buna yasalar doğrultusunda bir çözüm bulunacağını düşünüyoruz.”(K12)¹³⁶

Görsel 4.7. Kızılcaköylü Kadınların Tiyatrosundan Bir Fotoğraf

Halk, resimde görüldüğü gibi tepkisini çeşitli tiyatrolar, mitingler, kongreler gibi taşıyabildikleri her alana taşımakta olup halkı bu konuda daha bilinçli olmaya davet etmektedirler. Köyde yaşayanlar tarlasına gidip mahsulünü toplamak yerine hakkını savunmayı tercih etmekte, gün içindeki çoğu vaktini buralarda harcamakta ve günlük yaşam pratiklerini gerçekleştirememektedir. Ayrıca sadece kendi haklarını savunmakla kalmamakta başka yerlerde bir haksızlık bir mücadele gördüklerinde oraya gidip onlara da destek olmaktadır. Tüm ülke sınırları içinde topraklarına sahip çıkanlar için bir dayanışma örneği olarak gösterilebilecek bu davranış, bu duyarlılık kadınların çevreye karşı bilincini de ortaya koymaktadır.

¹³⁶ (K12): 40, Kadın, Dul, Çiftçi, Kardeşköy

Bunların yanı sıra sadece halkın tepkisi yeterli olmamakla birlikte teknoloji ve özellikle günümüzde insan hayatının vazgeçilmez bir alışkanlığı haline gelen sosyal medya üzerinden de halka destek sağlanmaktadır. Konuştuğumuz köylülerin çoğu sosyal medyayı aktif olarak kullanmakla birlikte, yapılan paylaşımlarla olan bitenden hızlıca haberdar olarak daha da bilinçlenmekte hem de kendi seslerini, yaptıkları eylemleri daha hızlı ve daha çok kişiye duyurabilmektedirler.

“Özellikle Facebook’ta hem köyümüzün hem de bağlı olduğumuz AYÇEP’in sayfasında bu konuyla ilgili her gün bir sürü paylaşım yapılıyor. Biz de onları takip ediyoruz. Olan bitenden anında haberimiz oluyor. Aynı zamanda köyümüzdeki durumu veya gördüğümüz bir şeyi anında paylaşabiliyoruz.” (K10)¹³⁷

“Son günlerde Yunanistan, Almanya ve İran’dan bile köyümüzü belgesel çekmek için geliyorlar. Yabancı ülkeler bile bizim direnişime tepkisiz kalmıyor ama bizim devletimiz bizi adeta görmezden geliyor. Bizim üzüldüğümüz nokta tam olarak bu.” (K20)¹³⁸

Bunların yanı sıra katılımcılar konunun siyasi partilerle ilgisi olmadığını her fırsatta dile getirmekte, temel isteklerinin sağlıklı yaşamak olduğunu vurgulamaktadırlar.

“Yetkililer bizi duysun, başka Türkiye yok, başka vatan yok. Lütfen vatana sahip çıkalım. Bizim bu direnişimizin hiçbir şekilde siyasi partilerle alakası yok. Hangi parti mecliste soru önergesi verirse ve eğer ki soru söz konusu insan ve çevre sağlığı ise bu soru önergesinin kabul edilmesi gerekir. Kaç defa Sn. Hüseyin Yıldız, Sn. Süleyman Bülbül soru önergesi vermelerine rağmen maalesef kabul edilmedi. Söz konusu vatan toprağı ise, söz konusu vatanın toprağının, havasının, suyunun kirlenmemesi ise tüm siyasi partiler taşın altına ellerini koymak zorundadırlar.” (K13)¹³⁹

“Bu sadece Kızılcaköy’ün veya Yılmazköy’ün meselesi değildir. Bu Aydın’ın, Artvin’in, Manisa’nın, Eskişehir’in, Şırnak’ın, Trabzon’un da meselesidir. Onların sıkıntıları da bizim meselemiz olmalıdır. Bu memleket bizim. Bu topraklar bizim. Üreten biziz. Ne içecek su kalacak ne de yiyecek bir şey bu gidişle.” (K10)¹⁴⁰

¹³⁷ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

¹³⁸ (K20): 67, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹³⁹ (K13): 50, Kadın, Evli, Çiftçi, Kızılcaköy

¹⁴⁰ (K10): 61, Kadın, Dul, Çiftçi, Kızılcaköy

Çeşitli şekillerde tepkisini dile getiren katılımcılar, derneğin de desteğiyle tüm imkanları zorlamaktadırlar.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

1980'lerden sonra uygulamaya konulan neo-liberal politikalar ile birlikte sınırların çoğunlukla ortadan kalktığını söylemek mümkündür. Serbestleştirme, kuralsızlaştırma ve özelleştirme gibi yapısal uyum politikaları; teknolojik gelişmeler paralelinde neredeyse bütün dünyayı içine alan küresel pazarı şaşırtıcı biçimde denetlenemez bir yapıya dönüştürmüştür.

Sermaye bu süreçte kendine sürekli olarak yeni kar alanları yaratmak istemekte ve bunun için her şeyi bir meta olarak görmektedir. Küresel arenaya hızlı bir şekilde dâhil olmak isteyen Türkiye'de de uygulamaya konulan neo-liberal politikalar ile mekan da sermaye birikim alanı olarak görülmektedir.

Bu araştırma ile sermayenin karını artırmak için mekana müdahalesi ve bu müdahale sırasında bölgedeki halkın yaşadıkları sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda halkın bu sorunlardan nasıl etkilendikleri ve buna verdikleri yerel tepki ortaya konulmaya çalışılarak farkındalık kazandırılmak da çalışmanın amaçlarındandır. Çalışma, sermayenin mekâna sirayetinin yerelde oluşturduğu etkiyi sosyolojik yaklaşımların içinden tartışarak meydana gelen tepkiyi irdelemesi bakımından önemlidir. Özellikle sosyal ve fiziksel açıdan yıkıma uğratılan mekanın insanlara kaçış alanı bırakmaması ve bu bağlamda yeni stratejiler üretmek yerine mevcut alanlarını buldukları yerde korumaya çalışmasını incelemesi bakımından son derece orijinal ve yeni olma özelliği taşımaktadır. Araştırma Aydın ilinde Kızılcaköy, Kardeşköy ve Yılmazköy'de ikamet eden yaş ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin 25 katılımcı ile gerçekleşmiştir.

Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında Gürmat Elektrik Üretim A.Ş. tarafından Aydın İncirliova ilçesi'nde bulunan Kızılcaköy Mahallesi (Kızılcaköy merkeze bağlı bir mahalledir) yakınlarında jeotermal kurulmak istenmektedir. Bu kuyuların köye en yakın mesafede bulunanı 150 metre uzaklıkta olmakla birlikte kuyular diğer köylerin sınırları içerisine de girmektedir. Yapılan görüşmeler göstermektedir ki halkın jeotermal şirketlere tepkisi, şirketlerin halkı mağdur etmek pahasına, çevre tarla sahiplerinden hiçbir izin almaksızın buldukları mekana sirayet etmesinden kaynaklanmaktadır. Katılımcıların diğer il ve ilçelerde şahit oldukları deneyimler onları daha da etkilemekte sermayenin, karı pahasına tarlalar içindeki ürünlerin bile söküldüğünü göstermektedir.

Kızılcaköy’de yaşayan tarla sahiplerinden bazıları tarlalarını bu şirketlere hiç düşünmeden satmıştır. Görüşmelerde yerlerini satan kişilere tepki de üst seviyede olduğu görülmektedir. Bir meta gibi alınıp satılan bu topraklarda jes sondaj kuyusu açılmasıyla birlikte halkın neler yaşayacağı düşünülmeksizin elektrik elde etmek amaçlanmaktadır. Zaten bakıldığında jes sondaj kuyularının tamamı incir bahçelerinde ve tarım arazilerinde yer almaktadır.

Jes kuyuları açılmasının sermaye haricinde kimseye bir kazanç getirmeyeceğini, bunun aksine yerel ve doğa arasındaki kadim paydaşlığın bozulacağını düşünen köy halkı, topraklarına ne kadar değer verdiklerini göstermişlerdir. Bu çerçevede bu toprakları korumak için kurulan AYÇEP derneğinden söz etmeden geçmek doğru değildir. Mehmet Vergili, kurduğu Aydın Çevre ve Kültür Derneği Platformu ile sadece jeotermal alanında değil halkın her derdinde, her şikâyetinde onların yanında olmayı amaçlamıştır. Halkın jes’ler konusunda bilinçlenmesi de AYÇEP sayesinde olmuş, halkın çevresinde yaşananlar ile ilgili farkındalığının artması sağlanmıştır. Bu konuya eğilen köy halkı, birçok faaliyetle sesini herkese duyurmaya çalışmıştır. Bu sürecin önüne geçilmesi için AYÇEP halkın güvendiği bir mekanizma konumunda olduğunu söylemek mümkündür.

Sermayenin hala buralardan başka sondajlama yapmak için arazi almaya çalışması halkın tepkisinin göz ardı edildiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra satın almaya çalışılan topraklara değerinin çok üstünde fiyatlar biçilmesi de sermayenin karının ne kadar yüksek olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Zaten yıllar öncesinde tarımı bırakıp köyden büyükşehire giden gençlerin yanı sıra eğer böyle zehirlenmeye devam ederlerse yıllardır burada yaşayan köy halkının çoğunluğunun burayı bırakıp gitme eğiliminde olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu bölgeye yüksek oranda yatırım yapan şirketler, bu yatırımlarından sonuna kadar faydalanmak istemektedirler. Bunun için de halkın tepkisini önemsememektedirler. Halkın tepkisi temel olarak çevre kirliliğine dayanmaktadır. Görüşmeler yaparken bize canlı örneklerini teker teker gösteren katılımcılar, bu şirketlerin para kazanmak için tarımı, doğayı, hayvanları, canlıları resmen feda ettiklerini ifade etmektedirler. Aydın incir, üzüm, zeytin üretimde en önemli yerlerden biri olmakla birlikte artık köylüler yeterince ürün alamamaktadır. Jeotermalden çıkan gazlara ve içindeki kimyasallarla birlikte yöredeki su kanallarına bırakılan sulara maruz kalan tarım toprakları bırakın ürün vermeyi, kurak bir çöl haline gelmiştir. Sadece tarım değil, aynı zamanda hava kirliliği özellikle geceleri dışarı

çıkıldığında bile kendini göstermektedir. Çeşitli su kanallarına bırakılan kimyasallar ile su kirliliği kendini göstermiş sudaki yaşam da bundan etkilenmiştir.

Mekanı kendilerine ait gören ve bu mekanda hak taleplerini dile getiren özellikle kadınların, birikimleri ve hatıraları özelinde buldukları yer ile duygusal bir bağ kurdukları açıkça görülmektedir. Mekanın kendilerinin, hayvanlarının, çocuklarının doymasını ve okumasını sağladığı gerçeğinden hareketle, bugün gelinen noktada ortaya çıkan bu durum ve sonrasında olabileceklerin “adil” olmadığını ifade etmektedirler. Jeotermal konusu ortaya çıkmadan önce genç işçiler günlerini fabrikaya giderek, halkın diğer kısmı ise tarlaya giderek geçirmektedirler. Fakat şu anda tarım bitmeye yaklaştığından, ürünlerinden verim alamayan köylüler, karınlarını nasıl doyuracaklarını, geçimlerini nasıl sağlayacaklarını merak eder hala gelmişlerdir.

Zamanında kendi büyüklerinden de bu mekana ilişkin anlatılar dinleyen, mekan üzerine konuşan köy halkının hem içinde yaşarken öğrendikleri hem de büyüklerinden dinledikleri bir mekan bilinci söz konusudur. Buna bağlı olarak bu öğretileri kendi çocuklarının da yaşaması gerektiğini düşünmektedirler. Kendilerinin toprağa olan bağlılıklarını çocuklarına da aşılacak istemekte fakat jesden kaynaklı nedenlerle bunu yapamamaktadırlar.

Aydın, verimli topraklara sahip olması nedeniyle önemli bir yere sahiptir. Burada toprağı olan bir kişi, hiç parası olmasa bile ürettikleriyle, doğada sahip olduklarıyla yaşayabilir durumdadır. Fakat jeotermal sondaj kuyularının açılmasından sonra aynı cümleyi kurmak pek mümkün değildir. Halk jeotermal ile pek çok şeyin yok olacağını, gündelik pratiklerin de dönüşeceğini düşünmektedir. Oldukça pahalıya mal olan önlemlerin alınmaması nedeniyle, zehirli akışkanlar içme sularına, yıkanılan, hayvanların içtiği sulara ve tarım arazilerinin sulandığı topraklara karışmaktadır. Bu nedenle verimlilik düşmüş, ağaçların büyük bir kısmı kurumuştur. Halk da tarım arazilerine gitmek yerine çadırlarda jeslere karşı eylem yapmayı yeğlemektedirler.

Jeslere karşı hareketin AYÇEP'in halkı bilinçlendirmesiyle ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Köylere jeotermal kuyuları açılacağını öğrenen kadınlar, 15 Ağustos 2018'de belediyenin kendilerine verdiği çadırda toplanmaya başlamışlardır. Tarlaya gitme işini askıya alan kadınlar, evdeki işlerini de bırakarak çadırda eylem devam etmişlerdir. Çadırları sökerek, eylem yapanlara baskı uygulayan devlet kurumlarının baskısı

artarak sürmekte fakat kadınlar yılmamakta, direnmektedirler. Yeri geldiğinde jandarma tarafından orantısız güç kullanılmasına rağmen, kadınlar şiddet olmasın diye erkekleri bile aralarına katmayarak eylemlerine devam etmekte ve topraklarını korumaya çalışmaktadırlar. Topraklarına, havalarına ve doğalarına sahip çıkabilmek için ellerinden geleni yapan kadınlar, bunun için mitinglere, kongrelere, sondaj yapılmak istenen çevre illere gitmekte ve herkesi bilinçlendirmeye çalışmaktadırlar.

Tüm bunlardan hareketle sisteme karşı bir duruş da sergileyen katılımcılar, bununla birlikte hukuksal anlamda haklarını savunmaya çalışmakta fakat bunun maddi yükü ağır olduğundan bununla baş etmekte zorluk çekmektedirler. Belediye meclisine öneriler vererek, davalar açarak hukuksal açıdan tepki göstermekte olan halk basın ve sosyal medya ile işbirliği içerisinde seslerini daha çok kişiye duyurmaya çalışmaktadırlar. Fakat devletin çoğu şeyi bildiğini iddia etmekle birlikte, kötü sonuçları olacağını bilmesine rağmen sondaj kuyuları açılmasına izin vermesini doğru bulmayan köy halkı bu nedenle sistemi eleştirmekte ve bu konuda ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Bunların yanı sıra her fırsatta özellikle yerel idarecilere seslenen katılımcılar zaman geçip kendileri vazgeçmedikçe teker teker idarecilerin kendilerini ziyarete geldiklerini belirtmekte memleketin havasına, suyuna, toprağına sahip çıktıkları için kendilerini tebrik ettiklerini belirtmişlerdir. Bunların yanı sıra yine de idarecilerin bu konuyu tam sahiplenmediklerini ve özellikle meclistekilerin kendilerini görmezden geldiklerini ifade etmektedirler.

Mekanın özelleştirme politikaları ile birlikte doğaya içkin yapısından çıkıp alınıp satılabilen bir meta haline getirilmesi, ona ait bilincin, yerelliğin, toplumsal hafızanın yok olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle mekandaki gündelik pratikler, ekonomik, sosyal ve kültürel birikimler göz önüne alınarak halkın sorunları devlet kurumları tarafından ele alınması ve halkın sağlıklı bir şekilde yaşaması çok önemlidir. Bunun yanı sıra jes sondaj kuyularında yapılan denetimlerin sıklığı, uygun olmayan koşullarda elektrik üreten tesislerin cezalarının artırılması bu alandaki en acil sorunlardandır.

6. KAYNAKLAR

- Acar, M. (2009). *Düzleştirici ve Özgürleştirici Bir Süreç Olarak Küreselleşme*, Ankara: Orion Kitabevi
- Adalı. C. (1997). *Günümüz Kapitalizmi ve Devleti Üzerine*. İstanbul: Sarmal Yayınevi
- ADDA, J. (2002). *Ekonominin Küreselleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Akıncı, B. ,Yıkıcı, A. ve Yiğit, E.(2004). *Değişen Kent ve Anladıklarımız*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Planlama
- Akkoyunlu, E. (2007). Paris Banliyö Hareketini Anlamak: Manuel Castells“i Yeniden Okumak. *Amme İdaresi Dergisi*, 40(1), 57-83.
- Aktan, C. (2002). *Global Ekonomik Krizler ve Yoksulluk. Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını
- Aktel, M. (2001). *Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 6(2), 193-202
- Alver, K. (2007). *Siteril Hayatlar*. Ankara: Hece Yayınları
- Arrighi, G., Hopkins, T. ve Wallerstein, İ. (1995). *Sistem Karşısı Hareketler*. İstanbul: Metis Yayınları
- Arslanel, M. ve Eryücel, E. (2013). Küreselleşme Sürecinde Egemenlik Kavramının Dönüşümü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 23-36
- Bakan, S. ve Tuncel, G. (2012). Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi. *Birey ve Toplum*, Bahar, 2(3)
- Barker, R. L. (1999). *The Social Work Dictionary* WashingtonDC:NASWPress
- Bayar, F. (2010). *Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye*. Kütüphane Yayınları, 32
- Bayırbağ, M. (2013). Kurtuluş Yok Tek Başına. *Praksis*, Ağustos Özel Sayı
- Bayraktutan, Y. (2004). *Global Ekonomide Bütünleşme Trendleri Bölgeselleşme ve Küreselleşme*. Ankara: Nobel Yayınları
- Buechler, S. M. (1995) New Social Movement Theories, *The Sociological Quarterly*, 36(3), 441-464.
- Butler, C. (2012). *Henri Lefebvre: Spatial Politics, Everyday Life and the Right to the City*. New York: Routledge
- Castells, M. (1997). *Kent, Sınıf, İktidar*. Ankara: Bilim ve Sanat
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı; Ekonomi, Toplum, Kültür 2 -Kimliğin Gücü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

- Castells, M. (2008 [1997]). *Kimliğin Gücü Enformasyon Çağı-Ekonomik Toplum ve Kültür*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2015). *Kent, Sınıf, İktidar*. Ankara: Phoenix Yayınları
- Castells, M.(2013). *İsyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
- Cebeci, K. (2008). *Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü*. *Sayıştay Dergisi*, 71
- Cevizoğlu, M. (1989). *Türkiye'nin Gündemindeki Özelleştirme*. İstanbul: İlgı Yayınları
- Chomsky, N. (2001). *Sömürgecilikten Küreselleşmeye*. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Cohen, J. (1999). *Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler. Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Cole, S. (1999). *Sosyolojik Düşünme Yöntemi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Craig, G. (2002). *Poverty, Social Work and Social Justice*. British Journal of Social Work
- Çavuşoğlu, E. (2013). *Düzenin Harcı ve Tuğlası: İnşaat Sektörü, Kentleri Savunmak*. İstanbul: Notabene Yayınları
- Çayır, K. (1999). *Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal/ Toplumsal Hareketler, Yeni Sosyal Hareketler(Teorik Açılımlar)*. İstanbul: Kaknüs yayınları
- Çımrın, F. (2009). Küreselleşme, Neo-liberalizm ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23
- Çıtır, H. (2002). Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri. *Çağın Polisi Dergisi*, 17
- Çopuroğlu, Y. ve Çetin, B. (2010). Yeni Sosyal Hareketler Paradigması Bağlamında Türkiye'deki Küreselleşme Karşıtı Grupların Birbirleriyle ve Dünyadaki Karşıtırlarla Karşılaştırılması. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), Bahar
- Davidson M. ve McNeil, D. (2011). The redevelopment of Olympic sites: Examining the Legacy of Sydney Olympic Park
- Deane, P. (2000). *İlk Sanayi inkılâbı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Doğan, A. (2013). Hegemonya Krizine Geri Dönülürken Tarihsel Momentin Gereklere. *Praksis*, Ağustos Özel sayı
- Durusoy, S. (2000). Finansal Liberalleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri. *Dış Ticaret Dergisi*, 5(18), 15-25.
- Ellwood, W. (2007). *Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu Antikapitalist Hareket İçin Kılavuzlar 1*. İstanbul: Metis Yayınları
- Ergin, N. (2001). *Ortak Yaşam Alanı Olarak Heykel. 21.Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*. İstanbul: Bağlam Yayınları

- Erman, T. (2010). Kent Çeperlerindeki Bir “Devrimci” Mahalle:1970’lerden 2000’lere Mahallenin Değişen Anlamı, *İdealkent*, 2
- Eroğlu, N. (2002). *Finansal Küreselleşme: Devletin Düzenleyici Rolü Üzerine Etkileri*. İstanbul: Om Yayınevi
- Ertan, Ö.(2015). Sosyal Medyanın Mısır Devrimindeki Rolü. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, 5, 69-86.
- Eşkinat, R. (1998). *Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisine Etkisi*. T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1036
- Eşkinat, Y. (1992). *Kent Planlama ve Tasarım Arasında Gerekli Ara Ölçek: Kentsel Tasarım. 2. Kentsel Tasarım ve Uygulamaları Sempozyumu Post-Urbanizm ve Kentsel Tasarım*. Mimar Sinan Üniversitesi
- Gallino, L. (2007). *Küreselleşme ve Eşitsizlik*. Ankara: Dost Kitabevi
- Giddens, A. (1999). Küreselleşmenin İkilemleri. *Sosyal Demokrat Değişim Dergisi*, s. 56.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları
- Giddens, A. (2014). *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Göğüş, B. (2014). *Küreselleşen Kentlerde Kamusal Mekânın Dönüşümünün Sosyo-mekansal Ayrışma Bağlamında İncelenmesi: Taksim Gezi Parkı Örneği*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Gökçe, O. (2012). *Yeni Medya- Kamuoyu-Demokrasi. Hepimiz Globaliz Hepimiz Yereliz*. İstanbul: Alfa Yayınları
- Gramsci, A. (1997). *Hapishane Defterleri*. İstanbul: Belge Yayınları
- Gündoğdu, İ. (2013). Yerel, Yerel Ölçek ve Siyasal Mücadele, *Praksis*, 7, 165-192
- Günsoy, B. (2006). *Küreselleşme Bir Varoluş Çözümlemesi*. Bursa: Ekin Kitabevi
- Güvenç, N. (1980). *Küreselleşme ve Türkiye*. İstanbul: BDS Yayınları,
- Habermas, J. (2000). Avrupa Ulus Devleti ve Küreselleşme Tazyikleri. *Mürekkep Dergisi*,14, 202-215
- Habermas, J. (2000). Avrupa Ulus Devleti ve Küreselleşme Tazyikleri. *Mürekkep Dergisi*,14, 202-215
- Habermas, J. (2008). *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*. İstanbul: Bakış Kitaplığı
- Hall, S. (1998). *Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik, Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Hall, S. ve Jacques, M. (1995). *Yeni Zamanlar: 1990’larda Politikanın Değişen Çehresi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*. İstanbul: Metis Yayınevi
- Harvey, D. (2003b) *The New Imperialism*, Oxford University Press, New York
- Harvey, D. (2008). *Umut Mekanları*. İstanbul: Metis Yayınları
- Harvey, D. (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir*, İstanbul: Metis Yayınları
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. İstanbul: Sel Yayınları
- Hays, M. (2002/3), “Sunuş”, “Mekânın Üretilmesi”nden” (Henri Lefebvre), *Mimarist Dergisi*, 6, 25-33
- Helvacıoğlu, B. (1994). Evvel Mekân İçinde Kalbur Zamanlar İçinde: Tarihi-Coğrafi Materyalizm, *Toplum ve Bilim*
- Heywood, A. (2011). *Siyaset Teorisine Giriş*. İstanbul: Küre Yayınları
- Hirst, P. ve Thompson, P. (2000). *Küreselleşme Sorgulanıyor*. Ankara: Dost Kitabevi
- Hobsbawm, E. (2000). *Devrim Çağı*. Ankara: Dost Kitabevi
- Işık, O. (1993). Modernizmin Kenti Postmodernizmin Kenti. *Birikim*, 53, 27-
- Johnston, H. Larana, E. ve Gusfield, J. (1999). *Kimlikler, Şikayetler ve Yeni Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaya, Y. (1998). *Sermaye Hareketleri ve Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Modellenmesi: Türkiye Örneği*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü Yayın No: DPT: 2487
- Kazgan, G. (2002). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Keskinok, Ç. (2012). *Siyasi İktidar, Kentsel Rantlar ve “Çılgın Projeler”*, Dosya 28 Çılgın Projeler. TMMOB Ankara Şubesi Yayını
- Kılınç, R. (2002). Küreselleşmeyi İnşa Etmek: Egemenliğin Dönüşümü Olarak Küreselleşme. *Liberal Düşünce Dergisi*, Kış-Bahar, s.27-40.
- Kızıılçelik, S. (2002). Kapitalizmin Diasporası Olarak Küreselleşme. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*,6
- KOI, (1992). *Türkiye’de Özelleştirme*, Ankara.
- Konak, N. (2011). Ekonomik Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, 28(1), 149- 164
- Kongar, E. (2001). *21. Yüzyılda Türkiye, 2001*. Ankara: Remzi Kitabevi

- Kökalan Çımrın, F. (2015). Bergama Köylü Hareketinin Dünü ve Bugünü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 310-317
- Küçükyağcı, E. (2006). *Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet Kurumsal Sosyal Sorumluluk Örneğinde Durum Analizi*. Yüksek Lisans tezi
- Lefebvre, G. (1972). *Kapitalizm*. İstanbul: Çan Yayınları
- Lefebvre, H. (1970/2003) *La révolution urbaine*, Paris: Gallimard. English translation. *The Urban Revolution*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Lefebvre, H. (1976). *Survival of capitalism*. Londra: Macmillan
- Lefebvre, H. (1996). "The Right to the City", *Writings on Cities*. Oxford, Blackwell Publishing,
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. İstanbul: Sel Yayınları
- Loopmans, M. and Dirckx, T. (2011). *Neoliberal Urban Movements: A Geography of Conflict and Mobilisation over Urban Renaissance in Antwerp*. Belgium
- MacLeod, G. (2002). *From urban entrepreneurialism to a —revanchist cityl?*
- Naschold, F. ve Bogumil, J. (1998). *Modernisierung des Staates: New Public Management und Verwaltungsreform*, Opladen: Leske Budrich.
- Özdemir, S. (2004). Kar Gütmeyen Kuruluşlar(KGK) ve Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Artan Rolü. İ.Ü. İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Konferansları, 48, 129-161
- Özel, M. (2007). *Bir Yerelleşme Biçimi Olarak Özelleştirme, Rekabetle İlişkisi ve Yerel Yönetimlerde Uygulamaları*. Akademi Fener Niğde Üniversitesi: İ.İ.B.F Kamu Yönetimi Bölümü
- Özensel, E. (2015). Sosyal Medyanın Mısır Devrimindeki Rolü. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, 69-86
- Özşuca, Ş. (2003). Yapısal Uyum, Küresel Bütünleşme ve Refah Devleti. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 7(2), 1-12
- Öztürk, N. (2007). *Finansal Küreselleşme ve Küresel Sermaye Akımları içinde Küreselleşme Üzerine Notlar*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 251-288
- Özvar, A. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet Olgusu ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi
- Ragin, C. ve Chirot, D. (1999). *Tarihsel Sosyoloji*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sayın, Ö. (2002). *Küreselleşme Sürecinde Sermaye-İşgücü İlişkisi*. 3. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Dünyada ve Türkiye'de Farklılaşma, Çatışma, Bütünleşme, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları,
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslar arası Mali Krizler, IMF Politikaları, Azgelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri*. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*

- Şaylan, G. (1995). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Şener, B. (2014). Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 7(17), 51-77
- Şengül, T. (2001). Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı. *Praksis*, 2, 9-31.
- Şengül, T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset-Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları
- Şenses, F. (2003). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Şenses, F. (2004). Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı?, Engel mi?”, *erc Working Paper in Economic*, 4(9)
- Şentürk, Ü. (2006). Küresel Yeni Sosyal Hareketler ve Savaş Karşıtlığı. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1). 31-46.
- Tarrow, S. (2011). *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, Updated and Revised 3rd Edition, Cambridge University Press.
- Tekeli, İ ve Selim, İ. (2000). Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB- Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması. *Doğu-Batı Dergisi*, 10(Şubat-Mart-Nisan), 113-138
- Tekeli, İ. (1988). Kentleşmeye Kapital Birikim Süreçleri Açısından Bakmanın Sağladığı Açıklama Olanakları. *Defter Dergisi*, 1(5)
- Tekeli, İ. (2010). *Mekânsal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Tılıç, H ve Ergin, N. (2009). Kentsel Yenilemeye Karşı Taban Direnişi: İstanbul, Güzeltepe Örneği, VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Aydın
- Tokatlıoğlu, M. (2005). *Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri*. İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin Eleştirisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Touranie, A. (1999). *Toplumdan Toplumsal Harekete, Yeni Sosyal Hareketler/Teorik Açılımlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Turan, M. (2009). *Türkiye’de Kentsel Rant: Devlet Mülkiyetinden Özel Mülke*. İstanbul: Tan Kitabevi Yayınları.
- Uygun, O. (2003). *Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Etkisi*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayını
- Wallerstein, İ. (2011). *Dünya Sistemleri Analizi*. İstanbul: BGST Yayınları
- Yaman, Ö. M. (2012). Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri: İstanbul’da “Apaçi” Alt Kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Yeldan, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*. İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Yenal, Z. ve Kolluoğlu, K. (2005). Distopyalar ve Ütopyalar Arasında Karşı Küreselleşme Hareketleri. *Birikim Dergisi-Karşı Küreselleşme Hareketleri*, 197, 10-17
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yırtıcı, H. (2005). *Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Yiğit, E. (2010). Türkiye’de Memur Yoksulluğu: Büro Memurları Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Zukin, S. (1995). *The Cultures of Cities*. Cambridge. U.K. Blackwell

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ecem ESKİCİOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir/10.08.1992

Eğitim Durumu

Önlisans Öğrenimi: Anadolu Üniversitesi AÖF Lojistik

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi/Fen Edebiyat Fakültesi/Sosyoloji

Lisansüstü Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Sosyoloji

İş Deneyimi

Gişe Yetkilisi (2016-devam etmekte) AKBANK

İletişim

e-posta Adresi : ecemeskicioglu@hotmail.com

Tarih : 21/11/2019